

รายงานผลการศึกษา
โครงการประเมินและสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้การวิจัยวัฒนธรรมในประเทศไทย
ระยะที่ 1 ประจำปีงบประมาณ 2547

หัวข้อเรื่อง พลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือ
Ideological System and Knowledge of Northern Region, Thailand

ผู้รับทุนวิจัย

1. นางกาญจนา	เงารังษี	ผู้วิจัย
2. นายชูพนิจ	เกษมณี	ผู้วิจัย
3. นางหทัยชนก	อินทรวงำแหง	ผู้ช่วยนักวิจัย

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ 2547

สารบัญ

	หน้า
แนวคิดและประเด็นการศึกษา	4
มิติทางพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือ	4
ผลการวิจัย	4
ขอบข่ายของเนื้อหา	6
แหล่งการสืบค้น	10
บรรณนิทัศน์ภาษาอังกฤษ	12-38
บรรณนิทัศน์ภาษาไทย	40-109

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	กลุ่มของประเภทงานที่ศึกษาเกี่ยวกับพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือและจำนวน	5
2	ผลงานและจำนวนของการศึกษาด้านพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือที่เป็นงานนำเสนอเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	6
3	ลำดับความสำคัญของเนื้อหาของผลงานด้านพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือ	9
4	ตารางสรุปข้อมูลงานวิจัยวัฒนธรรม	111

รายงานผลการศึกษา ระยะที่ 1

โครงการประมวลและสังเคราะห์สถานการณ์ทางองค์ความรู้การวิจัยวัฒนธรรมในประเทศไทย

หัวข้อเรื่อง : พลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือ

Ideological System and Knowledge of Northern Region, Thailand

1. แนวคิดและประเด็นการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ อันได้แก่ เนื้อหาและวิธีวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพลังความคิดและภูมิปัญญา ที่ดำเนินการในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระยะที่ 1 ว่า เพื่อรวบรวมข้อมูลเอกสารสำหรับการจัดทำเป็นบรรณานุกรมและบรรณานิตส์ของงานวิจัยด้านพลังความคิดและภูมิปัญญา จากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ให้ได้ผลผลิต (Output) เป็นบรรณานุกรมและบรรณานิตส์ดังกล่าว

2. มิติทางพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือ

จากการวิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรายงานการวิจัยที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับพลังความคิดและภูมิปัญญาของภาคเหนือ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาถึงงานวิจัยที่ครอบคลุมมิติต่างๆ ทางพลังความคิดและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในภาคเหนือ ได้แก่ ความคิด คติความเชื่อ ศาสนา จักรวาลวิทยา รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการสร้างการจัดการและการถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3. ผลการวิจัย

จากการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการวิจัยในหัวข้อ พลังความคิดและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย รวม 17 จังหวัด ตั้งแต่ เชียงใหม่ จนถึงอุทัยธานี นั้น¹ ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยที่เป็นผลงานการวิจัยทางวัฒนธรรม ในหัวข้อพลังความคิดและภูมิปัญญา ที่

¹ 17 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก ตาก พิจิตร สุโขทัย เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ กำแพงเพชร และอุทัยธานี

ดำเนินการระหว่างปี พ.ศ.2535-2547 พบว่า เอกสารที่ศึกษารวบรวม แบ่งเป็นกลุ่มและจำนวนเอกสารที่ได้จากการสำรวจ ดังนี้

ตารางที่ 1 กลุ่มของประเภทงานที่ศึกษาเกี่ยวกับพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือและจำนวน

ประเภท	จำนวน (รายการ/เล่ม)	ร้อยละ
1. งานวิจัย	33	15.80
2. หนังสือ	40	19.00
3. วิทยานิพนธ์	48	23.00
4. บทความ	35	16.70
5. วารสาร	24	11.50
6. งานสัมมนา	29	14.00
รวม	209	100.00

จากงานวิจัยและผลงานด้านพลังความคิดและภูมิปัญญาที่ได้มีการศึกษาและนำเสนอในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า สามารถแบ่งกลุ่มของผลงานออกเป็น งานวิจัย หนังสือ วิทยานิพนธ์ (ระดับปริญญาโท, เอก และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Independent Studies) รวมทั้งสิ้น 209 รายการ ซึ่งจากชนิดของผลงานทั้ง 6 ประเภทนี้ จำนวนรายการสูงสุดคือ วิทยานิพนธ์ 48 รายการ คิดเป็นร้อยละ 23.00 ส่วนที่มีจำนวนรายการสูงรองลงไปคือ หนังสือ ซึ่งมีอยู่ 40 รายการ คิดเป็นร้อยละ 19.00 และ บทความมีอยู่ 35 รายการ ส่วนงานวิจัย ซึ่งมีอยู่ 33 รายการ คิดเป็นร้อยละ 16.70 และ ด้านงานสัมมนามี 29 รายการ คิดเป็นร้อยละ 14.00 ตามลำดับ ส่วนงานประเภทที่มีจำนวนรายการน้อยที่สุดคือประเภทวารสารมีอยู่ 24 รายการ คิดเป็นร้อยละ 11.50

จากการศึกษาในรายละเอียดของประเภทผลงาน ด้านพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือทั้ง 6 ประเภท ซึ่งได้จำแนกออกเป็น งานประเภทต่างๆ ที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จะสามารถจำแนกรายการได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลงานและจำนวนของการศึกษาด้านพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือที่เป็นงานนำเสนอเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ประเภท	จำนวน		รวม	ร้อยละ
	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ		
1. งานวิจัย	33	-	33	15.80
2. หนังสือ	34	6	40	19.00
3. วิทยานิพนธ์	41	7	48	23.00
4. บทความ	25	10	35	16.70
5. วารสาร	3	21	24	11.50
6. สัมมนา	22	7	29	14.00
รวม	160	51	209	100.00

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า ในส่วนของผลงานที่เป็นภาษาไทย ประเภทของผลงานที่มีจำนวนรายการสูงสุดคือ วิทยานิพนธ์ มี 41 รายการ ที่มีจำนวนรายการและรองลงไปคือ หนังสือและงานวิจัย ที่มีจำนวน 34 และ 33 รายการ ในขณะที่จำนวนรายการของวารสารมีน้อยที่สุดคือ 3 รายการ

สำหรับผลงานที่เป็นภาษาอังกฤษ พบว่า ประเภทของผลงานที่เป็นวารสารมีจำนวนรายการสูงสุดคือ 21 รายการ ในขณะที่ประเภทของบทความ คือ 10 รายการ ส่วนวิทยานิพนธ์และงานสัมมนามี 7 รายการเท่ากัน และประเภทหนังสือจะมีจำนวนน้อยที่สุดคือ 6 รายการ ส่วนของงานวิจัยไม่มีในรายการ

4. ขอบข่ายของเนื้อหา(Content) ที่ปรากฏตามคำหลักในการสืบค้น (Key Words)

4.1 ผลงานประเภทงานวิจัย

งานวิจัยในหัวข้อพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือที่ได้ศึกษา ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 33 รายการ จำแนกเป็นภาษาไทยทั้งหมด 33 รายการ และไม่มีรายการภาษาอังกฤษ ในส่วนของผลงานที่เป็นภาษาไทยได้พบว่า ในภาพรวมของการศึกษากับเนื้อหาที่ปรากฏตามคำหลักในการสืบค้น ได้พบว่า งานวิจัยที่มีการศึกษาเนื้อหาตามคำหลักต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาถึง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การแพทย์พื้นบ้าน และภูมิปัญญาด้านการเกษตร อยู่ในดับที่สูง

4.2 ผลงานประเภทหนังสือ

ในส่วนของผลงานที่เป็นหนังสือเกี่ยวกับพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือ ซึ่งมีจำนวน 40 รายการ จำแนกเป็นภาษาไทย 34 รายการ และภาษาอังกฤษ 6 รายการ นั้น หนังสือที่เขียนเป็นภาษาไทย จะครอบคลุมเนื้อหาที่ค่อนข้างจะหลากหลายตามคำหลัก กล่าวคือ ความสนใจของผู้แต่งหนังสือจะมุ่งเน้นการเขียนเกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้าน ภูมิปัญญาการเกษตร ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การตั้งถิ่นฐาน และการจัดการความรู้ เป็นต้น

ส่วนหนังสือที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ ได้พบว่า ความสนใจของผู้เขียนถึงพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือของประเทศ ยังคงให้ความสนใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่เป็น พุทธศาสนา เช่นเดียวกับงานวิจัย และที่เพิ่มเติมเข้ามาคือ หนังสือที่เขียนเกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้านของไทยที่เชื่อและปฏิบัติอยู่ในบริเวณภาคเหนือของประเทศ

4.3 ผลงานประเภทวิทยานิพนธ์

สำหรับผลงานประเภทวิทยานิพนธ์ได้พบว่า ในส่วนที่เป็นวิทยานิพนธ์ภาษาไทย มี 41 รายการ ส่วนใหญ่จะเป็นวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีบางส่วนที่เป็นส่วนน้อยจะเป็นผลงานที่เป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Independence Study) ในระดับปริญญาโท ซึ่งทั้งวิทยานิพนธ์และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาด้านพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือที่เป็นความเชื่อ การแพทย์พื้นบ้านและการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นส่วนใหญ่ ความสนใจของผู้ทำวิทยานิพนธ์ในระดับรองลงไปจะครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวกับ การประยุกต์ภูมิปัญญาให้กับการศึกษา วัฒนธรรมและสังคม การตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์ชุมชน ศาสนา จักรวาลวิทยา เป็นต้น

ส่วนวิทยานิพนธ์ที่เป็นภาษาอังกฤษ พบว่า ทั้งหมด 7 รายการ เป็นวิทยานิพนธ์ ในระดับปริญญาเอก ที่เนื้อหาการศึกษาจะครอบคลุมถึงพุทธศาสนา สุขภาพอนามัยของชุมชน วรรณคดี รวมทั้งความเชื่อของชุมชนที่เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

4.4 ผลงานประเภทบทความ

จากการศึกษาบทความที่เป็นภาษาไทย จำนวน 35 รายการ และภาษาอังกฤษ 25 รายการ ได้พบว่า ในส่วนที่เป็นบทความภาษาไทย เนื้อหาของผลงานที่เกี่ยวข้องกับพลังความคิดและภูมิปัญญา จะให้ความสำคัญในการครอบคลุมถึงภูมิปัญญาด้านการเกษตรของชุมชน การแพทย์พื้นบ้าน ประเภทของสมุนไพร การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นประเด็นเนื้อหาที่มีจำนวนรายการสูง

นอกจากนี้ผู้เสนอบทความยังได้ให้ความสำคัญกับการเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรม ในด้าน พฤติกรรมกรณิน การศาสนา การศึกษา อีกด้วย

ส่วนบทความภาษาอังกฤษที่มีจำนวน 10 รายการ ได้พบว่า เนื้อหาที่ผู้นำเสนอบทความ ให้ความสนใจเขียนถึงมากที่สุด จะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา รองลงไปก็จะเป็นประเด็นเกี่ยวกับ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษ การแพทย์พื้นบ้าน สุขภาพอนามัย จักรวาลวิทยา เป็นต้น

4.5 ผลงานประเภทวารสาร

จากการศึกษาวารสารที่เป็นภาษาไทย จำนวน 3 รายการ และภาษาอังกฤษ 21 รายการ ได้พบว่า ในส่วนที่เป็นวารสารภาษาไทย เนื้อหาของผลงานที่เกี่ยวข้องกับพลังความคิดและ ภูมิปัญญา จะให้ความสำคัญในการครอบคลุมถึงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีบรรพบุรุษ

ส่วนวารสารภาษาอังกฤษที่มีจำนวน 21 รายการ ได้พบว่า เนื้อหาที่ผู้นำเสนอในวารสาร ให้ความสนใจเขียนถึงมากที่สุด จะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา รองลงไปก็จะเป็นประเด็นเกี่ยวกับ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษ จักรวาลวิทยา เป็นต้น

4.6 ผลงานประเภทงานสัมมนา

จากการศึกษางานสัมมนาที่เป็นภาษาไทย จำนวน 22 รายการ และภาษาอังกฤษ 7 รายการ ได้พบว่า ในส่วนที่เป็นงานสัมมนาภาษาไทย เนื้อหาของผลงานที่เกี่ยวข้องกับพลังความคิด และภูมิปัญญา จะให้ความสำคัญในการครอบคลุมถึงภูมิปัญญาด้านการเกษตรของชุมชน การแพทย์ พื้นบ้าน ประเภทของสมุนไพร การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นประเด็นเนื้อหาที่มีจำนวนรายการสูง นอกจากนี้ผู้เสนอบทความยังได้ให้ความสำคัญกับการเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับจักรวาลวิทยาและความ เชื่อพื้นถิ่น

ส่วนบทความภาษาอังกฤษที่มีจำนวน 10 รายการ ได้พบว่า เนื้อหาที่ผู้นำเสนอบทความ ให้ความสนใจเขียนถึงมากที่สุด จะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา รองลงไปก็จะเป็นประเด็นเกี่ยวกับ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษ จักรวาลวิทยา เป็นต้น

จากการศึกษาถึงขอบข่ายของเนื้อหาผลงานที่เกี่ยวข้องกับ พลังความคิดและภูมิปัญญาใน ภาคเหนือประเภทต่าง ๆ ทั้ง 6 ประเภทดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปให้เห็นถึงลำดับความสำคัญของ เนื้อหาที่ปรากฏตามคำหลัก เรียงได้ตามตารางข้างล่างดังนี้

ตารางที่ 3 ลำดับความสำคัญของเนื้อหาของผลงานด้านพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือ

ประเภท	ลำดับความสำคัญของเนื้อหา(4 ลำดับ)	
	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ
1. งานวิจัย	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การแพทย์พื้นบ้าน ภูมิปัญญาการเกษตร ความเชื่อ	พุทธศาสนา ภูมิปัญญากลุ่มชาติพันธุ์ การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีบรรพบุรุษ
2. หนังสือ	การแพทย์พื้นบ้าน ภูมิปัญญาการเกษตร ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การตั้งถิ่นฐาน	พุทธศาสนา แพทย์พื้นบ้าน
3. วิทยานิพนธ์	ความเชื่อ การแพทย์พื้นบ้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การตั้งถิ่นฐาน	พุทธศาสนา สุขอนามัยพื้นบ้าน วรรณคดีพื้นบ้าน เพศวิถี
4. บทความ	ภูมิปัญญาการเกษตร การแพทย์พื้นบ้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สมุนไพร	พุทธศาสนา ผีบรรพบุรุษ ลัทธิผี จักรวาลวิทยา
5. วารสาร	ผีบรรพบุรุษ การควบคุมทางสังคม พิธีกรรม	การแพทย์พื้นบ้าน ความรู้พื้นถิ่น จักรวาลวิทยา สมุนไพร การรักษาพยาบาล
6. งานสัมมนา	การแพทย์พื้นบ้าน การจัดการทรัพยากร	การแพทย์พื้นบ้าน ลัทธิผี ภูมิปัญญาชาวบ้าน พิธีกรรม

5. แหล่งการสืบค้น

จากการศึกษาถึงผลงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นพลังความคิดและภูมิปัญญาในภาคเหนือ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ได้พบว่า จากจำนวน 209 รายการที่จำแนกประเภทออกเป็น งานวิจัย หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร และงานสัมมนานั้น มีแหล่งที่มาที่หลากหลาย จำแนกออกได้เป็น สถาบันอุดมศึกษา (ทั้งของรัฐและเอกชน) องค์กรอิสระ (ทั้งในและต่างประเทศ) วารสารทางวิชาการ ที่ประชุมทางวิชาการ สำนักพิมพ์ และองค์กรของรัฐ ซึ่งจำแนกย่อยได้เป็น สถาบันวิจัยของกระทรวง ทบวง กรม, สถาบันวิจัยของรัฐ สถาบันวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น

บรรณนิทัศน์ภาษาอังกฤษ

Tannenbaum, Nicola, (1993) "Witches, Fortune, and Misfortune among the Shan of Northwestern Thailand " **Understanding Witchcraft and Sorcery in Southeast Asia** (67-80) Honolulu: University of Hawaii Press.

This paper examines the role of witches for the Shan, a Tai minority group living in Thailand. Since hosting a witch spirit endows one with some advantages, the question becomes why do the Shan view hosting a witch spirit so negatively. To answer that question requires an exploration of the Shan worldview and the context within which they interpret witches. Firstly, present a brief overview of witches, what they do and how one becomes one. After a brief ethnographic account of the Shan. Secondly, provide an analysis of the Shan worldview, discussing the nature of power and how one achieves it, the relationships between more and less powerful beings, and the place of Buddhism within it. The author describes Shan conceptual framework for both good and bad fortune and relate it to ideas of power and protection. Finally, reconsider phi phu (witches) and discuss their place in the Shan worldview predicated on power-protection.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Tai (Shan), Buddhism, cult.

Durrenberger, Paul, (1980) "Annual Non-Buddhist Religious Observances of Mae Hong Son Shan" **Journal of the Siam Society** (2)68: 48-56.

This paper examines Thai Yai who calls themselves Tai Long. In the village of Thongmakhsan in Mae Hong Son Province, Shan cultivate rice in irrigated fields in the bottom of a narrow valley and in swiddens in the neighboring hills. Thongmakhsan is a poor village of only about 38 household. All the people are devout Buddhist. In addition to Buddhist observances, the people of Thongmakhsan participate in several non-Buddhist religious events during the year. All of these ceremonies are regular annual events. In this article the author describe only the annual non-Buddhist ceremonies and related interpretations and stories.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Mae Hong Son, Tai (Shan), shifting cultivation, animism, ritual, religion practice, Buddhism.

Tannenbaum, Nicola, (1989) "Power and Its Shan Transformations" **Ritual, Power, and Economy: Upland-Lowland Contrasts in Mainland Southeast Asia** (67-88) De Kabb, III: Center for Southeast Asian Studies, Monograph Series on Southeast Asia, Northern Illinois University.

This paper examines the relationship between Buddhist and animist practices have been a per during problem in the analysis of lowland mainland Southeast Asian societies. These analyses fall into either of two broad perspectives: (1) Buddhism and animism serve two different functions with Buddhism as the dominant religion; or (2) Buddhism and animism are two separate and distinct religions. This perspective makes it possible to frame questions about continuities in upland and lowland societies and examine the relationship between religion, worldview, and political economic form.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Mae Hong Son, Tai (Shan), Buddhism, animism, power, cosmology, political economy.

Durrenberger, Paul, (1981) "The Southeast Asian Context of Theravada Buddhism" **Anthropology** (5)1: 45-62.

This paper examines the Theravada Buddhism aspects of the Shan or Tai Long village of Thongmakhsan in Thailand's northwestern province of Maehongsorn. There are many similarities between the inhabitants' religious activities and those of highland Lisu, on the other hand, are also many differences. Among Shan, distinctions between private spirit observances and collective Buddhism were not so obvious. There were offering to spirit on behalf of groups of villagers and the whole village, as well as private Buddhist ceremonies to benefit single individuals. There were Buddhist offerings which were economically insignificant and spirit offerings that were not. Such observations raised the questions of the relationship of lowland Buddhism and highland religious traditions and the relationship of Buddhist and spirit oriented ritual within the Buddhist tradition.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Mae Hong Son, Tai (Shan), Theravada Buddhism, animism, cosmology, ritual power.

Durrenberger, Paul, (1983) "The Shan Rocket Festival: Buddhist and Non-Buddhist Aspects of Shan Religion" **Journal of the Siam Society** (71)1: 63-74.

This paper examines the festival some know as poi nu phai, the rocket festival, a particular Shan festival which I shall address the larger question with. The festival in Pang Mu occurs sometime near the first half of May, at the end of dry season, just before the rains begin. On occasion were the rockets presented to the guardian spirits, tsau mong of the village, or the spirit offering places inside the temple compounds? From the point of view of Shan villagers there are two separate spheres: a spirit component and a Buddhist one. The first provides ways to achieve particular concrete goals; the second, a means to increase one's individual innate power by incrementing his or her merit by making offering. The source of innate power is merit from offerings. The application of the power is irrelevant to its source.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Mae Hong Son, Tai (Shan), Buddhism, animism, cosmology.

Durrenberger, Paul and Tannenbaum, Nicola, (1985) "A Diachronic Analysis of Shan Cropping Systems" **Ethnos** (48)1: 177-94.

There are two purposes in this paper: one is ethnographic, to compare the cropping system of Tai Long (Shan) village in northwestern Thailand at two different times and check earlier speculations on its development; the other is theoretical, to discuss the relationships between qualitative and quantitative analysis in economic anthropology. It is necessary to understand the variables in a system and how they relate to one another prior to developing a statistical description, that a quantitative analysis can add confidence to or disconfirms a qualitative analysis, but cannot substitute for a qualitative analysis. In the process, there are several kinds of interlinked systems: household production systems; the national economies that embed them, and the process of decision making in them.

Keywords: ideological system and knowledge, Mae Hong Son, Tai (Shan), cropping system, peasant, qualitative, qualitative analysis, decision-making, process.

Durrenberger, Paul, (1979) "Misfortune and Therapy among the Lisu of Northern Thailand" **Anthropological Quarterly** (52): 204-10.

This article addresses the question, "why are sick people treated as they are?" and proposes an answer in terms of the Lisu theory of misfortune. The author discusses the availability of different types of therapies and presents statistical data on the use of therapies and how they relate to the economic situations of household. He then asks why the theory of misfortune, in particular the notions of disease, and therapy, should take the form it does and develops an analysis in terms of Kuhn's idea of paradigms.

Keywords: ideological system and knowledge, Lisu, northern Thailand, misfortune therapy, sickness, health.

Bowie, Katherine A., (1998) "The Alchemy of Charity: Of Class and Buddhism in Northern Thailand" **American Anthropologist** (100)2: 469-81.

This paper has posited a radical distinction between societies, where gifts predominate and "class society, where private property and the commodity are the norm". This research focuses on the differences between people in villages. First group are rich peasants who have surplus rice. Second group are peasants who have their own paddy fields but have not get enough rice for consume. The last groups are people who do not have their own land so they have to work as labors. Northern Thai society belief in merit making through monks better than villager give the gifts to the poor in community. The poor peasants do the merit making is a weapon of the weak, the rich peasants give the rice to the monks then the surplus rice sent through the poor.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Buddhism, merit making, gift exchange, rural differentiation

Dearden, Philip and Chusak Wittayapak , (1999) "Decision-Making Arrangements in Community-Based Watershed Management in Northern Thailand" **Society and Natural Resources** (12): 673-91.

This article examines four case studies of community-based watershed management with emphasis on their operational decision-making arrangements. Even though legally the watershed is state property, 73% of the villagers consider them communal property. Almost all villagers are aware of the community rules governing use, with 88% voluntarily accepting the rules and over 90% thinking that they are appropriate. The communities are compared against seven design principles associated with more robust institutional characteristics for common property resources. In general, smaller watersheds close to the communities with clearly demarcated boundaries and fewer users and with high individual involvement in decision-making are more robust.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, community-based resource management, watershed, sustainability

Alting von Geusau, Leo, (1993) 'Eco-Systems in the Triangle Area in Particular Northern Thailand Property Systems; Stress; Sustainable Management' Paper Presented at the Occasion of the Fourth Annual Property Conference of IASCP. Manila, Philippines.

This paper examines the triangle area in particular northern Thailand, in the issue eco-systems and production-modes. There are many ethnic groups stay in this place so they have property of land, forests, water and wildlife in the area, and their management. The concepts used territoriality and non-territoriality, and difference in reaction to stress, going with them. The ethnic groups stress on ethnic eco-systems in northern Thailand; mythology and reaction going with them. They are reinforce management systems of common property by community culture.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, property system, sustainable management

Komlosy, Anouska , (2004) "Procession and Water Splashing: Expression of Locality and Nationality During Dai New Year in Xishuangbanna" **Journal of the Royal Anthropological Institute** (10)2: 351-73.

The focus of this article is the celebration of the Dai New Year in the Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture, an area of great diversity in Yunnan Province China. The Dai are people of southwest china and Southeast Asia and are classified by the Chinese state as one of the country's fifty-five 'minority nationalities' or 'ethnic groups'. Through the exploration of the spectacular processions and boisterous practices of water splashing which are important features of Dai New Year, complex power plays among the diverse peoples of Xishuangbanna are illuminated. These festivities reveal the intricate processes by which aspects of Dai experience (including Theravada Buddhism, increasing 'ethnic tourism', and interaction with the state) interplay in such a way as to contribute to the changing and multiple images of what it is to be Dai. Attention is also given to the carnivalesque cacophony of the water splashing engaged in by celebrants, which generating a sense of solidarity amongst the peoples of Bunna as distinguished from outsider.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Dai Xishuangbanna (Tai), ethnic tourism, multiple images, carnivalesque, identity.

Tanabe, Shigeharu , (2001) 'Community and Identity Across the Modern in Modernity Reflexive in Northern Thai Spirit Cults' Paper presented at the JSPS International Symposium 'Everyday Life Experience of Modernity in Thailand: An Ethnographic Approach' 13-14 January 2001 Suan Bua Thani Resort, Chiang Mai, Thailand.

This paper has arguments will concern the shift of focus from aesthetic reflexivity and its intrinsically particular and individuated nature as put forwards by the Western post-structuralist tradition. It focuses in a more anthropological field where individual subjects jointly engage with others in practices, rituals, or working situations, to accomplish his or her aims in the increasingly fragmentary and fleeting nature of modern cultural and life circumstance. In this attempt, first draw on the recent social constructivist approach-labeled

as the community of practice-dealing with participation, the learning of practices and identification. Secondly take up some of the theoretical problems concerning processes of identification that are involved in the 'community of practice' approach. Finally suggests that such multiple identities, constituted in aesthetic reflexivity, are fundamentally derived from aesthetic sensibilities on nature, the social, and the self, as radically opposed to abstract, conceptual, cognitive, or linguistically modeled reflection.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Chiang Mai, identity, spirit cults, community of practice

Tannenbaum, Nicola, (1991) "Haeng and Takho: Power in Shan Cosmology" **Ethnos** (56)1-2: 67-81.

This paper discusses the nature of power in Shan society arguing that power and protection mutually each other and that power are morally and ethically neutral. This is support this argument with examples showing the protective and morally neutral nature of power. Within this general framework the paper goes on to show that religious specialists conceive power as having an ethical component not normally present. In conclusion describe the relationships among ideas of power, protection, Buddhism, and briefly gender.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Mae Hong Son, Tai (Shan), Buddhism, cosmology.

Tannenbaum, Nicola, (1987) "Tattoos: Invulnerability and Power in Shan Cosmology" **American Ethnologist** (14)4: 693-711.

In this paper argue that both Buddhist and animist practices are integrally related and are derived from a single axiomatic system structured on the existence of amoral power. This worldview and the political realities of state systems account for animist practices and Buddhist elements that are incorporated into the religious system. The writer supports this argument with an analysis of Shan tattoos. This paper presents the ethnographic evidence that develop it. This evidence come from Shan, a Theravada

Buddhist group living in Shan State of Burma, Southern China and Mae Hong Son and Chiang Mai province in Thailand. This particular topic to analysis was an exploration of kinds of tattoos and why they work in Shan context.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Tai (Shan), tattoo, cosmology, Buddhism, power.

Tannenbaum, Nicola, (1988) "Shan Calendrical Systems: The Everyday Use of Esoteric Knowledge" **Mankind** (18)1: 14-25.

This paper examines the Shan calendrical system as an aspect of exoteric knowledge. To do this first place the communities. She lived in and experts she consulted in the context of Shan communities and Shan experts. Next she provided a brief account of the Shan calendrical system as she learned it from local expert. Then she discusses what everyday people know about the system and age and gender variation in the extent of knowledge. In order to understand this variation she briefly describes Shan conception of knowledge and power and the place of Buddhism in this system. She goes on to explore how one acquires expert status, how experts use calendrical knowledge, and why people consult experts.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Tai (Shan), local knowledge, Buddhism.

Tannenbaum, Nicola and Durrenberger, Paul, (1989) "Control, Change, and Suffering: The Messages of Shan Buddhist Sermons" **Mankind** (18)3: 121-32.

Shan villagers are Buddhists, but their main access to Buddhist ideology is through the sermons the local monks preach. The sermons teach about the acquisition of knowledge where the objective is not to control but to escape from the system. Power gained through withdrawal or relationship with powerful being gives more control. One can convert impermanent material wealth into changeless merit by offering it to the monks or temple. Offerings to non-reciprocating monks are competitive and define a hierarchy of both power

and prestige. The ideology is related to Shan political and economic forms. The monks serve state power not only by defining this ideology and receiving offering but also by preaching about the benefits of making offerings and the importance of people behaving properly in their positions in the hierarchy.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Mae Hong Son, Tai (Shan), local knowledge, Buddhism, power.

Hunsa Payomyong Sethabouppha, (2002) 'Buddhist Family Care Giving: A Phenomenological Study of Family Caregiving to the Seriously Mentally Ill in Thailand' Ph.D. Dissertation University of Virginia.

The purpose of this phenomenological study was to elicit information about Thai Buddhist caregiving from caregivers' perspectives in order to explore the meaning of the lived experiences of Thai Buddhist caregivers through posing the question: How do Thai Buddhist caregivers experience their daily lives when a family member is seriously mentally ill?. Results showed the presence of five major themes: caregiving is suffering, caregiving is Buddhist belief, caregiving is compassion, care giving is management, and caregiving is acceptance. The caregiving is suffering theme emerged from the categories of physical burden, emotional distress, social problems, economic problems, and knowledge deficit. The theme of caregiving is Buddhist belief connected an understanding of care giving with the beliefs in Karma, Boon (merit) and Babb (demerit), and Dharma (Buddhist teaching).

Keywords: ideological system and knowledge, Northern Thailand, phenomenological study, religion, Buddhism, health, mental illness, family care.

McDaniel, Justin Thomas, (2003) 'Invoking the Source: Nissaya Manuscripts, Pedagogy and Sermon-Making in Northern Thai and Lao Buddhism' Ph.D. Dissertation Harvard University.

Nissaya texts are some of the oldest bi-lingual Buddhist texts in Burma, Northern Thailand and Laos. The dissertation examine nissaya manuscripts from Northern Thailand and Laos, discuss some ways nissayas can illuminate our understanding of the role of the

Buddhist canon, Pali language, pedagogy, translation and homiletics in pre-modern and modern Thailand and Laos. The first section of the dissertation provides an overview of the socio-historical context in which these manuscripts were composed and the possible reasons for their popularity and function in the intellectual life of regional monasteries. The second section is emphasis on rhetorical style, orthography, commentarial services, choice of source texts and physical features, reveals the relationship nissaya authors had with the classical (i.e. originally composed in Pali) scripture of Theravada Buddhism, as well as with their intended audience.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, religious, Buddhism, text, literature.

Veidlinger, Daniel Marc, (2002) 'Spreading the Dhamma: The Written Word and the Transmission of Pali Texts in Pre-modern Northern Thailand' Ph.D. Dissertation University of Chicago.

This dissertation focuses on the transmission of the Tipitaka and related Pali texts through the written word in the northern Thai kingdom of Lan Na during its Golden Age in the fifteenth and sixteenth centuries. It assesses the complex relationship of this medium to the oral tradition, and locates the literate culture of Lan Na in relation to that of both geographically and chronologically proximate polities. The dissertation aims both to present a picture of the role that Pali writing, chiefly on palm-leaf manuscripts, and also to assess the attitudes that were held towards writing by different social groups. Written Pali literature was a site of contestation that various groups saw alternatively as a vehicle for textual communication, an instrument of political power and a threat to cultural hegemony.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Buddhism, communication, cultural hegemony.

Grave, Peter, (1995) "Beyond the Mandala: Buddhist Landscapes and Upland-Lowland Interaction in North-West Thailand AD 1200-1650" **World Archaeology** (27)2: 243-65.

This paper argue that range of Buddhist monuments in the uplands of north-west Thailand, a series of abandoned chides are valuable indicators of socio-political interactions with lowland centres between circa AD 1200 and AD 1650. The character of upland burials reflects the level of participation with lowland groups at this time. Proximity to lowland trade ware production centres and the extent of socio-political integration with associated lowland Buddhist polities used to discuss the geopolitical significance of the upland Buddhist ruins. The success of an integrative approach towards upland groups adopted by the Thai centres in Chiang Mai is contrasted with the confrontational approach of Ayutthaya in central Thailand. Lowland ethnic and political factionalism and differences in upland socio-political formations are presented as formative factors of the now obsolete landscape of coercion and resistance represented by the upland monuments.

Keywords: Ideological system and knowledge, northern Thailand (comparative studies), geo-politics, historical archaeology, mortuary, Buddhism, mandala.

Swearer, Donald K., (1995) "Hypostasizing the Buddha: Buddha Image Consecration in Northern Thailand" **History of Religions** (34)4: 263-80.

The writer explores the Buddha image consecration ritual as currently performed in the Chiang Mai valley of northern Thailand. He examines what the ceremony says about how northern Thai Buddhists construct their world, in particular their understanding of the Buddha and their relationship to the Buddha and to their community of fellow Buddhists. He observes that the ceremony provides a richly multiplex context in which to explore a wide range of meanings ascribed to the person of the Buddha, the Buddha image, and Buddhist ritual within a cultural setting long associated with Theravada Buddhism. He finds that the ceremony establishes a common thread of meaning in most Buddhist rituals and that, in doing so; it connects the founder with past and present and with the dead and the living.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Buddhism, ritual, meaning

Tanabe, Shigeharu , (2000) "Memories Displaced by Ritual: Cognitive Processes in the Spirit Cults of Northern Thailand" **Bulletin of the National Museum of Ethnology** (24)4: 707-26.

This paper is an attempt to examine cognitive processes involved in religious notions and ritual, which most anthropological studies have hitherto seen as culturally constructed phenomena. The work is based on ethnographic observations of Khon Muang spirit cults; the 'person-spirit schema' is an abstract perceptual framework that constitutes the unstable relationship between body, soul and external forces (phi). It is argued that the schema is evoked by particular events and situations in everyday life. This schematic experience of individual subjects is articulated with the culturally constructed actions and representations of ritual. Examination of the spirit cults shows that ritual is a system of action to construct an imaginary relationship between the self and the world

Keywords: ideological system and knowledge, Northern Thailand, Khon Muang, memory, schema, ritual, spirit cult.

Morris, Rosalind C. , (2000) **In the Place of Origins: Modernity and its Mediums in Northern Thailand** Durham: Duke University Press.

This book attempts to locate the reformed practices of mediumship in Chiang Mai from the relation to historical factors. Including and encompassing the ideological contest over ritual in Thai Theravada Buddhism, the transformation of gendered relations amid the upheaval that has been wrought by capitalization, and the growth of both commodity culture and the mass media in the north. But it is also deeply concerned with the relationships among commodities, writing, and mechanical reproduction, and with the specific forms of historical consciousness that have emerged in northern Thailand under their hegemonic reign.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Chiang Mai, mediumship, Theravada Buddhism, gender.

Kwanchewan Buadaeng, (2003) **Buddhism, Christianity, and the Ancestors: Religion and Pragmatism of North Thailand** Chiang Mai: Social Research Institute Chiang Mai University.

This study focuses on the religious practices of a community of Sgaw Karen in Northern Thailand. It examines the termination, modification and revitalization of traditional religion, as well as the incorporation of elements of Christianity and Buddhism. They were developments that evolved simultaneously as individuals, and the community as a whole, negotiated a way through their rapidly changing world.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Sgaw Karen, religious practice, Buddhism, Christianity, negotiation.

Kwanchewan Buadaeng, (2001) 'Negotiating Religious Practices in a Changing Sgaw Karen Community in North Thailand' Ph. D. Dissertation Department of Anthropology University of Sydney.

This study focuses on the religious practices of a community of Sgaw Karen in Northern Thailand. It examines the termination, modification and revitalization of traditional religion, as well as the incorporation of elements of Christianity and Buddhism. They were developments that evolved simultaneously as individuals, and the community as a whole, negotiated a way through their rapidly changing world.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Sgaw Karen, religious practice, Buddhism, Christianity, negotiation.

Rhum, Michael R., (1994) **The Ancestral Lords: Gender, Descent, and Spirits in a Northern Thai Village** Illinois: Northern Illinois University.

This work is ethnography with a description of major spirits of a Tai Yuan called Ban Com Ping in Ko Kha district, Lampang. The argument is about the meaning of the spirits which differ interesting ways from described in other Yuan villages. The spirit cults of these areas are concerned with the construction of gender, which in turn is shaped by other religious structures and kinship. A second, and related, question of Tai Yuan ethnology has

been the relation of kinship and territoriality or the ancestral spirits and the territorial spirits. Finally, the main purpose emphasize that culture and society are profoundly interpenetrated and mutually constructed. All things as "culture" and "society"; myth, ritual, roles, norms, statistical structures, and the like; are linked in complex dialectical patterns of mutual influence.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Tai Yuan, Lampang, ancestral spirit, gender.

Corlin, Claes, (2000) "The Politics of Cosmology: An Introduction to Millenarianism and Ethnicity among Highland Minorities of Northern Thailand" **Civility and Savagery: Social Identity in Tai States** (104-21)Richmond: Curzon Press.

This article provides a valuable survey of the literature on generically millenarian or messianic ideas and practices in the region, referring to numerous instances of such movements and among a variety of peoples. The author also reviews some of the classic anthropological theories of such phenomena. The figure of speech in the narrative of social distinctiveness is the myth of original unity and subsequent disunity following cosmological crises. He examines 'external-political' aspects and conditions of messianic movements as well as their 'internal-cultural' aspects, finding that there are 'cultural propensities' towards messianism among 'non-Tai' people especially, but that these are in turn crucially determined by Theravada Buddhist and, later, missionary Christian influences.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, cosmology, myth, Theravada Buddhism, Christian.

Tanabe, Shigeharu , (2000) "Autochthony and the Inthakhin Cult of Chiang Mai" **Civility and Savagery: Social Identity in Tai States** (294-318)Richmond: Curzon Press.

This article examines a dominant political system incorporates minorities in relation to ideological processes of constructing the legitimate authority of a monarchy. It discusses a particular Inthakhin, the most prominent symbol of the political dominion of Chiang Mai,

and associated ritual. The significance of minorities within traditional Tai political systems is concerned not only with the creation and maintenance of boundaries, but also with the categorization of others in terms of ritual and political relations. Lua' was constructed as an autochthonous category to legitimize the authority of the Chiang Mai monarchy in ritual terms, and that this ritual relation historically consolidated the subordination of Lua' within a centre-periphery structure, including the subordination of the Inthakhin cult under the control of the Chiang Mai Municipal Council.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Chiang Mai, Lua, Inthakhin, autochthony, ritual.

Sukanya Sujachary, (2002) 'Rice in The Thai - Tai Folklore ' The Paper Presented at 8th International Conference on Thai Studies January 9-12, 2002 Ramkhamhaeng University Nakhon Phanom, Thailand.

This study aims at illustrating the influence of "rice culture" as a fundamental element in the culture and ways of life of the Thai-Tai people. The result of the analysis reflects that the process of rice growing has a strong influence in forming the folk wisdom, the way of life as well as the social values as illustrated through the proverbs, riddles and metaphors. The most significant aspects are gratitude towards Mother Nature and a caring and loving attitude towards all beings. This explains why the Thai-Tai people of the past considers "rice" as a valuable asset in the spiritual sense which is different from the attitude of the present time which considers rice mainly as cash crops without any respect. Thus, we see the decline of rice farmers as a main occupation and the crisis of natural environment caused by lack of wisdom and respect.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, peasant society, rice culture, folk wisdom, belief system.

Renard, Ronald D. , (1996) "Blessing and Northern Thai Historiography" **Merit and Blessing: In Mainland Southeast Asia in Comparative Perspective** (159-80)New Haven : Yale University Southeast Asia Studies.

In the northern Thai world, blessings are sought from many deities including the Buddha, whom many believe is supernatural. This paper examines how the heterogeneous nature of northern Thai belief systems influences blessings. It focuses on the world-view of northern Thai, its early Tai antecedents, as well as Indic and other influences upon blessings. The study also examines historical changes in attitudes towards blessing-from the time of the Lan Na kingdom (1296-1569) when animistic elements of northern Thai society seem to have been pronounced, until the present.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Buddhism, animism.

Symonds, Patricia V. , (1996) "Blessing Among the White Hmong of Northern Thailand" **Merit and Blessing: In Mainland Southeast Asia in Comparative Perspective** (98-115)New Haven: Yale University Southeast Asia Studies .

This paper examined the white Hmong, an upland people living in China and Northern Thailand and other areas in Southeast Asia, is blessing usually associated with continuity of the individual, the family and ultimately the patrilineage. The transfer of blessing between humans and spirits, and the meaning in local cosmology transfer to understanding the relationship between the giver and receiver in modern life. Blessing is basically a request for power/potency relate with fertility. One access to power only if one can meet one obligation to family, lineage, clan, neighbors, and the patrilineal ancestral spirits of the Otherworld. Fertility is the central concern of Hmong blessing because fertility is means to preserve the everlasting cycle of life. The house is important as social and symbolic connection between the otherworld and this world.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Hmong, ethnicity

Tannenbaum, Nicola, (1995) **Who Can Compete Against the World?: Power-Protection and Buddhism in Shan Worldview** Ann Arbor: The Association for Asian Studies Michigan University.

This book examines Shan worldview is an out going of the study of the structure and use of knowledge as it related to farming and had to understand Shan religion and worldview in Shan terms, this accepted the characterization of Shan religion as Buddhist. Shan used metaphors of shade and spheres of protection to explain the power of human, spirits, and the effectiveness of using Buddhist elements in treating spirit-caused misfortune. This book began to explore Shan religion as an integrated whole, which incorporated and synthesized both "animist" and "Buddhist" practice. The last examine other lowland "Theravada Buddhist" societies and present evidence that suggests power-protection is more than a Shan heresy. The writer goes on to consider anthropological approaches to Buddhism to explain why these indications have been ignored and return to the issue of anthropological enterprise.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Mae Hong Son, Tai (Shan), Buddhism, custom and practice, animism.

Turton, Andrew, (1980) "The Thai House: Domestication of Ideology" **Architectural Association Quarterly** (12)2: 4-11.

This paper examines House-building rituals themselves are among the most important and elaborated rites de passages. Witches (pii ka) were driven from their home; Buddhist monks must renounce the life of the householder. Houses are not replaced when physically necessary but according to certain social requirements and processes. Building a house can also be an important statement about status and claim to prestige. To develop the ideas he use the house in reproduction of ideology the concept 'habitus' produced by Pierre Bourdieu is valuable, it is related to the concept of commonsense. It focuses on the reproduction of system and it attention on the operation of ideology; on the problem of 'how symbols means'; thus also on 'socialization': on how domestic space and structures serve as a matrix for inculcating social categories.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, ritual, symbolic system.

Irvine, Walter, (1982) "The Thai-Yuan 'Madman', and the Modernising Developing Thai Nation, as Bounded Entities Under Threat: A Study in the Replicayion of a Single Image' Ph.D. Dissertation University of London.

This thesis examines the process of investigation that accompanies the ascription of madness and the idea of practice that surround treatment by 'traditional' practitioners in the villages. The impact of 'development' was also included into a major theme after the frequently observed attempts among many ritual specialists to introduce a standard and obligatory fee and the commoditization of traditional medicines, as the marked commercial orientation. This was reinforced by the fact that the Western-inspired psychiatric institutions were coloring 'traditional' conceptualization and attitudes. The importance of unequal capitalist development as a process that has changes the nature of traditional practices by extending the reach of Cosmopolitan Medicine and by changing attitudes to the body, to sickness and madness.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Yuan, culture and development, madness.

Pattana Kittiarsa, (1999) 'You May Not Believe, But Never Offend the Spirits: Spirits-Medium Cult Discourse and the Postmodernization of Thai Region' Ph.D. Dissertation University of Washington.

This thesis examines interpretation of phenomenal re-emergence of urban spirit-medium and personality cults in Thailand since the 1960s as the postmodernization of Thai region. This thesis argues that urban spirit-medium cult discourses appear to indicate and unofficial vision of life and the world as primarily expressed by the marginal or subaltern segment of the Thai population. If the central theme of premodern religious discourses were the unquestioned power of wisdom and tradition and the modern that of rationalized, centralized control the postmodern religious discourses should focus on the premise of religious diversity, where religion becomes a contested terrain.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, spirit medium, postmodernization, cult.

Tanabe, Shigeharu , (2002) "The Person in Transformation" **Cultural Crisis and Social Memory** (43-67)London: Routledge Curzon .

This paper attempts to see the person in transformation as typically disseminated by the mentioned traditions. Against this background, this article shall put forwards an anthropological idea that the person is culturally constructed through embodied knowledge and practices, with particular reference to spirit possession and spirit mediumship in Northern Thailand. It also addresses the point of how the person constructed as such could cope with the sense of displacement and insecurity provoked by the recent capitalist transformation and the growth of the nation-state. In so doing, this article intends to identify the creative potential of the appropriation of the stability of mind-body relations through permeable interactions between the self and the other in the current transformation.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, anthropology, spirit medium.

Morris, Rosalind C. , (2002) "Crisis of the Modern in Northern Thailand: Ritual, Tradition, and the New Value of Pastness" **Cultural Crisis and Social Memory** (68-94)London: Routledge Curzon .

This paper attempts to sketch the history in which mediumship has been discursively revalued: transformed from a practice inimitably woven into the political apparatus of pre-modern Northern Thailand, to a site of excessive ritualism associated with ideologically denigrated spirit beliefs, to the newly valuable sign of a vanishing tradition, However, as will become clear, mediumship's new value is itself ambivalent and variously understood and advocated in a field of other signs whose claim upon the traditional is equally persuasive - or untenable. The point, of course, is not whether mediumship or any other ritual is descended from the past, but how its history is refigured according to the value that pastness and tradition are themselves accorded.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, belief system, ritual.

Kittikorn Nilmanat, (2004) "Search for a Cure: Narratives of Thai Family Caregivers Living with a Person with AIDS" **Social Science & Medicine** (59)5: 1003-10 .

Facing an incurable prognosis Thai families search for a cure for AIDS using all possible means available to them. This paper reports a longitudinal narrative case study of eight family caregivers caring for a relative with AIDS in rural Southern Thailand. The paper demonstrates how the caregivers living with a person with AIDS made sense of illness episodes, and how they chose and evaluated particular treatments and care. Caregivers moved between modern medicine, traditional/folk medicine, supernatural healing rites, religious performances, and home remedies in their search for a cure. The findings indicate that a more holistic and palliative approach is needed toward AIDS care.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, HIV/AIDS, health, traditional medicine.

Casino, Vincent J. Del, (2004) "(Re) placing Health and Health Care: Mapping the Competing Discourses and Practices of 'Traditional' and 'Modern' Thai Medicine " **Health & Place** (10)1: 59-73 .

This paper examines how Thai medicine is being (re)placed in the context of competing health-care systems and practices. Specifically, this analysis focuses on the complex interrelationships between 'traditional,' holistic medicine and 'modern,' allopathic medicine in a Thai context; and investigates the role of 'Thai medicine' (phaet phaen thai) and 'village medicine' (phaet pheun baan) as part of governmental and non-governmental efforts to provide health care to PLWHA in Chiang Mai, Thailand. The provisioning of such health care, however, takes place within the context of a struggle over 'local knowledge' and 'global change' and the ways in which places are organized in relation to the available treatment regimens for HIV/AIDS care. What this paper suggests is that the meanings of health and health care are inextricably linked to the complex, contested nature of social relations as they flow in, and are reworked through, particular places.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Chiang Mai, traditional medicine.

Anderson, Edward F. , (1993) **Plants and People of the Golden Triangle: Ethnobotany of the Hill** Bangkok: White Lotus.

This book recorded the wisdom and experience of these tribal people in northern Thailand, who for generations have lived in a close, balanced relationship with their ambient environment, US botanist Edward Anderson has presented research based on 15 years of study. His ethnobotanical research, which identifies over 1,000 plant species used by the six major hill tribes, includes fascinating anthropological material as well. This book describes the people, their environment, and the plants they use. Individual chapters deal with the most important plants, such as rice, opium, and bamboo, and with farming practices in general. Additional chapters document plants from the forest that yield fibers and dyes, medicines, leisure -time materials, and products used for dealing with the spirit world.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, social life and custom, traditional medicine.

Grand, Amanda Le, (1993) "Enhancing Appropriate Drug Use: The Contribution of Herbal Medicine Promotion A Case Study in Rural Thailand" **Social Sciences & Medicine** (36)8: 1023-35.

This article presents the results of an exploratory study conducted in Thailand in 1988, comparing the results of two approaches to encourage the use of herbal medicine as a safe and cheap alternative to pharmaceuticals. The study included one government program using a clinic-oriented approach and one non-governmental program using a community-oriented approach. Drug use in response to illness episodes was surveyed among households in two villages covered by each program and hospital out-patient prescription record were sampled. The results of the study suggest that a community-oriented approach can most effectively influence the pattern of drug use in self-care.

Complementary to the community-oriented approach, the government should support efforts to change the prescribing attitude of physicians and include training in traditional medicine in medical curricula.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, traditional medicine, herbal.

Iida, Junko , (2003) 'The Massage and the Construction of Thai Traditional Medicine: Diversity of Authoritative Knowledge among Social Contexts' Thesis Submitted to the school of Social and Cultural Studies Graduate University of Advanced Studies, Osaka: National Museum of Ethnology.

This thesis based on the point of view that a medical system is not a given substance but a socially constructed system, reveals how the authority and legitimacy concerning Thai Massage is constructed in various setting, both at the national and local levels. Thai Massage as a survival strategy in the 1980s when modern hospitals increased in Chiang Mai. Although the massagers who work in this hospital are in one sense laborers, they identify themselves as professionals and emphasize that they are different from the massagers of the tourist and sex industries. The construction of Thai Traditional Medicine and Thai Massage at the national level can be understood within global trends, such as medicalization and the integration of nation states. However, at the local level of practice, while people are affected by such power, they are not always subordinate to the power, but create authority in accordance with each social context.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, gender, sexuality, traditional medicine.

Wyatt, David K. , (1993) 'Source Materials on Thai History C.1600-1855: Reappraisals and Discoveries' Paper Presented at 5th International Conference on Thai Studies-SOAS, London, 1993.

The purpose of this paper is to call that generally-accepted judgment into question, and to argue that the tamnan tradition has been grossly underestimated. In fact, it can be demonstrated that many of the hitherto-disparaged tamnan chronicles are worthy of study as examples of serious historiography. The argument must of necessity be tentative and incomplete, for the serious study of tamnan-despite the valiant efforts of a few scholars such as Chanvit Kaset Siri, Aroonrat Wichienkeo, and Dhida Saraya- has barely begun. The writer must here focus primarily upon those texts he knows best, and underline the lessons that the study of those texts suggest might be applicable to wider fields of historical investigation.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, historical study, myth,

Manosroi, Jiradej , (2005) 'Translation of Lanna Medicinal Plant Recipes for Research and Development of Modern Pharmaceuticals and the Understanding of the Lanna Thai Cultures and Histories' The 9th International Conference on Thai Studies Northern Illinois University April 3 - 6, 2005.

The medicinal plants appeared in the recipes were collected, prepared and arranged as scientific monographs. Therapeutic indications appeared in Lanna recipes were also included. The medicinal plant which appeared in high frequency of 103 formulae was Oi Dang (*Saccharum officinarum* Linn.). The information of medicinal plants and therapeutic indications obtained from this study will be an important data which can be applied for the research and development of Lanna medicinal plant to modern medicines. Also, the Lanna folk wisdom will be beneficial for the conservation of the wisdom and the understanding of the historical communities and cultures of the ethnic group in the region of Lanna in the Thai Kingdom, as well.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, ethnicity, folk medicine, local knowledge.

Anan Ganjanapan , (2000) "Changing Power and Positions of Mo Muang in Northern Thai Healing Rituals" **The Journal of the Siam Society** (88)1-2: 58-71.

This paper examines the changes in the power and moral position of mo muang as seen through a study of healing rituals. The approach adopted in this paper is on the indigenous perspectives as seen through ideas of power, knowledge and morality. This idea is discussed analytically with an attempt to understand their totality and their dynamics in context of socio-cultural changes. The analysis is based on a conceptual framework that defines belief as a manifestation of ideological power that can be realized through participation in concrete activities of rituals expressing contradictions in real social life.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, folk medicine, ritual practice, local knowledge, power.

Brun, Viggo and Schumacher, Trond , (1987) **Traditional Herbal Medicine in Northern Thailand** Los Angeles: The Regents of the University of California.

This book examines a comprehensive analysis of the herbal medical traditional in rural Northern Thailand. The focus of research is the description and classification of local disease concepts and the complex relationships between disease and plants drugs, and prescriptions. The work is based on extensive communication with local practitioners, and the authors refine their classification of the disease concepts through their own clinical observation. The book contains chapters on traditional Royal Thai medicine, and considers the prospects for the survival of traditional medicine in the face of competition from modern medical techniques. About 540 medicinal plants are identified in an appendix, and their claimed medical properties are surveyed.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, traditional medicine, local disease concept, comparison study, biodiversity.

Placzek, J.A., (1990) 'Black Thai Symbols of State and Leadership' Proceedings of the 4th International Conference on Thai Studies 11-13, May 1990.

This paper examines the Black Thai, hereditary and exclusive right to contact the phii miang or "spirit of the domain" gives the caw miang or local leader a monopoly on political power within territory. A complex of symbols, in the form of trees, hills, posts and sometimes stones is involved in representing the play of sacred and social energies among the inhabitants of the small isolated proto-state which is a Black Thai miang. The Phii miang, guardian spirit associated with the first settler, and the lak minag which appears to overlap in function with the phii miang. This paper gives some descriptive detail on these symbols and tries to clarify the difference between them. The problems with the symbolic value of the lak minag are laid out. Finally, some comparisons with the symbols of state of modern-day Thailand are drawn.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, belief system, power elation, symbolic system.

Tan, Leshan, (1993) 'Power and Prestige in a Chinese Shan Village ' The Paper Presented at 5th International Conference on Thai Studies-SOAS, London, 1993.

The propose of this paper is to display manifestations of prestige and power in a Chinese Shan village community, to explore the way of gaining and maintaining prestige in village life. In doing so, giving some basic information about the village on which this study is based may be necessary.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Shan (Tai), ethnic group, power, Buddhism.

Santita Ganjanapan, (1997) "Indigenous and Scientific Concepts of Forest and Land Classification in Northern Thailand" **Seeing Forests for Trees: Environment and Environmentalism in Thailand** (247-67)Chiang Mai: Silkworm Books.

The paper investigates the contrast between scientific and indigenous classification systems. This contract offers a case of competing, and sometimes conflicting, interpretations of environment and legitimacy of claims to manage it.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, forest classification, land classification, forest management, indigenous knowledge.

Kammerer, Cornelia Ann, (1996) "Begging for Blessing Among Akha Highlanders of Northern Thailand" **Merit and Blessing in Mainland Southeast Asia in Comparative Perspective** (79-97)Connecticut: Yale University Southeast Asia Studies.

The author's analysis of Akha focuses on the act of requesting blessing 'begging for blessing'. It provides a detailed ethnographic account of blessing's meaning to Akha and its consequences for ritual and social organization, including asymmetric marriage alliance and egalitarian political order.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, Chiang Mai, Akha, ethnicity.

Walker, Andrew, (*2004) "Seeing Farmers for the Trees: Community Forestry and the Arborealisation of Agriculture in Northern Thailand" **Asia Pacific Viewpoint** (45)3: 311.

The campaign for community forestry in upland areas of northern Thailand reflects an 'arborealised' perspective on upland agriculture. Arborealisation which the author defines as the process whereby upland livelihoods are recast as forest livelihoods is evident in the main elements of NGO and academic advocacy for the resource rights of upland peoples. As a result of this arborealised perspective, securing rights to forest resources has come to be seen as the key to enhancing the livelihood security of upland farmers. However, the emphasis of the proposed community forest legislation on communally

managed forest resources means that it will do little to enhance the tenure security of farmers in relation to agricultural land.

Keywords: ideological system and knowledge, northern Thailand, community forestry, right, land reform, upland farmer.

บรรณนิทัศน์ภาษาไทย

ซีวัน ชันธรรม, (2547) **คืนโรงเรียนสู่ชุมชน...เชื่อมสายใยชีวิตและการเรียนรู้: โครงการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรเพื่อท้องถิ่นระดับโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่** เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.

งานวิจัยนำเสนอประสบการณ์วิจัยเพื่อท้องถิ่นในเรื่องการศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาที่ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของครูในโรงเรียน แต่มีชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เป็นการศึกษาที่ไม่ได้มีเนื้อหาไกลตัวเกินกว่าจะเข้าถึง แต่มีเนื้อหาเป็นเรื่องในชุมชน แฝงอยู่ในวิถีการดำรงชีวิต โดยมีชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ กล่าวโดยสรุปคือเป็นการนำเสนอตัวอย่างกระบวนการจัดการศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และหน่วยงานด้านการศึกษาในระดับท้องถิ่น ตามแนวนโยบายการปฏิรูปการศึกษา โดยใช้หลักคิดและแนวทางของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำงาน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, การศึกษา, การวิจัยท้องถิ่น, การปฏิรูปการศึกษา.

ไชยมงคล จันทร์ตา, (2546) "โครงการ "การสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด ตำบลน้ำบ่อหลวง" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการเด็กและเยาวชน.

การวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในโครงการ "การสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด ตำบลน้ำบ่อหลวง" โดยเน้นกระบวนการสร้างความร่วมมือของชุมชนแบบมีส่วนร่วม ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ซึ่งการศึกษาวิจัยในโครงการฯ พบว่า (1) กระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมสามารถทำให้ผู้นำชุมชนและองค์กรชุมชนมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในทางที่ดี รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (2) ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชนเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว (3) การสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจและมีทัศนคติที่ดีกับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้สารเสพติดให้ทราบข้อมูลเชิงลึกและกลุ่มเป้าหมายมีการเปิดเผยตัวเองมากขึ้น (4) การเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมในการนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกและความตระหนักได้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, ยาเสพติด, เด็กและเยาวชน

ยศ สันตสมบัติ, (2547) "บทนำ นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน** (1-36) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความชิ้นนี้ได้นำเสนอภาพรวมของงานศึกษาวิจัยทางมานุษยวิทยาบนวิธีคิดแนว นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ (ethnoecology) งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้จำแนกประเด็นและข้อค้นพบต่างๆ ออกมา 5 ประเด็นหลักๆ คือ (1) ความรู้ท้องถิ่น บริบททางกายภาพและวัฒนธรรมการผลิต (2) ความหลากหลายและพลวัตของระบบความรู้ (3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร (4) การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพ (5) การปรับตัวและการปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพของ มนุษย์

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, ความหลากหลายทางชีวภาพ, วัฒนธรรมการผลิต, ระบบความรู้

ทรงวิทย์ เชื่อมสกุล, (2547) "'ดั่งซั่ว' แนวคิดในการจัดการความเจ็บป่วยกลุ่มชาติพันธุ์ 'ม้ง'" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน** (37-69) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งในชุดงานวิจัยเรื่อง "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน" ซึ่งศึกษาความเป็นมาของชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่บ้านขุนห้วยไคร้ ซึ่งตั้งอยู่บนเทือกเขาผาหม่น รอยต่อระหว่างอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ในประเด็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการรักษาพยาบาลของชาวม้ง ผ่านการจำแนกปัจจัยความเจ็บป่วยที่เรียกว่า "ดั่งซั่ว"

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ม้ง, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, การรักษาพยาบาล, ความเจ็บป่วย

สมเกียรติ จำลอง, (2547) "องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรและสุขภาพของชาว "เมี่ยน"" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน** (70-112) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความชิ้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของชุดงานวิจัยเรื่อง "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน" ซึ่งศึกษาชุมชนบ้านปางพริก หมู่ 3 ตำบลผาซางน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา ใน

ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาพยาบาล โดยให้ความสำคัญเรื่องการสืบต่อองค์ความรู้ของหมอยาสมุนไพร

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พะเยา, เมียน, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, การรักษาพยาบาล, หมอยาสมุนไพร

ทวิช จตุรพรฤกษ์, (2547) "เกียรติยศ และศักดิ์ศรีแห่งหมอยา "ลีซู" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน** (113-55) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดงานวิจัยเรื่อง "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน" ในพื้นที่บ้านไทรงาม ตำบลแม่ณาตอง อำเภอป่าตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศึกษาประเด็นเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและการแพทย์พื้นบ้านของชาวลีซู ที่มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาปฏิบัติการที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้ ทดลองจากธรรมชาติ ความรู้ในการรักษาพยาบาลด้วยสมุนไพรของชาวลีซูที่จัดกระจายไม่รวมศูนย์

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, แม่ฮ่องสอน, ลีซู, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, การแพทย์พื้นบ้าน, สมุนไพร

อุไรวรรณ แสงศร, (2547) "ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรและการดูแลความเจ็บป่วยของ "อาข่า" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน** (156-96) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยชุด "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน" ซึ่งศึกษาชุมชนอาข่าบ้านแสนสุข ตำบลศรีค้ำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในประเด็นเรื่องความรู้พื้นบ้านในการรักษาพยาบาล การสืบทอดและขั้นตอนการเรียนรู้เพื่อเป็นหมอยา ซึ่งวิธีการรักษาในปัจจุบันมีการผสมผสานระหว่างการรักษาแผนใหม่และการรักษาด้วยการแพทย์พื้นบ้านสมุนไพร และพิธีความเชื่อค่อนข้างมาก

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, อาข่า, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, การแพทย์พื้นบ้าน, สมุนไพร

วิเชียร อันประเสริฐ, (2547) ""กะเหรี่ยง" กับการจัดการทรัพยากรและความเจ็บป่วย" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน** (197-235) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยชุด "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน" ที่ศึกษาเกี่ยวกับ "กะเหรี่ยง" บ้านผึ้ง พื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับเขตอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและความเจ็บป่วย ซึ่งงานวิจัยพบว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากเดิมที่อิงแอบอยู่กับการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ทั้งนี้ภายใต้การจัดการดังกล่าวยังคงอาศัยอยู่กับพิธีกรรมที่ยังมีพบเห็นอยู่บ้าง ส่วนองค์ความรู้ในการรักษาพยาบาลของชาวกะเหรี่ยงไม่เพียงพอที่จะเยียวยารักษาโรคที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ทั้งหมด

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, กะเหรี่ยง, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, การจัดการทรัพยากร, ความเจ็บป่วย, พิธีกรรม

อรุณญา ศิริผล, (2547) ""เมะละละอาเลนาม" ระบบการจัดการทรัพยากรของชาว "ลัวะ" บ้านเฮาะ" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน** (236-276) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดงานวิจัยเรื่อง "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน" ที่ศึกษาชุมชนลัวะ บ้านเฮาะ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชาวลัวะ (เมะละละอาเลนาม) ระบบการผลิตปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพและการจัดการพันธุ์พืช

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, ลัวะ, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, ระบบการผลิต, ความหลากหลายทางชีวภาพ

เสถียร ฉันทะ, (2547) "เร๊ะ ตู เร็ง: การจัดการทรัพยากรและความเจ็บป่วย" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน** (277-312) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยชุด "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิมนุษยชน" ซึ่งศึกษาบ้านห้วยจ้อ ตำบลม่วงยาย อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม และเร๊ะ ตู เร็ง คือ การใช้ประโยชน์การพืชที่มีการจัดการตามวัฏจักรของระบบไร่หมุนเวียนทางด้านความเชื่อและพิธีกรรมนั้น ชาวมุสลิมดั้งเดิมมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับอำนาจเหนือธรรมชาติ

ดังนั้น การนิยายหรืออธิบายการเจ็บป่วยจึงตั้งอยู่บนฐานของการกระทำจากอำนาจเหนือธรรมชาติ
ด้านหนึ่ง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งยังคงอธิบายว่าเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, ขมุ, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, การจัดการ
ทรัพยากร, ความเจ็บป่วย, พิธีกรรม, ความเชื่อ

เสถียร ฉันทะ, (2547) ""บับสา" แนวคิดการจัดการสุขภาพของชาว "ไทลื้อ" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์
ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน** (313-51) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งในงานวิจัยชุด "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิ
ชุมชน" ที่ศึกษาชาวไทลื้อ ชุมชนปางหัด ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ในประเด็น
เกี่ยวกับบับสา ซึ่งเป็นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับองค์ความรู้และการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อ นอกจากนี้
ยังจารึกวิธีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งทางสมุนไพรและพิธีกรรม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, ไทลื้อ, การจัดการสุขภาพ,
นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, สมุนไพร, พิธีกรรม

เสถียร ฉันทะ, (2547) ""ปิ่นเตา" วิถีการดูแลสุขภาพ "คนเมือง" บ้านม่วงยาย" **นิเวศวิทยาชาติพันธุ์
ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน** (352-87) เชียงใหม่: บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด.

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดงานวิจัยเรื่อง "นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และ
สิทธิชุมชน" ที่ศึกษาชุมชนยายเหนือ ยายใต้ อันเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย โดยการศึกษา
ได้นำเสนอถึง ปิ่นเตากับความหลากหลายของพืชสมุนไพรในการรักษาและดูแลสุขภาพ ซึ่งปิ่นเตาเป็น
เสมือนคัมภีร์ยาหรือตำรับยาพื้นบ้านที่บอกเล่าลักษณะอาการเจ็บป่วยทั้งจากสาเหตุอำนาจเหนือ
ธรรมชาติ และจากความไม่สมดุลของธาตุในร่างกายที่ต้องใช้สมุนไพรในการรักษา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, สุขภาพ,
สมุนไพร

กรกนก รัตนวราภรณ์, (2545) 'จักรวาลคติในการวางผังวัดหลวงล้านนา: สัญลักษณ์สะท้อนอำนาจรัฐ
ในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาภูมิภาคศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ จักรวาลคติในการวางผังพุทธาวาสวัดหลวงในล้านนาช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 โดยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง รวมถึงเชียงตุง (ประเทศเมียนมาร์) ต่างปรากฏองค์เจดีย์เป็นศูนย์กลางแสดงถึงรูปแบบการสร้างศูนย์กลางให้เกิดขึ้นสอดคล้องกับการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางอำนาจ โดยการสร้างวิหารตามทิศสำคัญ โดยเฉพาะทิศใต้ซึ่งเชื่อว่าเป็นที่ตั้งของชมพูทวีป

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ความเชื่อ, จักรวาลวิทยา, พุทธศาสนา, ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม

กุหลาบ กองประดิษฐ์, (2545) 'ความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์ที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดเพชรบูรณ์' การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ศึกษาศึกษาความเชื่อของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยเลือกจากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะ และวิทยากรบอกข้อมูล พบว่าความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดกันมากและความเชื่อร่วมสมัยอยู่ถึงปัจจุบัน ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพ ครอบครัวยุภาพ เห็นได้จากการขอพร การบนและการแก้บนทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ มากขึ้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เพชรบูรณ์, ความเชื่อ, การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์, โบราณวัตถุ, โบราณสถาน

ญาวิณี ศรีวงศราช, (2544) 'การศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่อง "ขวัญ" ในวรรณกรรมพิธีกรรมล้านนา' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาปรัชญา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาแนวคิดเรื่องขวัญในฐานะมีหน้าที่ทางสังคม พบว่า ขวัญมีลักษณะเป็นพลังอำนาจอยู่เหนือมนุษย์และธรรมชาติ ถูกใช้เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมล้านนาเป็นบรรทัดฐานของชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการสร้างพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญต่างๆ ซึ่งความคิดที่อยู่เบื้องหลังความเชื่อนี้ พบว่าสอดคล้องกับแนวคิดอภิปรัชญาและแนวคิดจริยศาสตร์ โดยขวัญเป็นตัวกระทำให้เกิดศรัทธาหรือปรับสภาวะความสมดุลให้เกิดแก่ชีวิต ก่อให้เกิดพิธีกรรมที่พึงประพฤติต่อเพื่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วรรณกรรม, คติชน, ความเชื่อ, ขวัญ, หน้าที่นิยม

เถียรชาย อักษรดิษฐ์, (2545) 'ชุดาตุ: บทบาทและความหมายของพระธาตุในอนุภูมิภาคอุษาคเนย์ กรณีศึกษาความเชื่อเรื่องพระธาตุปีเกิดในล้านนา' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาภูมิภาคศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทและความหมายของพระธาตุในไทย พม่า และลาว ซึ่งให้เห็นว่าพระธาตุถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองต่ออุดมการณ์ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมภายใต้ความเชื่อและแนวคิดทางจักรวาลวิทยาของล้านนาสำหรับใช้เป็นเครื่องมือตอบโต้อิทธิพลและอำนาจการจัดการของสยาม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, จักรวาลวิทยา, ความเชื่อ, การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์, โบราณสถาน

เนาวรัตน์ นามวงศ์, (2543) 'ระบบคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในชุมชน' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาถึงระบบคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในชุมชน. พื้นที่อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย การวิจัยสรุปได้ว่า 1.)ระบบคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนแบบเครือญาติ คือ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ คุณค่าเรื่องการพึ่งพาอาศัยในหมู่เครือญาติ และความกตัญญู 2.) ระบบคิดที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนแบบไม่เป็นเครือญาติ คือ ความเชื่อเรื่องผีเรื่องผีเสื้อบ้าน ความสำนึกเรื่องชาติพันธุ์ และคุณค่าเรื่องความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน 3.) ระบบคิดที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ คือ ความเชื่อที่ว่าธรรมชาติมีผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแล 4.) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังคือ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา คือ เรื่องบุญ บาป ความเชื่อเรื่องโลกหน้า ความเชื่อเกี่ยวกับผี

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, ระบบความสัมพันธ์, คติชนวิทยา, ความเชื่อ, เครือญาติ, ผีบรรพบุรุษ

ประยูทธ สุระเดชไพบูรณ์, (2539) 'การศึกษาสภาพการรับรู้และสภาพการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของศึกษานิเทศก์ในเขตการศึกษา 7' วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (วิชาเอกการบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.

งานชิ้นนี้ศึกษาการรับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของศึกษานิเทศก์อำเภอตามพรคนะของศึกษานิเทศก์อำเภอ พบว่าการรับรู้ชัดเจนมาก การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน การปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง และมีการส่งเสริมด้านบุคคล ทู่น วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ระบบการศึกษา

พนมมอญ บุญคง, (2538) 'วัฒนธรรมที่ปรากฏในประวัติหมู่บ้านในเขตอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก' วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (วิชาเอกภาษาไทย) มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.

งานชิ้นนี้ศึกษาการวิจัยวัฒนธรรมที่ปรากฏในชื่อประวัติหมู่บ้านในเขตอำเภอนครไทย พบว่าชื่อบ้าน 122 ชื่อ ล้วนมีประวัติที่จำแนกได้คือ ๑. ลักษณะภูมิประเทศ ๒. พันธุ์ไม้และลักษณะที่เกี่ยวข้อง ๓. ชื่อสัตว์และลักษณะอาการ ๔. ชื่อบุคคลและอาการ ๕. สถานที่และสิ่งก่อสร้าง ๖. ลักษณะอื่นๆ ซึ่งเหล่านี้สะท้อนวัฒนธรรมการเลือกที่อยู่อาศัย อาชีพ และความเชื่อ ความโดดเด่นด้านภาษาคือภาษาถิ่นนครไทยมีการปรับและรับคำใหม่ ผู้ศึกษาเสนอว่าควรอนุรักษ์และเรียนรู้ให้มากขึ้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, ภาษา, การศึกษาประวัติศาสตร์, การตั้งถิ่นฐาน

ภาคภูมิ สุขเจริญ, (2547) 'วิเคราะห์ความเชื่อที่เกี่ยวกับโบราณสถานที่บูรณะแล้วของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.

งานชิ้นนี้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับโบราณสถานที่บูรณะแล้วของชาวบ้านในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยข้อมูลมาจาการสัมภาษณ์ในพื้นที่ พบว่ามีเรื่องเล่า 8 ประเภทคือ เรื่องไสยศาสตร์ เรื่องโหราศาสตร์ เรื่องสรรพคุณยากลางบ้าน เรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องชาติ ภาพ เรื่องของวิเศษ เรื่องประวัติความเป็นมาของคน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ และเรื่องค่านิยมต่างๆ นำทฤษฎีหน้าที่นิยมมาวิเคราะห์ได้ว่า เรื่องเล่าทำหน้าที่พิทักษ์ ปกป้องเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานมาเป็นเวลานาน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, สุขุทัย, ทฤษฎีหน้าที่นิยม, ความเชื่อ, เรื่องเล่า, โบราณสถาน

มานพ มานะแซม, (2541) 'การศึกษาเชิงปรัชญาเรื่องคติความเชื่อเรื่องการฟ้อนผีในภาคเหนือ' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาปรัชญา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาเชิงปรัชญาเรื่อง คติความเชื่อเรื่องการฟ้อนผีในภาคเหนือ เพื่อทราบถึงเหตุผล และแรงจูงใจของการเกิดพิธีกรรมฟ้อนผีและความเชื่อของชุมชน ผลการวิจัยพบว่าในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ยังคงถือปฏิบัติพิธีกรรมการฟ้อนผีอยู่ โดยมีใช่เป็นเรื่องของการเคารพบูชาบรรพบุรุษอย่างเดียว หากเป็นการแสดงออกถึงความมีอำนาจ และความมีหน้ามีตาในสังคม ความเชื่อเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ที่ผสมผสานกันของชาวล้านนาซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อในแบบวิญญาณนิยม (Spiritism) เทวนิยม (Deism) และกรรมนิยม (Karmicism) เข้าด้วยกัน สามารถอธิบายเชื่อมโยงกับความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิดได้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ความเชื่อ, ฝักรรพบุรุษ, ทฤษฎีหน้าที่นิยม

รัชณี รอดฉาย, (2541) 'วัฒนธรรมของหมู่บ้านในชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาเอกไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ศึกษาสภาพทั่วไป ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ประเพณี การละเล่น ศิลปกรรมของหมู่บ้านในตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกแล้วบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านคือที่ตั้ง จำนวนประชากร ลักษณะประชากร สถานที่ราชการ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การเลือกที่อยู่ การกิน การแต่งกาย การแพทย์ และการคมนาคม วัฒนธรรมความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิต หมู่บ้านนี้ตั้งมากกว่า 140 ปี ชื่อหมู่บ้านเรียกตามภูมิประเทศ พืชพรรณ และสายน้ำ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, ความเชื่อ, ประเพณี, การตั้งถิ่นฐาน เรื่องรัตน ฤทธิวิรุฬห์, (2541) 'การแข่งขันเรือยาวประเพณี: ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวพิษณุโลก' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาเอกไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ศึกษากระบวนการแข่งขันเรือยาวประเพณี พบว่า ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของคนในชุมชนเรื่องพุทธศาสนาและมีสิ่งทางเทวดาแยกกันไม่ออก ภูมิปัญญาการแข่งขันเรือเริ่มจากการไป

ทำบุญของหลายๆ ชุมชนแล้วพัฒนามาเป็นการแข่งเรือ การขุดเรือ ตกแต่ง การทำพิธีกรรม ต่างก็ต้องอาศัยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยมีพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง ปัจจุบันความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงชุมชนชาวเรือแข่งจึงต้องปรับตัวไปด้วย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, ความเชื่อ, ประเพณี, พิธีกรรม

วัชรกร คดคง, (2538) 'วัฒนธรรมของหมู่บ้านในชนบท จังหวัดพิษณุโลก: ศึกษาเฉพาะประเพณีความเชื่อ และการละเล่นของหมู่บ้านไผ่ขอน้ำ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านไผ่ขอน้ำ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก พบว่าเป็นชุมชนที่ตั้งมากกว่า 200 ปีอยู่ติดลำน้ำนาน ประชากรมีอาชีพทำนา ฐานะยากจน การปฏิบัติตามประเพณียังมีอยู่ แต่เปลี่ยนแปลงรูปแบบไป การปฏิบัติประเพณีในครอบครัวและตามความเชื่อศาสนามีพอสมควร ประเพณีร่วมในชุมชนที่ปฏิบัติมากคือการแข่งเรือ ความเชื่อเรื่องที่อยู่อาศัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสุขภาพปฏิบัติมาก ผู้ที่สนใจปฏิบัติตามประเพณีส่วนมากอายุ 45 ปีขึ้นไป

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, สังคมชาวนา, ความเชื่อ, ประเพณี, พิธีกรรม

วัลลภ มณีเชษฐา, (2537) 'กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม เรื่องอักษรธรรมล้านนา' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเรื่องอักษรธรรมล้านนา รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ทำการสัมภาษณ์ และสังเกตผู้เรียน ผู้ถ่ายทอด ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการถ่ายทอดในอดีตวัดมีบทบาทสำคัญ โดยอาศัยขั้นตอนของการบวชในพุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษา เนื้อหาส่วนใหญ่จึงเน้นในเรื่องศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ แต่หลังจากการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2442 ระบบการศึกษาศึกษาสมัยใหม่เข้ามาลดบทบาททางการศึกษาของวัดลงไป เนื้อหาส่วนใหญ่จึงเน้นเฉพาะการอ่านออก เขียนได้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ภาษา, การถ่ายทอดวัฒนธรรม, การศึกษา, อักษรธรรม, อักษรล้านนา

วิภาดา เปลี้นไทย, (2547) 'ปริศนาคำทายในอินเทอร์เน็ต: การวิเคราะห์เชิงหน้าที่นิยม' วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ต้องการจำแนกปริศนาคำทายได้ 5 หมวดคือ ปริศนาเล่นภาษา ปริศนาสองแง่สามง่าม ปริศนาเหตุการณ์ปัจจุบันหรือรายการโทรทัศน์ ปริศนาแท้ และปริศนาชวนหัว วิเคราะห์ได้ว่ามีปริศนาคำทายมีหน้าที่เป็นเครื่องมือทดสอบไหวพริบ ประลองปัญญา ให้ความรู้ ความบันเทิง และเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนทั้งในอินเทอร์เน็ตและสังคมทั่วไป

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ทฤษฎีหน้าที่นิยม, ภาษา, ความสัมพันธ์ทางสังคม

ศรัณยา อินทะจักร, (2541) 'ภูมิปัญญาชาวบ้านจากความเชื่อที่เป็นข้อห้าม: วิเคราะห์เชิงเจตนา' การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ทำการรวบรวมความเชื่อที่เป็นข้อห้ามและศึกษาเจตนาของบรรพบุรุษ พบว่าสำนวนอยู่ในรูปของคำสั่งสอน ข้อห้าม หากฝ่าฝืนจะประสบเคราะห์กรรมจากอำนาจเร้นลับ ข้อห้ามที่พบในสำนวนจำแนกได้คือ เพื่อให้ละเอียดรอบคอบ เรื่องกาลเทศะ การสำรวมกายวาจา และประโยชน์ส่วนรวม ความเชื่อที่เป็นข้อห้ามนี้นับเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเจตนาให้ผู้ปฏิบัติอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมไทยในอดีต

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, จารีต, ความเชื่อ, ค่านิยม, ข้อห้าม

สุนันท์ ไชยสมภาร, (2545) 'บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนภาคเหนือ' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาบทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมในชุมชนภาคเหนือสรุปได้ดังนี้ ผู้หญิงในชุมชนมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมที่มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อพื้นบ้าน โดยผ่านพิธีกรรมและการกล่อมเกลาน

ครอบครัว นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่สนับสนุนบทบาทของผู้หญิงในการถ่ายทอดความเชื่อดังกล่าว ได้แก่ องค์กร ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และสถานศึกษา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, บทบาทหญิงชาย, ความเชื่อ, พิธีกรรม

สุรพล สกุนา, (2540) 'วัฒนธรรมของหมู่บ้านในชนบทจังหวัดอุทัยธานี: ศึกษาเฉพาะประเพณี ความเชื่อ และการละเล่นของหมู่บ้านท่าโพพันสี อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี' วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาเอกไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน พบว่าเป็นหมู่บ้านเก่าแก่เป็นชุมชนมากกว่า 200 ปี ยังคงการปฏิบัติทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ แต่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา การปฏิบัติทางวัฒนธรรมตามประเพณีระดับครอบครัว ส่วนรวม และศาสนาปฏิบัติระดับกลาง ขณะที่เรื่องความเชื่อและการละเล่นมีการปฏิบัติมากกว่า ผู้ที่ยังคงสืบทอดประเพณี ความเชื่อ และการละเล่นคือคนรุ่นอายุ 55 ปีขึ้นไป

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, อุทัยธานี, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, ความเชื่อ, ประเพณี, การละเล่น

สุวรัฐ แลสันกลาง, (2541) 'การศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่องชีวิตล้านนา' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาปรัชญา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้วิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับ "ชีวิต" ที่มีอิทธิพลต่อสังคมชาวล้านนา พบว่า คือข้อห้าม การกระทำในสิ่งในสิ่งที่ทำให้เกิดอับมงคลต่างๆ แก่ผู้กระทำ และเป็นความเชื่อยอมรับต่อพลังอำนาจ ลึกลับอยู่เหนือมนุษย์และมีอยู่เหนือธรรมชาติเพื่อใช้เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมที่ผิดต่อศีลธรรม ส่วนความคิดที่อยู่เบื้องหลัง "ชีวิต" พบว่า จัดเป็นอภิปรัชญาแบบจิตนิยม ส่วนในด้านจริยศาสตร์พบว่าชาวล้านนาได้มีเกณฑ์สำหรับตัดสินค่าทางจริยศาสตร์เกี่ยวกับ "ชีวิต" เป็นแบบสัมพัทธนิยมที่มีการผสมกลมกลืนกับทัศนแบบพุทธปรัชญาโดยมีการปรับเปลี่ยนจนกลายเป็นโลกทัศน์และชีวิตทัศน์แบบชาวล้านนา

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, จารีต, ข้อห้าม, ชีวิต

แสงดาว วัฒนาพร, (2545) 'ความเชื่อเรื่องผีในชุมชนชนบทภาคเหนือ' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษาจากระบบ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับผีที่ส่งผลกระทบต่อการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชนสรุปได้ดังนี้ วิธีการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีมีทั้งในจารีตประเพณีและในแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคน โดยมีตัวแทนในการถ่ายทอดความเชื่อนั้น เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนทางศาสนา และสื่อมวลชน ส่วนกลไกที่มีผลต่อการถ่ายทอดใช้ความสัมพันธ์ของคนเป็นเครื่องมือ เช่น ความสัมพันธ์ด้านครอบครัว ผู้อาวุโส พระสงฆ์ ผู้ชำนาญด้านต่าง ๆ ผู้นำชุมชน และด้านเครือญาติ ซึ่งก็ให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติตามวิถีชีวิตของชุมชนนั้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ความเชื่อ, การถ่ายทอด, การควบคุมทางสังคม

อุดม อธิพัฒนานานทกุล, (2545) 'บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้เชื่อมความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมบริเวณภาคเหนือตอนบนของไทยกับรัฐฉานของพม่า' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้เชื่อมความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในแง่ชนบทธรรมนิยมประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา พบว่า พระสงฆ์ไทยในภาคเหนือตอนบนและพระสงฆ์ในรัฐฉาน(ประเทศเมียนมาร์) ใช้บทบาทการเผยแพร่ศาสนา การศึกษา และด้านสาธารณูปการ ตลอดจนประสานความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนไทยภาคเหนือตอนบนกับชาวพม่าในรัฐฉานโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พุทธศาสนา, การศึกษา, พระสงฆ์, ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม

คมเนตร เชษฐพัฒนวนิช, (2539) **กำบ่าเก่าเล่าไว้** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ เป็นการรวบรวมสุภาสิตพื้นเมืองของคนล้านนา โดยการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในท้องถิ่นที่ยังคงมีชีวิตอยู่ พร้อมกับมีคำอธิบายประกอบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสังคมล้านนา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, คติชน, ความเชื่อ, สุภาสิตพื้นเมือง

คมเนตร เศรษฐพัฒน์วิช, (2540) **ความเชื่อพื้นบ้านล้านนา** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคติความเชื่อพื้นบ้านของชาวล้านนาในเรื่องต่างๆ โดยวิธีสัมภาษณ์ผู้อาวุโสและผู้รู้ในท้องถิ่น ถึงคติความเชื่อที่ชาวล้านนาส่วนใหญ่ได้ยึดถือและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, คติชน, ความเชื่อ, ล้านนา, ชีวิตประจำวัน

คมเนตร เศรษฐพัฒน์วิช, (2540) **ชืด: ข้อห้ามล้านนา** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ เป็นการรวบรวมข้อมูลและปริวรรตจากเอกสารโบราณและพับสา ชืดหรือข้อห้ามต่างๆ ของคนล้านนาในอดีตสะท้อนให้เห็นระบบความคิดความเชื่อของคนล้านนาในอดีตในการประพฤติปฏิบัติในด้านต่างๆ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, คติชน, ความเชื่อ, ข้อห้าม, ชืด

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล และ หทัยวรรณ ไชยะกุล, (2542) "การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทโคลงคำสอนของล้านนา" รายงานการวิจัยภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีสอนจริยธรรมในวรรณกรรมประเภทโคลงคำสอนของล้านนา พบว่า เนื้อหาคำสอนในวรรณกรรมมีการสอนตั้งแต่กษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนคร จนถึงบุคคลทั่วไป เนื้อหามีข้อแนะนำในการเลือกคู่และการใช้ชีวิตครองเรือน สำหรับกลวิธีการสอนจริยธรรมในวรรณกรรมมี 5 วิธี การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมโคลงคำสอนของล้านนามุ่งสอนให้คนทุกชนชั้นประพฤติตนให้เหมาะสมกับฐานะในสังคม และยึดหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อความสงบสุขของตนเองและชุมชน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วรรณกรรม, คติชน, การตีความ, จริยธรรม

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, (2547) 'ความจริง วัฒนธรรม และความเชื่อ: การเมืองและการผลิตความรู้เกี่ยวกับกรมป่าไม้ไทย' เอกสารการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 3 ทบพนวภูมิปัญญา ทำทหายความรู้ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 24-26 มีนาคม 2547.

บทความเรื่องนี้ศึกษาการเมืองว่าด้วยความรู้วิทยาศาสตร์ป่าไม้ในไทย ในฐานะปฏิบัติการทางวัฒนธรรมชนิดหนึ่งซึ่งอ้างความชอบธรรมของความเป็นศาสตร์ด้วยกระบวนการแยกความรู้ชาวบ้านและสร้างความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นวิทยาศาสตร์แท้และสิ่งที่เป็นวิทยาศาสตร์เทียม อย่างไรก็ตามปฏิบัติการของความรู้ท้องถิ่นและความรู้ทางมานุษยวิทยาได้ช่วยเปิดเผยกระบวนการทางประวัติศาสตร์และความลึกลับของสิ่งที่เรียกว่า ความเป็นจริงทางป่าไม้เหล่านั้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วาทกรรมความรู้, ปฏิบัติการของความรู้, ความรู้ท้องถิ่น, การจัดการทรัพยากร

เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา, (2547) 'ตำนานล้านนากับการทำทหายความหมายเรื่องเพศ' เอกสารการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 3 ทบพนวภูมิปัญญา ทำทหายความรู้ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 24-26 มีนาคม 2547.

บทความเรื่องนี้ศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องเล่าในประวัติศาสตร์และตำนานพื้นบ้านในสังคมล้านนาเกี่ยวกับการกำเนิดเพศและตัวตนทางเพศของกะเทย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การสร้างความหมาย, เรื่องเล่า, ตำนาน, เพศสภาพ, กะเทย

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, (2547) 'ภูมิปัญญาของพิธีกรรมการปลงศพในวัฒนธรรมโลงไม้สมัยก่อนประวัติศาสตร์ของคนบนพื้นที่สูง' เอกสารการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 3 ทบพนวภูมิปัญญา ทำทหายความรู้ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 24-26 มีนาคม 2547.

บทความเรื่องนี้ศึกษาเกี่ยวกับ "วัฒนธรรมโลงไม้" ในสังคมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในพื้นที่ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอนโดยใช้วิธีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ร่วมกับการศึกษาทางโบราณคดี งานชิ้นนี้ค้นพบระยะทางหรือภูมิทัศน์ที่เหมาะสมของการเลือกถ้ำที่เป็นสุสาน ซึ่งเป็นถ้ำแห้ง บนที่ราบหรือที่ราบเชิงเขา มีแหล่งน้ำ นอกจากนี้พบว่าคนในวัฒนธรรมนี้มีการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ตั้งแต่ร่วม 1,800 ปีมาแล้ว

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, แม่ฮ่องสอน, โบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์, การตั้งถิ่นฐาน, ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม

ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, (2547) 'ความคิดทางปรัชญาในภาษิตม้ง' เอกสารการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 3 ทบพวนภูมิปัญญา ทำหายความรู้ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 24-26 มีนาคม 2547.

บทความเรื่องนี้ศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิดทางอภิปรัชญาและจริยศาสตร์จากตัวบทภาษิตในสังคมม้ง พบว่า มีแนวคิดแบบทวินิยม โดยกำหนดสรรพสิ่งประกอบด้วยส่วนรูปธรรมคือเรื่องร่างกายและนามธรรมคือเรื่องขวัญหรือวิญญาณและชีวิต แต่ม้งมีแนวคิดมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งหรือกำเนิดจากธรรมชาติ โดยไม่ได้แยกตัวออกจากธรรมชาติทั้งธรรมชาติที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ม้ง, จักรวาลวิทยา, ความเชื่อ, อภิปรัชญา, แนวคิดทวินิยม

อุดมลักษณ์ ฮุ่นตระกูล, (2547) 'การตั้งถิ่นฐานของคนบนพื้นที่สูง: ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ' เอกสารการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 3 ทบพวนภูมิปัญญา ทำหายความรู้ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 24-26 มีนาคม 2547.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐาน การจัดการทรัพยากรและพื้นที่ในกลุ่มคนบนพื้นที่สูง ได้แก่ ชาวกะเหรี่ยงและชาวไทใหญ่ ในพื้นที่ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน มี 2 รูปแบบหลัก คือ บริเวณพื้นที่ราบลุ่มและบริเวณพื้นที่สันเขา โดยต้องมีแหล่งน้ำหล่อเลี้ยง ชุมชนใช้ความเชื่อในเรื่องผีสำหรับกำหนดเขตพื้นที่แต่ละชนิด

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, แม่ฮ่องสอน, ชาติพันธุ์, การตั้งถิ่นฐาน, การปรับตัว, นิเวศวัฒนธรรม

ยิ่งยง เทาประเสริฐ, (2538) "กระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท: กรณีศึกษาน้ำป่าห้า ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย" คัดจากรวมบทความวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ภาคกลางและภาคเหนือ (2546).

งานชิ้นนี้ศึกษากระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากสังคมชนบทมาสู่สังคมเมือง เน้นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนที่ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ของภาวะความทันสมัย พบการปรับตัวของชุมชนจากระบบอำนาจแต่งตั้งและอุปถัมภ์มาเป็นระบบอำนาจเลือกตั้งและประชาธิปไตยผสมธนาธิปไตย ทำให้ชาวบ้านสามารถเรียกร้องสิทธิด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสวัสดิการ โดยมีเทศบาลและสุขภาพเป็นต้นแบบที่ราชการวางเป็นเป้าหมายให้ชุมชนเดินตาม ขณะเดียวกันการเผชิญกับปัญหาของความทันสมัย ชุมชนต้องยอมสูญเสียความสามารถในการพึ่งตัวเองทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ ส่วนการปรับตัวด้านวัฒนธรรมมีทั้งการใช้วัสดุ ความรู้หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมกับการปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณี และใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมเพื่อบำบัดความเจ็บป่วยและการสูญเสียความมั่นคงของตน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, ความทันสมัย, ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท, ระบบอุปถัมภ์, สิทธิ, การปรับตัว

อารยะ ภูสาลีส และ ศักดิ์ รัตนชัย, (2539) "วิถีชีวิตของชุมชนจักสานไม้ไผ่ กระบวนการเรียนรู้ การปรับตัว และความสัมพันธ์แบบใหม่ในกระแสการเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาบ้านไผ่แพะ ตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง" คัดจากรวมบทความวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ภาคกลางและภาคเหนือ (2546).

งานชิ้นนี้ศึกษากระบวนการเรียนรู้การปรับตัวและความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ของชุมชนจักสานไม้ไผ่ ในฐานะเป็นศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในการเผชิญหน้ากับการพัฒนาสู่ความทันสมัย พบว่านโยบายการพัฒนาของรัฐ กระแสทุนนิยมตะวันตก และการเติบโตของอุตสาหกรรมได้เข้ามาแย่งชิงทรัพยากร (ไม้ไผ่) จากชุมชน ประกอบกับจำนวนประชากรภายในชุมชนที่เพิ่มขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและผลผลิตไม่เพียงพอ ชุมชนจึงต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น จากปัญหาดังกล่าวชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้และปรับตัวโดยสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์แบบใหม่ระหว่างชุมชนกับแหล่งทุนจากภายนอก ขณะที่ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรป่าไผ่ เกิดความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญางานจักสาน จากครัวเรือนไปอยู่ที่โรงเรียนเป็นหลัก

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ลำปาง, วัฒนธรรมกับการพัฒนา, การปรับตัว, การจัดการทรัพยากร, หัตถกรรม

ยศ สันตสมบัติ, (2542) **ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน** เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้อธิบายสัมพันธ์ภาพระหว่างความหลากหลายทางชีววิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนบน โดยเน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับพืชอาหารและยา ระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร ระบบแพทย์พื้นบ้าน ความเชื่อและพิธีกรรม และระบบคิดของชาวบ้านภายใต้บริบทของปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับธรรมชาติแวดล้อม พบว่า ความหลากหลายทางชีวภาพและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นการศึกษาวิจัยเพื่อฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมและนำเสนอนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพจึงไม่อาจมองข้ามความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นธรรมทางสังคมและความเป็นธรรมของระบบนิเวศ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, ความหลากหลายทางชีวภาพ, ระบบการผลิต, นิเวศวัฒนธรรม, การจัดการทรัพยากร

จุงโกะ อีตะ, (2547) 'การส่งเสริมการนวดแผนไทยในหมู่บ้านทางภาคเหนือของไทย: การปฏิบัติของคนท้องถิ่นและอำนาจของวาทกรรม "ภูมิปัญญาไทย" เอกสารการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 3 ทบทวนภูมิปัญญา ทำทนายความรู้ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร 24-26 มีนาคม 2547.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ความรู้/อำนาจและปฏิบัติการของคนท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลการยกย่องภูมิปัญญาไทยผ่านการส่งเสริมการนวดแผนไทย พบว่า การสร้างความชอบธรรมของการแพทย์แผนไทยอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และกลายเป็นการเผยแพร่อุดมการณ์รัฐชาติ โดยในระดับการปฏิบัติ การนวดแผนไทยไม่สอดคล้องกับวิถีคิด ความสัมพันธ์ทางสังคมและวิถีการผลิตภายในชุมชน ชาวบ้านเองจึงไม่ได้จำนนอำนาจนั้นเสมอไป

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, วาทกรรม, วิถีการผลิต, การแพทย์พื้นบ้าน

ชาญพงษ์ ถูกจิตร, (2543) 'สมุนไพรรักษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชนบทของอำเภอเมืองจังหวัดพะเยา' เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนในภาคเหนือ" ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 28-29 มกราคม 2543.

งานชิ้นนี้ศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการรักษาความเจ็บป่วยทั่วไปและโรคที่แพทย์แผนปัจจุบันรักษาไม่หาย โดยชาวบ้านมีการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ในการใช้และการบำบัด ซึ่งกลุ่มหมอพื้นบ้านใช้สมุนไพรด้วยมิติของความเชื่อ ความสัมพันธ์กับแหล่งเก็บสมุนไพร และความเชื่อที่ผูกติดในขั้นตอนต่างๆ ของการทำยาสมุนไพร นอกจากนี้พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมยังทำให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและระดับการศึกษาต่ำเลือกเป็นผู้ใช้สมุนไพรในการรักษามากที่สุด

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พะเยา, เครือข่ายทางสังคม, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การแพทย์พื้นบ้าน, สุขภาพ

ชูลิทธิ ชูชาติ, (2543) 'การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย' เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนในภาคเหนือ" ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 28-29 มกราคม 2543.

งานชิ้นนี้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศของชาวกะเหรี่ยง(ปกากะญอ) ลัวะ และไทย ที่ตั้งชุมชนในเขตภูเขาทางภาคเหนือตอนบน พบการใช้หลักการทำเกษตรแบบอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการจัดแบ่งประเภทของป่าทั้งเป็นธรรมเนียมนิเวศเดิมและกฎเกณฑ์ใหม่ที่เกิดจากความร่วมมือกับองค์กรภายนอก การเผชิญกับปัญหาการทำลายป่าและการขาดแคลนน้ำในชุมชน รวมถึงปัญหาโครงสร้างของการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศ คือปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านเห็นความจำเป็นในการอนุรักษ์ป่าเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ชชาติพันธุ์, การจัดการทรัพยากร, ป่าชุมชน

วีระพงษ์ แสง-ชูโต, (2543) 'การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้านในทางวิทยาศาสตร์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย' เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการและเสนอผลงานวิจัยเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม-วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนในภาคเหนือ" ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 28-29 มกราคม 2543.

งานชิ้นนี้สำรวจ รวบรวม และจัดกลุ่มของภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนบนให้เป็นหมวดหมู่และนำมาวิเคราะห์ว่าในภูมิปัญญาและเทคโนโลยีเหล่านี้มีส่วนใดบ้างที่สามารถอธิบายได้โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, หัตถกรรม, การจัดหมวดหมู่, เทคโนโลยีพื้นบ้าน

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, (2543) 'ผลกระทบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงธุรกิจต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในภาคเหนือตอนบน: กรณีการศึกษาการจัดทำสินค้าเลียนแบบของโบราณ' เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนในภาคเหนือ" ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 28-29 มกราคม 2543.

งานชิ้นนี้ศึกษาผลกระทบของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนบ้านถวาย ต.ขุนคอง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ ชุมชนบ้านเหมืองลึก ต.ท่าทุ่งหลวง อ.แม่ทา จ.ลำพูน และชุมชนบ้านหลุก ต.นาครีว อ.แม่ทะ จ.ลำปาง โดยใช้กรอบแนวคิดของพฤติกรรมผู้บริโภคผสมผสานกับแนวคิดที่ว่าด้วยส่วนผสมการตลาดภายใต้ความสัมพันธ์ของระบบนิเวศกับระบบสังคม พบว่าชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมจะกระทำด้วยวิธีไม่เป็นทางการ มุ่งการเรียนรู้ และการสืบทอดวัฒนธรรม แต่เมื่อมุ่งผลเชิงพาณิชย์ในปัจจุบันทำให้ไม่มีความตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่ควร

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วาทกรรม, หัตถกรรม, การจัดการทรัพยากร, กระบวนการกลายเป็นสินค้า, นิเวศวัฒนธรรม

จักรพันธ์ เพียรพนัสสัก, (2543) 'ภูมิปัญญาชาวบ้านในพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยง' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษารูปแบบ เนื้อหา การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยง อำเภอแม่แจ่ม สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาในพิธีกรรมของชุมชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติที่สืบทอดอยู่ในธรรมชาติแวดล้อม ดำรงอยู่ด้วยการถ่ายทอดแก่สมาชิกในชุมชน อย่างไรก็ตามมีบางพิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลง ที่พบเห็นมากที่สุด คือ รูปแบบการแต่งกาย ซึ่งจะใช้เสื้อผ้าสำเร็จรูปอย่างคนในเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ผู้ศึกษาแสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีและความทันสมัยเป็นสาเหตุที่ทำให้พิธีกรรมถูกลดความสำคัญลง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, กะเหรี่ยง (ปกากะญอ), พิธีกรรม, ความเชื่อ, ความทันสมัย

ชุตติกันต์ สุริยะ, (2544) 'การบูรณาการความเชื่อดั้งเดิมกับการแพทย์สมัยใหม่ในวิถีชีวิตที่ส่งเสริมสุขภาพสตรี มีครรภ์ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาปรากฏการณ์การใช้ความเชื่อดั้งเดิมร่วมกับการแพทย์สมัยใหม่ในวิถีส่งเสริมสุขภาพของสตรีมีครรภ์ บ้านพระเจ้าหล้า อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ว่า สตรีในอดีตมีวิธีการปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์ที่พึงพิงระบบการดูแลสุขภาพของครอบครัว แม้มิมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดหลักการปฏิบัติตามความเชื่อและข้อห้ามเดิม หรือ "ขีด" โดยในปัจจุบันคติความเคารพในบุพการียังมีอิทธิพลอยู่มาก จึงทำให้สตรีตั้งครรภ์ยังคงรักษาความเชื่อดั้งเดิมร่วมกับการแพทย์สมัยใหม่

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, ข้อห้าม, ความเชื่อ, การแพทย์พื้นบ้าน, วาทกรรมการแพทย์

ธวัช มณีผ่อง, (2546) 'กระบวนการสร้างความรู้ชายขอบในวิกฤตการณ์สุขภาพ: กรณีศึกษาสำนักทรงแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่' วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการพัฒนาสังคม) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของความรู้ชายขอบในประเด็นสุขภาพจากกรณีสำนักทรงแห่งหนึ่งที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของความรู้ด้านสุขภาพในสังคมไทย ซึ่งมีความรู้วิทยาศาสตร์การแพทย์เป็นวาทกรรมหลัก พบว่าสำนักทรงได้ผลิตความรู้ที่เชื่อมโยงทั้งมิติทางกายภาพและจิตวิญญาณ เป็นระบบความรู้ที่ผสมผสานกับความรู้อื่นๆ ส่วนระดับปฏิบัติการของความรู้ พบว่าเมื่อปัจเจกตกอยู่ในภาวะเจ็บป่วยขั้นวิกฤต พวกเขาจะยอมรับผนวกกลืนเข้าสู่วาทกรรมของสำนักทรงและเกิด "ชุมชนศรัทธา" ที่ดำเนินการปฏิบัติภายใต้จักวาลวิทยาของสำนัก

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, ระบบความเชื่อ, การเข้าทรง, การแพทย์พื้นบ้าน, วาทกรรม

เบญจวรรณ วงศ์คำ, (2546) **"อาชา" พิธีกรรม ความเชื่อ ความจริง และความงาม** เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ประสบการณ์วิจัยจากพื้นที่ เล่มที่ 5 ได้นำเสนอประเด็น "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" ซึ่งเป็นประเด็นที่ทุกคนให้ความสนใจอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยได้หยิบยกกรณีตัวอย่าง ชุมชนวิจัยของชาวอาชา ที่บ้านห้วยขี้เหล็ก ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นชุมชนที่ทำการศึกษา

รวบรวมและหาความหมายของประเพณีพิธีกรรมที่อยู่คู่กับวิถีชีวิต เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชนเผ่าตัวเองที่มีอยู่แล้วให้กลับมาชัดเจนมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, อาข่า, พิธีกรรม, ความเชื่อ, ประเพณี, อัตลักษณ์, การวิจัยเพื่อท้องถิ่น.

พรพรรณเพ็ญ เครือไทย, (2541) **ปริศนาคำทายล้านนา** เชียงใหม่: โครงการวิจัยทางคติชนวิทยา ศูนย์วิจัยล้านนาคดี สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอกสารเล่มนี้เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลปริศนาคำทายของล้านนาจากพื้นที่ต่างๆ ในเขตภาคเหนือตอนบน รวม 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวล้านนา และบางส่วนได้จากเอกสารที่มีผู้ศึกษารวบรวมไว้แล้ว

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, คติชนวิทยา, ปรัมปรานิยาย, ปริศนาคำทาย

วรรณะ มูลขำ, (2545) 'ร่องรอยและอิทธิพลของคติพุทธศาสนamahayan ที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่' สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

งานศึกษาเรื่องนี้นำเสนอร่องรอยและอิทธิพลของคติพุทธมหายานที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการศึกษากล่าวว่า คติพุทธศาสนamahayan ปรากฏในพิธีกรรมพื้นบ้าน ในรูปของ คติความเชื่อในพิธีกรรม อุปกรณ์ เครื่องมือ รวมถึงขั้นตอนต่างๆ ในพิธีกรรม โดยผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่าอิทธิพลดังกล่าวมาจากพุทธศาสนamahayan สายตันตริยาน มัณฑริยาน และกาลจักรยาน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, พุทธศาสนamahayan, พิธีกรรม

กมลทิน พรหมประไพ, จำรูญ พ่างยัง และคณะ, (2544) 'ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าพื้นเมือง: กรณีศึกษาอำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์' สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้นำเสนอการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าพื้นเมืองผ่านกรณีศึกษาอำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยวิธีการสืบสานความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเน้นการปฏิบัติจริงและพัฒนาไปสู่การจัดให้เป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรท้องถิ่น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, อุตรดิตถ์, ศิลปวัฒนธรรม, ทัศนกรรม

เทียนชัย ลิ้มสกุล, ธรรมบุญ พิชัย และคณะ, (2544) 'คลังภูมิปัญญา ตำบลบ้านหม้อ อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์' สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้นำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดผ่านผู้รู้และเก็บรวบรวมข้อมูลไว้เป็นคลังภูมิปัญญา ในรูปของประวัติศาสตร์ตำบล ตำนาน และเชื้อชาติของผู้อยู่อาศัย นอกจากนั้นยังมีเนื้อหาบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้ท้องถิ่น ในเรื่องของหมอพื้นบ้าน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร ไลยศาสตร์ อาคม รวมถึงวัฒนธรรมการบริหาร

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, อุตรดิตถ์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, การแพทย์พื้นบ้าน

อังคณา มหายศนันท์, (2542) 'ความหลากหลายทางพืชอาหารและการใช้ประโยชน์ของชาวลัวะในจังหวัดน่าน' สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานวิจัยนี้ศึกษาความหลากหลายทางพืชอาหารและการใช้ประโยชน์ของชาวลัวะ หมู่บ้านเตี้ยกลาง จังหวัดน่าน ซึ่งอยู่ในอุทยานแห่งชาติดอยภูคา พบว่าชาวลัวะมีการผลิตทางการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนไม่ใช้สารเคมี เนื่องจากมีเงื่อนไขทางสังคมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือชาวลัวะอาวุโสจะสืบสานการอนุรักษ์พืชอาหารพื้นบ้าน ผ่านพิธีกรรมการเซ่นไหว้ผี

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, น่าน, ลัวะ, ชาติพันธุ์, ความหลากหลายทางชีวภาพ

สมพร พวงประทุม, (2543) 'การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ: กรณีศึกษาชุมชนทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน' สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานวิจัยนี้ศึกษาระบบการจัดการสมุนไพรของชาวบ้าน ตลอดจนระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรของชาวบ้าน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของชาวบ้านในชุมชนทุ่งยาว

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ลำพูน, การอนุรักษ์ทรัพยากร, ป่าชุมชน, ความหลากหลายทางชีวภาพ

วิเชียร มีบุญ, (2541) 'พิธีกรรมจับปลาบึกในลุ่มน้ำโขง บ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย' สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การศึกษาพิธีกรรมการจับปลาบึกในลุ่มน้ำโขง บ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษาพิธีกรรมและคติความเชื่อในพิธีกรรม ซึ่งเกิดจากความเคารพในผีคั้งน้ำหรือผีวังน้ำที่เรียกว่า "เจ้าโพ้ง" จากพิธีกรรมดังกล่าวแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยคติความเชื่อนั้นเป็นการผสมผสานกันระหว่างผี พุทธ และพราหมณ์

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, พิธีกรรม, พุทธศาสนา

อนุชา เทวราชสมบุญ, (2544) "รายงานการวิจัย การศึกษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ในพื้นที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

งานชิ้นนี้นำเสนอภาพรวมขององค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ในพื้นที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในประเด็นทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ การปกครอง ประชากร การประกอบอาชีพ และแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยพยายามอธิบายถึงองค์ความรู้ท้องถิ่นทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นการศึกษาเอกสารและรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ นำเสนอโดยการพรรณนาตามประเด็นข้างต้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เพชรบูรณ์, องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม, ประวัติศาสตร์ศึกษา

คณะนักศึกษาระดับปริญญาโท โครงการพัฒนาอาจารย์ผู้ปริญญาโท, (2542) "การศึกษามอบบ้านหนองคู: ในมิติทางวัฒนธรรม" สาขาการวิจัยและการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มวิชาการบริหารจัดการศึกษา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

การศึกษาค้นคว้าขั้นนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและแสดงถึงการดำรงชีวิตของกลุ่มชน การใช้วิถีชีวิตร่วมกัน การใช้ทรัพยากรร่วมกัน การปรับตัวอยู่ร่วมกัน การปรับตัวในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยใช้กระบวนการแห่งชีวิตที่เรียกว่ามิติทางวัฒนธรรม อันแสดงถึงลักษณะและเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีความหมายต่อการดำรงชีวิตและการปรับตัวในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง จากการพัฒนาในยุคปัจจุบัน เพื่อการดำรงชีวิตและการแก้ไขปัญหาร่วมกันในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า คนมอญบ้านหนองดู่เป็นกลุ่มคนที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการรักษารูปแบบในการดำรงชีวิตตามแบบมอญ คือการปรับตัวโดยมีมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งแสดงถึงการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองในการจัดการได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, มอญ, ชชาติพันธุ์, การอนุรักษ์ทรัพยากร

มาลี สิทธิเกรียงไกร, (2544) **โครงการวิจัยเรื่อง: การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของระบบการแพทย์ในภาคเหนือ** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รายงานการวิจัยชิ้นนี้นำเสนอการเปลี่ยนแปลงระบบการแพทย์ในภาคเหนือ การปกครองจากผู้มีอำนาจแต่ละยุคสมัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบความรู้ทางการแพทย์และการปฏิบัติคุณนั้นๆ ความแตกต่างกันไป พบว่ายุคก่อน พ.ศ. 2410 ระบบการปกครองเป็นประเทศราชของสยามความรู้ทางการแพทย์ การรักษายังคงเป็นของท้องถิ่น ซึ่งมีความรู้และความเชื่อในระดับครอบครัวและชุมชน หลังจากนั้นเริ่มมีมิชชันนารีเดินทางเข้ามาทำงานเผยแพร่วิทยาและนำความรู้การแพทย์แผนตะวันตกมาสู่ภาคเหนือ อิทธิพลการแพทย์แผนตะวันตกเพิ่มมากขึ้นเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองจากรัฐไทยส่วนกลาง ช่วง พ.ศ. 2431 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงการปกครองของรัฐไทยได้ผนวกความรู้ทางการแพทย์ตะวันตกเข้ามาด้วย ทำให้ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านและแผนโบราณกลายเป็นการแพทย์นอกระบบไป เพราะรัฐมุ่งพัฒนาการแพทย์แผนตะวันตกเพียงอย่างเดียว

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วาทกรรมการแพทย์, การแพทย์พื้นบ้าน, ประวัติศาสตร์การแพทย์

รังสรรค์ จันต๊ะ, (2547) **ภูมิปัญญาพื้นบ้าน: มิติทางวัฒนธรรมในการดูแลรักษาผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในภาคเหนือของประเทศไทย** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานศึกษาชิ้นนี้พยายามอธิบายถึงระบบการใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวบ้านในภาคเหนือ ในการดูแลรักษาผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี และผู้ป่วยเอดส์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะศึกษา

ถึงรูปแบบและกระบวนการในการดูแลรักษาตัวเองในชีวิตประจำวัน การรวมกลุ่มและกระบวนการปรับตัวทางสังคมของผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ ศึกษาวิเคราะห์ถึงรูปแบบพิธีกรรม และวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการดูแลรักษาผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ของหม้อพื้นบ้าน พระสงฆ์ และผู้รู้พื้นบ้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และเพื่อวิเคราะห์ถึงระเบียบ วิธีคิดและคติความเชื่อ ของกลุ่มผู้ติดเชื้อหรือผู้ป่วยเอดส์ กลุ่มหม้อพื้นบ้านและกลุ่มพระสงฆ์ที่มีต่อโรคเอดส์และการดูแลรักษาผู้ป่วยเอดส์ โดยกำหนดพื้นที่ในเขตภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ พะเยา เชียงราย และแม่ฮ่องสอน เนื่องจากพื้นที่ที่มีการแพร่ระบาดของโรคเอดส์สูงและยังคงมีรูปแบบการรักษาแบบพลังความคิดและภูมิปัญญา ภาคเหนือ การแพทย์ทางเลือก การแพทย์แผนไทย โรคเอดส์ ดั้งเดิมอยู่มาก

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, HIV/AIDS, การแพทย์พื้นบ้าน, การรักษาพยาบาล

พรทิพย์ เชื้อมโนชาญ และคณะ . (2545) **กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการยาแผนไทยกับเภสัชกรในการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์และการใช้ยาแผนไทย** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอการผลิตยาแผนไทยจากผู้ประกอบการยาแผนไทยและเภสัชกรภายใต้ความพยายามสร้างมาตรฐานยาแผนไทย เพื่อควบคุมจัดการและจำแนกให้การผลิตยาแผนไทยมีมาตรฐานที่มาจากผู้ผลิต แม้ว่ายาแผนไทยจะมีผู้นิยมใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ผู้ผลิตเดิมที่เป็นหมอเมืองในชุมชนก็ประสบปัญหาการสืบทอด เจ็บป่วยทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ อีกทั้งการวินิจฉัยเพื่อจ่ายยาให้กับคนไข้ ซึ่งเภสัชกรสามารถให้คำแนะนำได้ ปัญหาที่พบร่วมกันในการผลิตยา คือ เรื่องการขอขึ้นทะเบียนตำรับยาความยาก การเขียนฉลากยาให้ถูกต้อง และการเรียนรู้เพื่อประสานความร่วมมือในชุมชนรูปแบบต่างๆ ในการพึ่งตนเองของชุมชน งานชิ้นนี้มีความมุ่งหมายให้มีการสร้างมาตรฐานการผลิตยาในชุมชนออกเป็นรูปแบบต่างๆ เพื่อดำรงไว้ซึ่งการพึ่งตนเองและการรักษาองค์ความรู้ของชุมชน และความร่วมมือจากองค์กรภายนอกต่อไป

คำสำคัญ: ระบบคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การแพทย์พื้นบ้าน, สุขภาพ, ยาแผนไทย

มาลี สิทธิเกรียงไกร , (2545) "การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของระบบการแพทย์ภาคเหนือ"**พรมแดนความรู้ประวัติศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุขไทย** (189-200) กรุงเทพฯ: แผนงานวิจัยสังคมและสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.).

รายงานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอประวัติศาสตร์ทางการแพทย์ การสาธารณสุขภาคเหนือที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากรัฐ กล่าวคือเมื่อครั้งล้านนาปกครองตนเองนั้น พระสงฆ์เป็นผู้สืบ

ทอดภูมิปัญญาในด้านต่างๆ รวมทั้งการรักษาพยาบาลด้วย ในเวลานั้นการแพทย์เป็นเรื่องที่ชาวบ้านดูแลกันเอง เมื่อมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในล้านนา การรักษาพยาบาลได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การเผยแพร่ดังกล่าวประสบผลสำเร็จ สมัยรัชกาลที่ 5 ผนวกล้านนาเข้ากับรัฐบาลกรุงเทพฯ ก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการแพทย์ของสังคมภาคเหนือแต่อย่างใด การแพทย์ตะวันตกได้เผยแพร่ออกไปทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย หลังจากนั้นมากกว่าร้อยปีการแพทย์แผนปัจจุบันกลับถูกทำลายจากการแพทย์พื้นบ้านมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ประวัติศาสตร์ศึกษา, การแพทย์พื้นบ้าน, ระบบการแพทย์

อภิรดี ธรรมานิกุล, (2541) 'การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการเด็กกำพร้าที่บิดามารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ จังหวัดเชียงใหม่: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนอำเภอสันป่าตอง' สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้นำเสนอการศึกษาความพร้อมของครอบครัวและศักยภาพของชุมชนที่สามารถรองรับเด็กกำพร้าที่บิดามารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ เพื่อนำไปสู่การเตรียมความพร้อมในการจัดสวัสดิการให้กับเด็กในอนาคต โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เด็ก ครอบครัวองค์กรที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายทางสังคมที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน พบว่าเด็กกำพร้ากลุ่มนี้มีปัญหาเรื่องความต้องการทางสุขอนามัย อารมณ์จิตใจ วิถีชีวิต และการยอมรับจากสังคมรอบข้าง ครอบครัวที่อุปการะให้ความรักและเมตตาแต่ขาดความพร้อมทางเศรษฐกิจ ส่วนชุมชนมีศักยภาพในการช่วยเหลือบางส่วน ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือต่อเด็กกลุ่มนี้ในอนาคตจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งครอบครัว ชุมชน องค์กรเครือข่ายทางสังคม องค์กรท้องถิ่นที่เป็นของภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, HIV/AIDS, สวัสดิการทางการแพทย์.

กนกวรรณ เพียงเกต, (2541) 'บทบาทของผู้สูงอายุในหารดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่' สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ และสังคม ความต้องการของผู้สูงอายุที่ดูแลและเด็กที่ได้รับ

ผลกระทบจากโรคเอดส์ ความคิดเห็นของสมาชิกครอบครัว และความคิดเห็นขององค์กรภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในหารดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ พบว่าผู้สูงอายุสามารถตอบสนองต่อเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ และสังคมให้กับเด็กตามวิถีชีวิตชนบท ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุอยู่ที่ความไม่เอื้ออำนวยของร่างกาย และเศรษฐกิจการเงิน ส่วนคนในครอบครัวคิดว่าผู้สูงอายุเหมาะสมที่สุดที่จะดูแลเด็ก องค์กรทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนจึงควรให้การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, HIV/AIDS, ผู้สูงอายุ

อภิเดช ชัยราชา, (2543) "การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์แผนการแก้ไขปัญหาเอดส์ในแผนงานพัฒนาภูมิปัญญาและการวิจัยเรื่องแพทย์แผนไทย ประเด็นสมุนไพร" เครือข่ายชุมชนรักษา คริสตจักรรุ่งเรืองธรรมเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้นำเสนอการพลิกฟื้นภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของชาวไทยเหนือ เนื่องมาจากการทำงานเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อของผู้วิจัย ทำให้รับรู้ถึงผลกระทบของกลุ่มผู้ติดเชื้อ ครอบครัว และชุมชน ที่ไม่เพียงแต่ผลกระทบที่โรคมืดอกร่างกายเท่านั้น แต่ผลกระทบที่มีต่อครอบครัวชุมชนรอบข้างด้วย การดูแลรักษาผู้ติดเชื้อส่วนมากมักให้คุณค่ากับการแพทย์แผนตะวันตก ต่างจากการดูแลแบบการแพทย์แผนไทยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วย งานชิ้นนี้จึงนำเสนอว่าการรักษาโดยการแพทย์แผนไทยน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่วิวัฒนาการอย่างแพร่หลายไปสู่บุคคลทั่วไปได้ ผู้ติดเชื้อที่เคยถูกเบียดตกไปอยู่ชายขอบของสังคม ได้ก่อร่างสร้างตน สร้างอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนขึ้นมาในสังคม โดยการสร้างที่ยืนในสังคมชุมชนใหม่ที่ไม่ต้องอาศัยพื้นที่ แต่อาศัยความสัมพันธ์ อีกทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันอย่างจริงจัง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วาทกรรมการแพทย์, การแพทย์พื้นบ้าน, HIV/AIDS

สุรินทร์ อ้นพรหม, (2543) "จากแนวกันไฟสู่การชิงเผา: รูปแบบการจัดการไฟของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่" **การจัดการไฟป่าโดยองค์กรชุมชน** (70-7) เชียงใหม่: โครงการส่งเสริมการจัดการไฟป่าโดยองค์กรชุมชน.

งานชิ้นนี้นำเสนอรูปแบบการจัดการไฟป่าแม่ทาโดยการชิงเผาเท่านั้น ขณะเดียวกันในบริเวณป่าใช้สอยชาวบ้านได้ทำแนวป้องกันไฟขึ้นรอบบริเวณป่าใช้สอย เพื่อป้องกันไม่ให้ไฟเข้ามา และ

ป้องกันให้ป่าอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ดังกล่าวค่อนข้างเป็นที่ลาดชัน มีเศษใบไม้ปกคลุมหน้าดิน ซึ่งเสี่ยงต่อการที่หน้าดินจะไหลได้ง่าย อีกทั้งผู้นำชุมชนก็มีความรู้เพียงพอที่จะสังเกตว่าดินอาจจะไหลลงเมื่อใด การจัดการป่าดังกล่าวจึงเกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมและความรู้ใหม่ และเปรียบเทียบกับประสบการณ์กับชุมชนอื่น ทำให้ทราบว่าชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าและทรัพยากรของตนเอง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, การอนุรักษ์ทรัพยากร, การจัดการทรัพยากร

อนันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ, (2547) **รายงานการวิจัย ระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน: สถานภาพและการเปลี่ยนแปลง** เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อแสวงหาแนวทางการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชุมชนเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงกับรัฐบาล เกี่ยวกับการจัดระบบเกษตรแบบไร่หมุนเวียน โดยมีมุมมองเรื่องไร่หมุนเวียนหลายมิติ อีกทั้งให้ความสำคัญกับความซับซ้อน เชื่อมโยงของระบบไร่หมุนเวียนและระบบอื่นๆ บนพื้นฐานการวิจัยแบบสหวิทยาการ ทั้งสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ การวิจัยเชิงปริมาณ คุณภาพ และทางวนศาสตร์ควบคู่กันไป โดยมีหลักคิดว่าความซับซ้อนของระบบเกษตรแบบไร่หมุนเวียนในฐานะที่เป็นภูมิปัญญา วัฒนธรรม คุณค่า อุดมการณ์ และระบบการจัดการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน กลไก ในด้านสิทธิ อำนาจและการตัดสินใจ ศักยภาพของเงื่อนไขในการปรับตัวภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยคำนึงถึงระบบนิเวศลุ่มน้ำที่หลากหลาย ความเชื่อมโยงของระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียนที่ผูกพัน ผสมผสานกับระบบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และเป็นทางเลือกในความมั่นคงของชีวิต

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียน, การจัดการทรัพยากร, ระบบนิเวศ

วิเศษ สุจินทร์, (2545) **คนอยู่ป่า: ใช้เพื่ออยู่ อยู่เพื่อรักษา** เชียงใหม่: เครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ.

หนังสือเล่มนี้นำเสนอประเด็นการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐที่เข้าไปเบียดขับประชาชนในแง่มุมต่างๆ เนื่องจากแนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ของภาครัฐที่ไม่ต้องการให้ประชาชนใช้และดูแลพื้นที่ป่ามาก่อนออกไปจากเขตป่า ซึ่งเป็นการบั่นทอนความรู้ การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต ทำลายองค์

ความรู้ของชาวบ้าน หนังสือเล่มนี้จึงพยายามนำเสนอกรณีศึกษาองค์ความรู้ในการใช้ป่าจริง ในประเด็น 1) การใช้ประโยชน์ด้านอาหาร กรณีบ้านทุ่งยาว ลำพูน 2) การจัดการไฟหกอ้อยยั่งยืนโดยชุมชน กรณีบ้านหินลาดใน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย 3) การใช้ไม้จากเขตป่าชุมชน กรณีศึกษาการใช้ไม้สร้างบ้าน บ้านแม่สูน ตำบลแม่ปิง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ 4) ความรู้เกี่ยวกับชนิดไม้ให้สี และ 5) ความรู้เรื่องยาสมุนไพร

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ลำพูน, การจัดการทรัพยากร, ป่าชุมชน

วราลักษณ์ อินทผลโอฟาร, (2541) **ไร่หมุนเวียน: มารดาแห่งพรรณพืช** เชียงใหม่: โครงการพัฒนากลุ่มน้ำภาคเหนือโดยองค์กรชุมชน.

หนังสือเล่มนี้ได้มีความต้องการที่จะชี้ให้เห็นศักยภาพของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ที่นอกจากจะอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังอุดมไปด้วยภูมิปัญญา ความเชื่อ และการจัดการตนเองในรูปแบบขององค์กรชุมชน และสามารถผสานพลังตนเองเป็นเครือข่ายผู้นำในระดับกลุ่มน้ำ ประเด็นสำคัญนี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของผู้คนในสังคมที่จะต้องเร่งศึกษารวมทั้งปรับเปลี่ยน "วิธีคิด" ของผู้คนในสังคมที่เคยเห็นแต่ "ด้านลบ" ของกลุ่มนี้ตลอดมา ในการนำเสนอของหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนพยายามนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันเป็น 3 ตอน ตอนแรกเป็นการนำเสนอภาพ "วิธีคิด" เกี่ยวกับการจัดการในไร่แบบหน้าหมู่บ้าน (ส่วนรวม) และพิธีกรรม-ความเชื่อ ตอนที่สองกล่าวถึง "ธรรมชาติ" คือลักษณะการทำไร่หมุนเวียนที่สะท้อนให้เห็นถึงการผลิตที่ให้ความเคารพต่อธรรมชาติ และในบทสุดท้าย "ธัญญาหาร" โดยกล่าวถึงบทบาทผู้หญิงปกากะญอที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องรักษาเมล็ดพันธุ์ของบรรพบุรุษมาถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ไร่หมุนเวียน, การจัดการทรัพยากร, ไร่หน้าหมู่บ้าน

มนตรา พงษ์นิล, (2548) "ภูมิปัญญาคว้านพะเยา: บนเส้นทาง "ผลิตภัณฑ์ชุมชน" กับ "คนกินน้ำแม่เดียวกัน" ใน ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน" **ภูมิปัญญา: กับการสร้างพลังชุมชน** (7-62) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

งานชิ้นนี้นำเสนอการศึกษาในพื้นที่ "คว้านพะเยา" เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่พบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างความหมายและปฏิบัติการของภูมิปัญญา ที่มีทั้งความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ในลักษณะแรก คว้านพะเยาเป็นศูนย์รวมของแหล่งน้ำที่มีความสำคัญในเชิงนิเวศวิทยา ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนรอบคว้านและบริเวณใกล้เคียงอย่างลึกซึ้ง อันก่อให้เกิดกระแสสำนึกร่วม (collective

consciousness) ในการอนุรักษ์กว๊านพะเยาขึ้น อีกประการคือ กว๊านพะเยาเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน มีวิถีชีวิตการทำมาหากิน และอาชีพที่สำคัญของชุมชนเกิดขึ้นมากมาย อันเป็นที่มาของภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ได้ก่อสำนึกท้องถิ่นขึ้นมา และได้รับการยกระดับเป็น "ผลิตภัณฑ์ชุมชน" (local products) ของจังหวัดพะเยาด้วยในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พะเยา, นิเวศวิทยาชาติพันธุ์, การอนุรักษ์ทรัพยากร

อุดมลักษณ์ สุนทรระกูล, (2548) "การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนบนพื้นที่สูง: ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ" **ภูมิปัญญา: กบการสร้างพลังชุมชน** (63-108) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่โดยเฉพาะการเลือกพื้นที่ในระบบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนบนพื้นที่สูง เพื่อจะได้เป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่สำหรับกลุ่มคนบนพื้นที่สูง และเป็นการทบทวนความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาก่อนที่อิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่นจากภายนอกจะเข้ามาครอบงำและเปลี่ยนแปลงให้ระบบความรู้นี้สูญหายไป นอกจากนี้ ความเข้าใจระบบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนบนพื้นที่สูงยังจะนำไปสู่แนวทางการศึกษาแหล่งโบราณคดีบนพื้นที่สูงเพื่อนำผลการศึกษาไปคาดการณ์ตำแหน่งและระบบการตั้งถิ่นฐานของคนบนพื้นที่สูงในอดีต หมู่บ้านที่ผู้เขียนเลือกมาเป็นกรณีศึกษา คือ หมู่บ้านเมืองแพม และหมู่บ้านถ้ำลอด ทั้งสองหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนวิธีการศึกษา ประกอบด้วย การประมวลเอกสารที่มีการศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านเมืองแพม และหมู่บ้านถ้ำลอด ระหว่างเดือนตุลาคม 2546 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2547

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, แม่ฮ่องสอน, ชาติพันธุ์, การอพยพ

จุงโกะ ฮีตะ, (2548) "การส่งเสริมการนวดแผนไทยในหมู่บ้านทางภาคเหนือของไทย: การปฏิบัติของคนท้องถิ่น และอำนาจของวาทกรรม "ภูมิปัญญาไทย" **ภูมิปัญญาสุขภาพ: ปฏิบัติการต่อรองของความรู้ท้องถิ่น** (15-54) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

งานชิ้นนี้ ผู้ศึกษามุ่งเน้นที่จะพิจารณาปฏิบัติการของคนท้องถิ่นที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการส่งเสริมการนวดแผนไทย วาทกรรม "การนวดไทยที่

เป็นภูมิปัญญาไทย" และการสร้างความชอบธรรมของการนวดไทยนั้น ในด้านหนึ่งได้ส่งผลต่อการปฏิบัติ รวมถึงเทคนิคร่างกาย (technique du corps) ที่คนท้องถิ่นใช้ แต่ก็มีอีกด้านหนึ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติต่างไปจากข้อกำหนดเหล่านี้ ในงานชิ้นนี้ผู้ศึกษาจะสำรวจวิถีการปฏิบัติและวาทกรรมเกี่ยวกับการปฏิบัตินั้นของชาวบ้านในบริบทที่ต่างกัน เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของรัฐกับการแพทย์แผนปัจจุบัน และปฏิบัติการของผู้กระทำ (agents)

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การแพทย์พื้นบ้าน, วาทกรรมการพัฒนา, วาทกรรมการแพทย์

ธวัช มณีผ่อง , (2548) "ความรู้ชายขอบ: อำนาจและปฏิบัติการของสำนักทรงในผู้ป่วย "กากโรงพยาบาล" **ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน** (155-210) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ในสังคมสมัยใหม่ (modern society) วิถีสุขภาพของผู้คนได้มีการเผชิญกับการเจ็บป่วยมากมายที่ต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากเพื่อแลกกับการมีสุขภาพที่ดีหรือหายไ้จากการเจ็บป่วย และมีแนวโน้มว่าจะต้องพึ่งพิงผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์อย่างต่อเนื่อง และหลายๆ กรณีเมื่อเห็นว่าตนไม่มีทางรักษาหายแล้ว จึงพยายามแสวงหาทางเลือกอื่นๆ ที่ไม่ต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนจึงได้สนใจ ศึกษาปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของความรู้ที่มนุษย์เลือกใช้ในการเผชิญหน้ากับวิถีสุขภาพ ซึ่งมีอยู่หลากหลาย ทั้งความรู้ทางการแพทย์ ไปจนความรู้อื่นๆ อาทิ หมอพื้นบ้านแขนงต่างๆ สำนักทรง พระหมอ และรวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคและการดูแลสุขภาพในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนด้วย ความแตกต่างในการอธิบายเหตุที่มาของการเกิดโรคหรือการวินิจฉัย (diagnose) ที่แตกต่างกันก็สามารถเชื่อมโยงถึงความรู้หรือปฏิบัติการที่ใช้ในกระบวนการเยียวยารักษา ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลในฐานะ "ผู้ป่วย" แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วาทกรรมการแพทย์, การแพทย์พื้นบ้าน, สุขภาพ

อัจฉรา รักยุติธรรม , (2548) "นิเวศวิทยาพื้นบ้าน การต่อสู้ของคนชายขอบ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนกับป่า" **ความรู้กับการเมืองเรื่องทรัพยากร** (47-72) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

บทความชิ้นนี้กล่าวถึงกระบวนการสร้างพื้นที่ ความรู้และความเข้าใจทางสังคมของชุมชนในป่าผ่าน "โครงการเรียนรู้ป่าจากภูมิปัญญาชาวบ้าน" โดยหยิบเอากระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มา

สร้างโอกาสให้กลุ่มชาวบ้าน ผู้มีชีวิตอยู่กับป่าได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ วิถีชีวิต และระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชน เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในเมืองให้ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่า โดยแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาคือนิเวศวิทยาการเมือง ซึ่งมองว่าปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีมูลเหตุมาจากความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมของกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ กลุ่มผู้มีอำนาจนำนิเวศวิทยากระแสหลักมาสร้างความชอบธรรมในการกีดกันชาวบ้านจากการเข้าถึงทรัพยากรแต่ชุมชนในป่าก็ได้ยอมจำนนเป็นผู้ถูกกระทำฝ่ายเดียว หากแต่มีการใช้สัญลักษณ์ การกำหนดตัวตน การรื้อและสร้างวาทกรรมมาตอบโต้กับอำนาจต่างๆ โดยสถาปนาภูมิปัญญาวัฒนธรรม และจารีตประเพณีของคนชายขอบให้ได้รับการยอมรับว่าเป็น "ความรู้" แบบหนึ่ง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, นิเวศวิทยาพื้นบ้าน, คนชายขอบ, วาทกรรมการพัฒนา

อนุสรณ์ อุณโณ, (2548) "เกษตรกรรมยั่งยืน: การรุกคืบของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการโต้กลับ" **ความรู้กับการเมืองเรื่องทรัพยากร** (191-279) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) แสดงให้เห็นการขยายตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปของเกษตรกรรมยั่งยืน 2) แสดงให้เห็นการรุกคืบของภูมิปัญญาท้องถิ่นเหนือพื้นที่ความรู้และวิธีปฏิบัติการเกษตร และ 3) แสดงให้เห็นการโต้กลับการรุกคืบของเกษตรกรรมยั่งยืน โดยเฉพาะที่อาศัยวาทกรรมวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่งผลให้สถานะความรู้และความจริงของภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมไทยไม่ได้เปลี่ยนแปลงในระดับที่มีนัยสำคัญ การปรับเปลี่ยนสถานะความรู้และความจริงของภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปเกษตรกรรมยั่งยืนไม่ได้เกิดขึ้นอย่างราบเรียบหรือเป็นเส้นตรงหากแต่เกิดขึ้นท่ามกลางการปรับตัวตอบโต้ และเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เพื่อรักษาเป้าหมายทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงอำนาจสถานะนำ (hegemony) ด้านการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะด้านการเกษตรของแต่ละกลุ่มไว้ โดยอาศัยกลวิธีต่างๆ ไม่ว่าจะในระดับปฏิบัติการหรือในระดับวาทกรรม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วัฒนธรรมกับการพัฒนา, เกษตรกรรมแบบยั่งยืน, วาทกรรมการพัฒนา

วิชร นันตะยานา (2004) "ตาแหลว" ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยลื้อ ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย" *CRU Journal* (2)1: 25-34.

การศึกษาเรื่องตาแหลวที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยลื้อ ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย วัดอุปประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดในการทำตาแหลว ปัจจัยที่ทำให้ชาวไทยลื้อสั่งสมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น "ตาแหลว" และการสืบทอดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับตาแหลวไปใช้ในวิถีชีวิต ชีวิต ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักและชาวบ้านไทลื้อทั่วไปในหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 12 หมู่ที่ 14 และหมู่ที่ 15 ของตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ข้อมูลได้รับการตรวจสอบจากกลุ่มเป้าหมายและนำเสนอในรูปแบบของการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ปัจจัยที่ทำให้ไทลื้อสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับตาแหลว แบ่งเป็นปัจจัยภายใน ได้แก่ ประเพณีชนกลุ่ม ความคุ้นเคย ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน ระบบเครือญาติ ความเชื่อ ทศนคติ และปัจจัยภายนอกได้แก่ข่าวสารข้อมูล การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของประชากรและการจัดการศึกษาของรัฐ การสืบทอดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกับตาแหลวไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของไทลื้ออาจแบ่งได้เป็นรูปแบบการใช้กระบวนการใช้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตาแหลว การสืบทอดการเรียนรู้ การตัดสินใจการนำตาแหลวไปใช้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, ไทยลื้อ, ประเพณี

ธีรพงษ์ บัวหล้า, (2545) "ผีในป่า.. การเรียนรู้เชิงอนุรักษ์" *วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ในสังคมไทย* (292-313) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร: ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และ พชรินทร์ สิริสุนทร.

บทความชิ้นนี้นำเสนอการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องผีในสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งพึ่งพิงกับสภาวะธรรมชาติและความเสี่ยงภัย เกษตรกรจึงปฏิบัติต่อธรรมชาติเสมือนหนึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมที่แสดงความเคารพต่อธรรมชาติ หากมองอย่างผิวเผินแล้วอาจจะเห็นว่าไร้สาระ แต่ในอีกมุมหนึ่งก็มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ ผู้เขียนจำแนกเรื่องผีพร้อมกับอธิบายอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องผีต่ออิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และประกอบอาชีพเกษตรกรรม ความเชื่อเรื่องผียังเป็นกลอุบายในการทำให้คนอยู่ในคุณธรรม ศีลธรรม การเรียนรู้วัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญในสังคมไทย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วัฒนธรรมกับการพัฒนา, สังคมเกษตร, การอนุรักษ์ป่า, ความเชื่อเรื่องผี

ชิกษารุ ทานาเบ้, (2547) **นุ่งเหลือง-นุ่งดำ: ตำนานของผู้นำชาวนาแห่งล้านนาไทย** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นุ่งเหลือง-นุ่งดำเป็นคำบอกเล่าของผู้นำชาวนาคนหนึ่งในล้านนาไทย มีเนื้อหาที่สะท้อนพื้นฐานความคิดในการแสวงหาความอยู่รอดของชาวนา โดยการเชื่อมประสานลัทธิบำเพ็ญตะบะเข้ากับปฏิบัติการทางการเมือง ในตอนสุดท้ายหนังสือเล่มนี้ได้เสนอบทวิเคราะห์เรื่องอำนาจและสังคมในอุดมคติของชาวนา โดยใช้ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาแนวใหม่

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, ตำนาน, วาทกรรมเชิงโลกทัศน์, พุทธศาสนา, พิธีกรรม

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2536) "ผีมด ผีเม็ง: ผีบรรพบุรุษของคนมอญ" **The Earth 2000** (1)3: 86-98.

การนับถือผีมดผีเม็งเป็นประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ซึ่งมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ร่วมกับกลุ่มคนที่พูดภาษาไทยแทบทุกอย่าง อย่างไรก็ตามนักมานุษยวิทยาได้พบว่าในแคว้นยูนานของจีน ชาวว่า ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร เช่นเดียวกับชาวลัวะในล้านนามีความเชื่อว่า เม็งคือผีบรรพบุรุษเช่นเดียวกับผีปู่ย่าของล้านนา อำนาจของผีปู่ย่าแสดงออกมาในรูปของกุศโลบายของชาวบ้านในการควบคุมทางสังคม แต่จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในปัจจุบันการนับถือผีปู่ย่าได้เสื่อมคลายลงมาก

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ผีบรรพบุรุษ, การควบคุมทางสังคม, พิธีกรรม

อานันท์ กาญจนพันธุ์, (2546) "ความเชื่อมโยงของระบบหมอพื้นบ้าน" **กระบวนทัศน์การแพทย์พื้นบ้านไทย** (61-78) กรุงเทพฯ: กลุ่มงานการแพทย์พื้นบ้านไทย.

การรักษาพยาบาลสำหรับความรู้ท้องถิ่นต้องมีความคิดแบบเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ เรื่องสุขภาพไม่เป็นเพียงแค่ความเจ็บป่วยของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นการแพทย์ที่ครอบคลุมเรื่องวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ หรือเรียกว่าการดูแลสุขภาพแบบ "องค์รวม" ซึ่งแตกต่างจากการแพทย์แผนปัจจุบันที่ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์และคนไข้เป็นเรื่องความรู้และอำนาจอย่างมาก แต่การแพทย์พื้นบ้านที่ไม่ค่อยได้รับการยอมรับนั้นจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจหรือการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้การสร้าง

การเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นการแพทย์พื้นบ้านจำเป็นต้องเข้าใจว่าความรู้ท้องถิ่นต่างกับความรู้ทางการแพทย์ที่อิงกับความเป็นวิทยาศาสตร์ ความรู้ท้องถิ่นเรื่องแพทย์พื้นบ้านเป็นระบบความรู้ที่สัมพันธ์กับศีลธรรมและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, สุขภาพองค์รวม, ระบบความเชื่อ, การควบคุมทางสังคม, วาทกรรมความรู้

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และ ราตรี ปิ่นแก้ว, (2547) "ชาติพันธุ์ รัฐเวชกรรม และการแพทย์สัญชาติไทยในชุมชนม้ง" **ชาติพันธุ์กับการแพทย์** () กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.

บทความนี้กล่าวถึง พลวัตทางอำนาจระหว่างรัฐ หมอสาธารณสุข การแพทย์ และความเป็นชาติพันธุ์ ในชุมชนชาวม้ง ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ที่รัฐไทยขยายอำนาจและอิทธิพลในชุมชนม้ง ภายหลังจากการที่มิชชันนารีได้เข้ามาทำทนายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง การแพทย์ของรัฐไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบรัฐและเป็นตัวแทนของความเป็นชาติไทยที่มีอำนาจเหนือชาติพันธุ์ม้งซึ่งถูกทำให้ "เป็นอื่น" โดยวาทกรรมความมั่นคงของชาติ ในขณะที่การต่อรองและต่อต้านของชาวม้งที่ต้องการหลบหนีจากอำนาจรัฐซึ่งแสดงตัวผ่านระบบการแพทย์การสาธารณสุขกลับกลายเป็นการทำให้ตนถูกเอาเปรียบมากขึ้นจากรัฐกิจการแพทย์ บทความนี้เป็นการวิเคราะห์กระบวนการสร้าง รัฐเวชกรรม ที่การแพทย์ตะวันตกถูกใช้ในการขยายอำนาจของรัฐเหนือชุมชนชาวม้ง และโดยกระบวนการดังกล่าวการแพทย์ได้ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชาติไทยไปด้วย

คำสำคัญ: ชาติพันธุ์, ภาคเหนือ, แม้ว (ม้ง), การแพทย์พื้นบ้าน, พลวัตทางอำนาจ, รัฐเวชกรรม

กองบรรณาธิการวารสารเกษตรยั่งยืน (2546) "ชวนแော် "กาดนัดสี่เขียว" ของชาวเชียงใหม่" **วารสารเกษตรยั่งยืน** (1)2: 2-31.

บทความนี้กล่าวถึง การพัฒนารูปแบบตลาดพื้นเมืองของชาวบ้านภาคเหนือ ที่เรียกว่า "กาดนัด" ซึ่งมีการพัฒนารูปแบบ มาเป็น "ตลาดทางเลือกสี่เขียว" คือ รูปแบบตลาดที่จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านที่เป็นสมาชิกโครงการนำร่องฯ และชมรมผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์ ที่ทำการเกษตรในรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน โดยความร่วมมือจากองค์กรทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งผู้บริโภคอีกจำนวนมากโดยเน้นการจำหน่ายผักพื้นบ้านที่ผลิตจากระบบการทำเกษตรแบบอินทรีย์ จึงเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค และเป็นความสุขของชาวบ้านผู้ผลิต

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, เกษตรกรรมยั่งยืน, ระบบตลาดทางเลือก

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, (2546) 'ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย' เอกสารประกอบการสัมมนา วันที่ 12-14 กันยายน 2543 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย/ภูมิศาสตร์: แผนที่กับปัญหาเขตแดนไทยและประเทศข้างเคียง วิถีชีวิตลุ่มน้ำ: ชุมชนเหมืองฝายในภาคเหนือของประเทศไทย ศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการน้ำของคนไทยในภาคเหนือที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมทั้งการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์/ทรัพยากรป่าไม้กับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์และมรดกทางศิลปวัฒนธรรมล้านนา กล่าวถึงภูมิปัญญาในงานช่างไม้ในวัฒนธรรมล้านนา และภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ป่า/เมืองคูคลอง (ชุมชนขนานน้ำ): ภูมิปัญญาการสร้างบ้านแปงเมืองจากอดีตถึงรัตนโกสินทร์ /ภาคตะวันออก: แผ่นดินทองเที่ยว ประมง เกษตร เขตอุตสาหกรรม/ภาคตะวันตก: พัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมเขตลุ่มแม่น้ำแม่กลอง/ภาคตะวันตก: ดินแดนแห่งความหลากหลาย/ภาคใต้: เมืองท่ากับการค้าพันทะเลสมัยโบราณ/ภาคใต้ในระบบวัฒนธรรมผสมผสาน: ไทย จีน มลายู

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ภูมิศาสตร์, วิถีชีวิต, การตั้งถิ่นฐาน

สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย, (2541) 'ภูมิปัญญาชนเผ่ากับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ' สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย.

งานชิ้นนี้เล่มนี้กล่าวถึง พิธีกรรม ความเชื่อของชนเผ่าต่างๆทางภาคเหนือของประเทศไทย และการพยายามรื้อฟื้นขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาดิน น้ำ ป่า ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในบุญคุณของธรรมชาติที่ให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของชนเผ่าเหล่านี้ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละเผ่า แต่คล้ายคลึงกันในแนวคิด ความเชื่อและภูมิปัญญาอันลึกซึ้งต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้สมดุล สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติโดยใช้สิ่งเหนือธรรมชาติเป็นตัวเชื่อมโยง เช่น ผีป่า เจ้าที่ เทพเจ้าต่างๆ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ชาติพันธุ์, พิธีกรรม, ความเชื่อ, การจัดการทรัพยากร

กรมวิชาการเกษตร, (2539) 'ระบบเกษตรกรรมเพื่อเกษตรกร สิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน' การสัมมนา ณ โรงแรมรีเจนท์ ชะอำบีช รีสอร์ท อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี 12-15 มีนาคม 2539' กรมวิชาการเกษตร.

งานชิ้นนี้ศึกษาระบบนิเวศน์ที่ใช้ความหลากหลายของชีวภาพให้เป็นประโยชน์ การประเมินการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับภูมิภาคของชุมชนบนที่สูง แนวทางแบบผสมผสานเพื่อสร้างทางเลือกของเกษตรแบบแผ้วถางและเผาสำหรับชุมชนป่าเกาะญอบนที่สูง แบบจำลองการปลูกข้าวอย่างง่าย การรักษาคุณภาพธาตุอาหารในระบบการผลิตพืชไร่: กรณีศึกษามันสำปะหลังและอ้อย การให้น้ำทางใต้ผิวดินแบบร่องเปิดสำหรับปลูกพืชไร่ระบบปลูกพืชในสภาพดินนาเขตชลประทานภาคกลาง การเกษตรผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ สอนสมเด็จพระศรีนรินทราบรมราชชนนีโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย การวิจัยและพัฒนาระบบเกษตรกรรมพื้นที่เป้าหมาย อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ผลของสารสกัดจากสะเดา สารเชื้อแบคทีเรียและการปลูกผักซีเป็นพืชร่วมในการควบคุมแมลงศัตรูคะน้ำ การจัดทำทางเลือกเพื่อสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกรภาคเหนือตอนบน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: ยุทธวิธีทางเลือกเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของชัยพร พรหมพันธุ์ในการพัฒนาเทคนิคการใช้สารสมุนไพรสูตรสะเดาควบคุมแมลงศัตรูข้าว สูตรการทำนาแบบปล่อย มุมมองของระบบเกษตรกรรมในทศวรรษหน้า ภูมิปัญญาชาวบ้านกับเกษตรกรรมแผนใหม่: มุมมองที่หาคนมอง สรุปสาระสำคัญเรื่อง "ทฤษฎีใหม่" วิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เกษตรกรรมยั่งยืน, ความหลากหลายทางชีวภาพ, การจัดการทรัพยากร

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, (2544) 'พุทธเกษตรกรรมกับความหลากหลายทางชีวภาพ ประสบการณ์ของฉลุย แก้วคง' จากเอกสารเรื่อง ศักยภาพของเกษตรกรและชุมชนในการอนุรักษ์ พัฒนาความหลากหลายของพันธุ์ไม้ผลในระบบสวนไทย ประกอบการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกษตรกรและชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ระดับประเทศ "ปลูกความหลากหลายให้โลกงาม" (GROWING DIVERSITY).

บทความเรื่องนี้เกี่ยวกับ พุทธเกษตรกรรมกับความหลากหลายทางชีวภาพ ประสบการณ์ของฉลุย แก้วคง เกษตรกรแห่งอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งประยุกต์เอาภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำเกษตรของชาวนาในสมัยก่อนและความเข้าใจที่ลึกซึ้งในหลักพุทธศาสนาจากมาใช้ในการทำเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตและธรรมชาติอย่างยั่งยืน และสามารถเลี้ยงตนเองได้ เป็น

ต้นแบบที่ดีให้กับเกษตรกรจำนวนมาก ในรูปแบบที่เรียกว่า "พุทธเกษตร" ซึ่งประกอบด้วยธาตุสี่ตามหลักพุทธศาสนา ที่ทำให้เป็นรูปแบบเกษตรกรรมที่ดำรงความหลากหลายของพืชพรรณและระบบนิเวศตามธรรมชาติไว้ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, นครสวรรค์, เกษตรกรรมยั่งยืน, ภูมิปัญญาชาวบ้าน

บุญแรม ไม้เมือง, (2544) 'ความหลากหลายในสวนผสมผสานคลองกระเจง อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย จากเอกสารเรื่อง ศักยภาพของเกษตรกรและชุมชนในการอนุรักษ์ พัฒนาความหลากหลายของพันธุ์ไม้ผลในระบบสวนไทย' เอกสารประกอบการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกษตรกรและชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ระดับประเทศ "ปลูกความหลากหลายให้โลกงาม" (GROWING DIVERSITY) วันที่ 29 - 30 มิถุนายน 2544 วีเทรณ คอนเมื่อง กรุงเทพฯ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน, กรุงเทพฯ.

บทความเรื่องนี้เกี่ยวกับ ความพยายามของชุมชนในการการสืบทอดรูปแบบวิธีการทำสวนผสมผสานที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งสอดคล้องและหล่อเลี้ยงวิถีชุมชนมานานนับร้อยปี ซึ่งระบบเกษตรกรรมแนวนี้ก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประเพณีวัฒนธรรม ท่ามกลางกระแสการพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์และนโยบายส่งเสริมเกษตรของภาครัฐ ซึ่งมุ่งเน้นระบบเกษตรเชิงเดี่ยว ที่ขาดความเชื่อมโยงและเกื้อกูลในระบบธรรมชาติ และส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้และปรับตัว นำเอาความเข้าใจในสภาวะเกษตรในปัจจุบันมาผสมผสานเข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมจนเกิดเป็นองค์ความรู้และรูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์ที่มีความยั่งยืน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, สุโขทัย, เกษตรกรรมยั่งยืน, ระบบเกษตรแบบผสมผสาน

ชมชวน บุญระหงษ์ และ สมศักดิ์ ดวงแก้วเรือน, (2544) 'ความหลากหลายในสวนเมี่ยงผสมผสานรูปแบบสวนผสมผสานบนที่สูง กรณีศึกษา นายสัมฤทธิ์ - นางศรีนวล ยอดสร้อย บ้านผาแดง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่' จากเอกสารเรื่อง ศักยภาพของเกษตรกรและชุมชนในการอนุรักษ์ พัฒนาความหลากหลายของพันธุ์ไม้ผลในระบบสวนไทย ประกอบการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกษตรกร

และชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ระดับประเทศ "ปลูกความหลากหลายให้โลกงาม" (GROWING DIVERSITY).

บทความเรื่องนี้เกี่ยวกับ การปรับประยุกต์เอารูปแบบการทำเกษตรผสมผสานมาใช้ในการปลูกเมือง จนทำให้เกิดเป็นความหลากหลายทางชีวภาพในสวนผสมผสานบนที่สูง ซึ่งก่อให้เกิดความยั่งยืน แก่ระบบเกษตร สร้างรายได้ที่ต่อเนื่องจากผลผลิตที่มีให้เก็บเกี่ยวตลอดทั้งปี และส่งผลดีต่อระบบนิเวศ ป้องกันการพังทลายของดิน ลดต้นทุนการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร ทั้งยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี เนื่องจากรูปแบบนี้จะมีความสมดุลของระบบนิเวศอยู่แล้วด้วยตัวเอง จึงช่วยสร้างความหลากหลายและสร้างความชุ่มชื้นให้ดินและพืชด้วยกันเองในฤดูแล้ง อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหารของสัตว์เลี้ยงอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, ระบบเกษตรแบบผสมผสาน, เกษตรที่สูง

ชมชวน บุญระหงษ์ และ สมศักดิ์ ดวงแก้วเรือน, (2544) 'สวนอินทรี ของนายพนมกร-นางพวงทอง นามจันทร์ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่' จากเอกสารเรื่อง ศักยภาพของเกษตรกรและชุมชนในการอนุรักษ์ พัฒนาความหลากหลายของพันธุ์ไม้ผลในระบบสวนไทย ประกอบการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกษตรกรและชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ระดับประเทศ "ปลูกความหลากหลายให้โลกงาม" (GROWING DIVERSITY).

บทความเรื่องนี้เกี่ยวกับ กระบวนการปรับตัวของชุมชน จากการเรียนรู้ผลกระทบของระบบการเกษตรเชิงพาณิชย์ที่ส่งผลเสียต่อวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และนำเอาองค์ความรู้ดั้งเดิม และภูมิปัญญาในเรื่องของการทำเกษตรพื้นบ้านมาใช้กับรูปแบบการทำเกษตรในปัจจุบัน จนเกิดเป็นรูปแบบของสวนอินทรี ที่เน้นการปลูกผักพื้นบ้านเพื่อบริโภคในท้องถิ่นและจำหน่ายให้กับชุมชนภายนอก เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่นและส่งเสริมการบริโภคผักพื้นบ้านเป็นการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นในเรื่องของการบริโภคอีกรูปแบบหนึ่ง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, เกษตรกรรมยั่งยืน, เกษตรพื้นบ้าน

ประเสริฐ ตระการศุภกร, (2541) 'ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพตามประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์' เอกสารประกอบการประชุมสัมมนานานาชาติเรื่องการจัดการลุ่มน้ำ: ต้นน้ำและปลายน้ำในการจัดการป่าอนุรักษ์สู่หลักการและแนวทางปฏิบัติใหม่ สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย.

เอกสารฉบับนี้กล่าวถึง ความเชื่อและระบบคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ใช้กำกับดูแลการจัดการทรัพยากรที่กระทำอย่างนอบน้อมและยำเกรงต่อธรรมชาติ เป็นกระบวนการปฏิบัติที่ต่อเนื่องและสืบทอดกันต่อกันมา เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงในความขัดแย้งเรื่องการใช้ทรัพยากรระหว่างคนต้นน้ำและท้ายน้ำ ซึ่งคนที่อยู่ท้ายน้ำซึ่งเป็นคนเมืองรวมถึงภาครัฐมักจะโทษว่าปัญหาเรื่องความแห้งแล้งเกิดจากการกระทำของคนบนต้นน้ำ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจบนฐานความรู้และสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากร

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ชาติพันธุ์, ภาคเหนือ, สิทธิชุมชน, การจัดการทรัพยากร

มาโนช วามานนท์, (2537) 'ผักพื้นบ้านไทย ภูมิปัญญาแห่งการดูแลสุขภาพตนเอง' สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคเหนือ กระทรวงสาธารณสุข.

เอกสารฉบับนี้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของผักพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของมนุษย์ในมิติทางนิเวศและวัฒนธรรม ระบบคิดและคุณค่าในด้านต่างๆของผักพื้นบ้าน ด้านอาหาร เครื่องใช้ การใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆเช่น การยี่ดหน้าดิน ผักพื้นบ้านในแง่ที่เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ผักพื้นบ้านกับเศรษฐกิจ การดำรงอยู่และพลวัตของพืชผักพื้นบ้าน การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อความยั่งยืนของพืชผักพื้นบ้าน ผักพื้นบ้านในความหมายและมิติทางสุขภาพ ผักพื้นบ้านกับชีวิตคนไทย ผักพื้นบ้านกับอาหารพื้นเมือง ทศณะและแนวทางการบริโภคผักพื้นบ้าน รสของผักพื้นบ้าน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ผักพื้นบ้าน, นิเวศวัฒนธรรม, วิถีชีวิต

จำรัส กิตติวรรณ, (2538) 'ผักพื้นบ้าน อาหารและยาล้านนาไทย' เอกสารประกอบงาน "ผู้ผลิต-ผู้บริโภคเกษตรกรรมทางเลือกภาคเหนือ" ระหว่างวันที่ 10-12 กุมภาพันธ์ 2538 ณ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานเกษตรภาคเหนือ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคเหนือ.

เอกสารเล่มนี้กล่าวถึง ลักษณะ แหล่งที่พบ การปลูก การขยายพันธุ์ ประโยชน์ และวิธีการบริโภคผักพื้นบ้าน ในแง่ที่ใช้เป็นอาหารในชีวิตประจำวัน ในฐานะผักแกล้ม เป็นส่วนประกอบของอาหาร และผักพื้นบ้านที่มีคุณสมบัติทางยา จากบันทึกและคำบอกเล่าที่มีการยืนยันแล้ว รวมทั้งพืชพื้นเมืองที่ไม่ได้ใช้เป็นอาหาร เช่น วัชพืชตามท้องไร่ท้องนา สวนและในป่า รวมทั้งไม้ผลและไม้ยืนต้นอื่นๆ ที่มีคุณสมบัติประโยชน์ เพื่อเผยแพร่ความเข้าใจและส่งเสริมการบริโภคผักพื้นบ้าน ที่ปลูกง่าย มีขึ้นอยู่ในท้องถิ่นตามฤดูกาล ไม่มีสารพิษ และมีวิวัฒนาการมานาน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ผักพื้นบ้าน, การบริโภค, สมุนไพร

ชยันต์ วรรณะภูติ, (2540) "ระบบความรู้พื้นบ้านในทัศนะนักมานุษยวิทยา (เรียบเรียงจาก Approaches To The Study Of Indigenous Knowledge Systems: Some Preliminary Thoughts: By Charles F. Keyes)" **ระบบความรู้พื้นบ้านปัจจุบัน: การวิจัยและพัฒนา** (1-11) กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา, โครงการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนา.

บทความเรื่องนี้เกี่ยวกับการศึกษาและการให้ความหมายกับระบบความรู้พื้นบ้านในทัศนะทางมานุษยวิทยา ที่หมายถึง ความคิดหรือระบบคิดเชิงปฏิบัติ คือระบบความรู้พื้นบ้านน่าจะมีความหมายเช่นเดียวกับ practical thought ซึ่งหมายถึงความคิดความเข้าใจ ทัศนคติ ที่ได้พัฒนาก่อรูปขึ้นมาโดยชาวบ้านเพื่อที่จะสามารถนำเอามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ระบบความรู้พื้นบ้านจะต้องทำให้เห็นชัดเจนว่าแตกต่างไปจากองค์ความรู้ทางทฤษฎีที่มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์และเป็นวิธีการ หรือเป็นความรู้เชิงเทคนิคที่มีการจัดระบบอย่างชัดเจน องค์ความรู้พื้นบ้านหรือองค์ความรู้เชิงปฏิบัติมี

บทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิต การรักษาพยาบาลหรือการจัดสรร
บทบาททางสังคมและการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ระบบความรู้พื้นบ้าน, ระบบคิดเชิงปฏิบัติ, องค์
ความรู้ท้องถิ่น

วันเพ็ญ สุรฤกษ์, (2543) "วิถีชีวิตลุ่มน้ำ: ชุมชนเหมืองฝายในภาคเหนือของประเทศไทย" **ภูมิศาสตร์
กับวิถีชีวิตไทย** (176 - 246) กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับระบบการจัดการเหมืองฝายของชุมชนในภาคเหนือของประเทศไทย
ศึกษาภูมิปัญญาในการจัดการน้ำของคนไทยในภาคเหนือที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพ
ภูมิศาสตร์และวิถีชีวิต ที่เหมาะสมทั้งการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ตั้งแต่อดีต ตั้งแต่สมัยพระยามัง
รายที่มีการออกกฎหมายในการจัดการน้ำซึ่งเน้นการบริหารจัดการแบบไร้หน้าที่ควบคุมกันโดยชุมชนเอง
ตั้งแต่หน่วยเล็กๆ ขึ้นมาและยังคงมีหลงเหลืออยู่ จนถึงในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นการจัดการ
โดยระบบชลประทานโดยรัฐที่เป็นการบริหารจัดการขนาดใหญ่จากบนลงล่าง ซึ่งเกิดปัญหาด้านการ
จัดการและประสิทธิภาพและขัดกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ตลอดจนกล่าวถึงรูปแบบการทำเกษตร
และวิถีชีวิตของชุมชนที่ยังพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและการ
ปรับตัวของวิถีชาวบ้าน ท่ามกลางผลกระทบจากการพัฒนาและระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป พื้นที่
การเกษตรที่กลายมาเป็นเมืองและเขตอุตสาหกรรม ภาวะมลพิษที่เพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วัฒนธรรมและการพัฒนา, ระบบเหมืองฝาย,
การจัดการน้ำ

กองบรรณาธิการวารสารเกษตรกรรมธรรมชาติ, (2546) "อีดงา สกัดน้ำมันงาแบบพื้นบ้าน, การสกัด
น้ำมันงาหรืออีดงาแบบพื้นบ้านของคนไทยใหญ่" **มากคุณค่าน้ำมันงา** (19-29) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
เกษตรกรรมธรรมชาติ.

บทความนี้กล่าวถึง วัฒนธรรมการสกัดน้ำมันงาของชาวไทยใหญ่ ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่
เรียกว่า "การอีดงา" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตแต่ดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ ที่ใช้มากับวิถีชีวิต ตั้งแต่
การประกอบอาหาร การรักษาโรค และพิธีกรรม โดยเน้นเรื่องกระบวนการสกัดน้ำมันงาแบบพื้นบ้าน ที่
ใช้วัสดุพื้นบ้าน วัสดุที่เป็นสัตว์เลี้ยงพื้นบ้าน และแรงงานในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นวัฒนธรรมและภูมิ
ปัญญาดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ให้กลับมามีบทบาทอีกครั้งในการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ เพิ่ม

มูลค่าผลผลิตในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรและผลิตน้ำมันงาปลอดสารพิษสำหรับผู้บริโภคด้วย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, แม่ฮ่องสอน, ไทยใหญ่, วิถีชีวิต, การตีความเชิงสัญลักษณ์

สุพจน์ พฤกษ์วัน, (2540) "การดูแลรักษาสุขภาพและการรักษาพยาบาล กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก" **ระบบความรู้พื้นบ้านปัจจุบัน: การวิจัยและพัฒนา** (73-80) กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา.

งานชิ้นนี้ศึกษาภูมิหลังของแพทย์แผนโบราณและคนไข้ ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของแพทย์แผนโบราณในบริเวณนั้น และกระบวนการในการรักษาทั่วไป โดยศึกษาในเรื่องของคติชน พบว่าแพทย์แผนโบราณจะเรียนรู้โดยผ่านครูผู้สอนที่เป็นบิดา พระหรือแพทย์แผนโบราณในท้องถิ่น โดยการรักษาจะแบ่งตามโรคคือโรคกระดูก โรคจากการกระทำของผี โรคพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย กลุ่มอาการของโรคที่เกิดจากเส้นเอ็น เช่น การนวด จับเส้น หมอรักษาผี ตะมอย งูสวัด ไฟลามทุ่ง และหมอต้าแย โดยวิธีการรักษาจะใช้น้ำมันนวด ใช้เวทมนต์คาถา และยาสมุนไพร ซึ่งนอกจากจะเป็นการรักษาโรคทางกายแล้วยังเป็นการช่วยทางด้านจิตใจของคนไข้อีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, การแพทย์พื้นบ้าน, คติชน

พรชัย ปรีชาปัญญา, (2544) "ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เกี่ยวกับระบบนิเวศวนเกษตรบนแหล่งต้นน้ำลำธารในภาคเหนือเชียงใหม่" สถาบันวิจัยลุ่มน้ำดอยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการรักษาแหล่งต้นน้ำในภาคเหนือตอนบนอย่างยิ่งในระบบนิเวศ ในรูปแบบวนเกษตร ที่กล่าวถึงภูมิปัญญาในการจัดการป่าและการใช้ประโยชน์ระบบนิเวศวนเกษตรบนแหล่งต้นน้ำลำธารในภาคเหนือที่เหมาะสม สอดคล้องกับระบบนิเวศ โดยเฉพาะป่าดิบเขาและก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากร และแนวทางการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าบนพื้นฐานของภูมิปัญญาพื้นบ้าน และเสนอแนวทางการพัฒนา และรูปแบบการบริหารที่คาดว่าจะเหมาะสมในการปรับปรุงแหล่งน้ำเฉพาะที่เกี่ยวกับประชาชนบนที่สูง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วนเกษตร, ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, การจัดการป่า, การจัดการทรัพยากร

สถาบันการแพทย์แผนไทย, (2540) 'วัฒนธรรมสุขภาพคนเมืองเหนือ' เอกสารประกอบงาน "ชุมชนแพทย์แผนไทยและสมุนไพรแห่งชาติ ครั้งที่ 1.

เอกสารนี้เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ วิธีการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านภาคเหนือ การสูชวัญ การย่ำขาங ผีหมอนิ่ง การขวากซุย เอาเอ็น นิบซา เซ็กแซก ฮมยา หมอดูและหมอมือ ผักพื้นบ้านกับวิถีชีวิตคนไทย พุดถึงความหลากหลายทางธรรมชาติของภาคเหนือ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านอาหารและยา เกิดภูมิปัญญาในการรักษาโรคด้วยสมุนไพรที่มีอยู่อย่างหลากหลายในท้องถิ่นและพืชผักพื้นบ้าน ที่เป็นความเรียบง่ายและเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันกับวิถีชีวิตของคนเมืองเหนือ เป็นวัฒนธรรมการบริโภคของแต่ละท้องถิ่น อาหารพื้นบ้านไทย ตัวอย่างตำรับอาหารพื้นบ้าน ผักพื้นบ้านฤดูกาลต่างๆ สำหรับผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี วิธีการฝึกตัดตน ท่าไหว้พระอาทิตย์

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, HIV/AIDS, การแพทย์พื้นบ้าน, ผักพื้นบ้าน, วัฒนธรรมการบริโภค

เสถียร ฉันทะ, (2543) "ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร : กรณีศึกษาในวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ จังหวัดเชียงราย" สถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข.

งานชิ้นนี้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นชุดขององค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในบริบททางกายภาพและสังคม วัฒนธรรมของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับระบบนิเวศนั้นๆ และได้สะท้อนให้เห็น 2 มิติ คือ ประการแรก สะท้อนวิถีคิดโลกทัศน์ และความเชื่อ ในการให้คุณค่าของชุมชนที่มีต่อสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ประการที่สอง สะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่เป็นความรู้เชิงเทคนิคกับการจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว มีการเรียนรู้ การถ่ายทอดและการปรับตัว ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยผ่านครอบครัว เครือญาติ และหมอบ้านของชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ฟื้นฟูพืชสมุนไพรตามระบบนิเวศต่างๆ และนำไปสู่การดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพรอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับครอบครัว และเครือญาติ และระดับชุมชน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ชาติพันธุ์, ภาคเหนือ, เชียงราย, ไทลื้อ, ความหลากหลายทางชีวภาพ, สมุนไพร

เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, (2541) "การใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวเขา: กรณีศึกษาชาวเขาเผ่าแม้ว ในภาคเหนือของประเทศไทย" สถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข.

งานชิ้นนี้แนวคิดในการอธิบายโรคของหมอพื้นบ้านสามารถแบ่งตามสมมุติฐานของการเกิดโรคได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การเกิดโรคที่มีสาเหตุมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติและการเกิดโรคที่มีสาเหตุมาจากอำนาจตามธรรมชาติ ในส่วนของการสำรวจสมุนไพร พบทั้งสิ้น 142 ชนิด ในส่วนของการปรุงเป็นยานั้น หมอพื้นบ้านชาวเขาเผ่าแม้วใช้ใบในการปรุงยามากที่สุด สำหรับรูปแบบของยาสมุนไพรมีด้วยกัน 12 ลักษณะ ได้แก่ ยาทาภายนอก ยาดองเหล้า ยาต้ม ยาขง ยาหยอด ยาต้ม ยาตำคั้นเอาน้ำกิน ยาพอก ยาสูบ ยาที่ใช้ในฐานะเป็นอาหาร ยาอม และกินสด การศึกษาถึงสรรพคุณทางยาที่มีต่อการรักษาโรคต่างๆ ได้จัดแบ่งตามกลุ่มโรคและอาการต่างๆ ไว้ทั้งสิ้น 11 กลุ่มโรคและ 2 อาการ ยาสมุนไพรที่ใช้รักษากลุ่มโรคเกี่ยวกับกระเพาะอาหารและลำไส้ มีมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มโรคผิวหนัง รองลงมาคือกลุ่มโรคเกี่ยวกับอวัยวะสืบพันธุ์และอวัยวะขับปัสสาวะ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, แม้ว (ม้ง), สมุนไพรพื้นบ้าน, การแพทย์พื้นบ้าน, สมมุติฐานการเกิดโรค

อุไรวรรณ ตันกิมยง, (1995) "ระบบเหมืองฝายชุมชนเพื่อชุมชน: การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน Muang-Fai Communities Are For People: Institutional Strength and Potentials" สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งานวิจัยเกี่ยวกับระบบชลประทานราษฎร์ในภาคเหนือของประเทศไทย โดยเน้นที่ลักษณะและรูปธรรมทางวัฒนธรรมของเหมืองฝาย ซึ่งเป็นวิถีชุมชนที่สืบต่อกันมา ผู้เขียนยังได้วิเคราะห์ถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในลุ่มน้ำที่โยงใยกันเป็นเครือข่ายซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นมีความสามารถในการพึ่งตนเอง และมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ภายหลังจากที่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่แพร่ขยายเข้ามาในท้องถิ่น ระบบเหมืองฝายก็มีการปรับตัว โดยมียุทธวิธีและกระบวนการหลากหลายรูปแบบ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ระบบชลประทาน, เหมืองฝาย, วิถีชุมชน, การจัดการทรัพยากร

สุนิเทศก์ ไชยกุล, (2546) "ศักยภาพของชุมชนกับการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาชุมชนสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่" คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาชุมชนที่มีบริบทเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ชุมชนมีศักยภาพในการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบด้วยศักยภาพด้านบุคคล ด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรมประเพณี และด้านเครือข่ายชุมชน โดยเฉพาะศักยภาพด้านบุคคลเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยที่มีบทบาทในการดูแลสุขภาพควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบัน ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพนั้นได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายประกอบด้วย ชุมชน โรงเรียน วัด อบต. และสถานีอนามัย ในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือกันในชุมชนและขยายความร่วมมือไปยังหน่วยงานองค์กรต่างๆ นอกชุมชน จนสามารถพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งบนฐานของการพึ่งตนเองโดยใช้ศักยภาพของคนในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยจึงมีศักยภาพในการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานของชุมชนได้ แต่ต้องมีการพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมเพื่อการสืบทอดทักษะองค์ความรู้ให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, ศักยภาพชุมชน, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การมีส่วนร่วม

พัชรินทร์ สิริสุนทร, (2546) "ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการจัดการองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน: กรณีศึกษาเขตภาคเหนือตอนล่าง" คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.

งานชิ้นนี้ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านในเขตภาคเหนือตอนล่างและกระบวนการจัดการองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านและเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดระบบองค์ความรู้ท้องถิ่นในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและหัตถกรรม แพทย์พื้นบ้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนและธุรกิจชุมชน ศิลปกรรมท้องถิ่น การจัดการองค์กร ภาษาและวัฒนธรรม ศาสนาและประเพณีและการศึกษาพบว่าความรู้ท้องถิ่นอยู่ในลักษณะกระจัดกระจาย ขาดการพัฒนาและสืบทอด และรูปแบบที่ชาวบ้านใช้ในการจัดระบบองค์ความรู้ท้องถิ่นมีความแตกต่างหลากหลายไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมและความต้องการของคนในท้องถิ่น ทำให้เกิดพลวัตและการปรับเปลี่ยนได้ทันกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ปราชญ์ชาวบ้าน, องค์ความรู้ท้องถิ่น

พัชรินทร์ สิริสุนทร, (2543) "การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาชนบท: กรณีศึกษา จังหวัดพิษณุโลก" คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาชนบทพบว่า ภูมิปัญญาไทยมีบทบาทกว้างขวางในทุกระดับ โดยอยู่ในรูปขององค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปสินค้าและบริการ การบริหารจัดการปัจจัยตลอดจนความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการจัดระเบียบทางสังคม โดยมีรากฐานมาจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชน ระหว่างชุมชนกับระบบนิเวศน์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวและระหว่างบุคคลกับเทคโนโลยี ตลอดจนอำนาจเหนือธรรมชาติตลอดระยะเวลาของการก่อตั้งชุมชน การนำภูมิปัญญาไปใช้ในการพัฒนาจึงเป็นความพยายามของชุมชนที่จะรักษาสมดุลของความสัมพันธ์ของบุคคลโดยการประยุกต์ภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของการพัฒนาใหม่ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ปัจจัยสำคัญซึ่งทำให้ภูมิปัญญาเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา ได้แก่ สำนักทั้งทางประวัติศาสตร์และสำนักทางสังคมของชาวชุมชน การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การรู้จักใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์เชิงซ้อนและระบบอุปถัมภ์

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, การพัฒนาชนบท, องค์ความรู้

กมลลา คงสุขวิวัฒน์ และ ปรีญา เขตกิจ, (2544) "ภูมิปัญญาพื้นบ้าน: กรณีศึกษาอาหารพื้นบ้านไทย ภาคเหนือ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่, ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์" ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคเหนือ จังหวัดนครสวรรค์ ร่วมกับเครือข่ายนักวิจัยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดนครสวรรค์.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ผักพื้นบ้าน -- บริบทชุมชนแม่ทา: ความเชื่อมโยงกับอาหารพื้นบ้าน -- ระบบอาหารแม่ทา -- ลักษณะอาหารตำบลแม่ทา -- ความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการกิน -- ตำรับอาหารตำบลแม่ทา -- บริบทชุมชนเขาทอง: ความเชื่อมโยงกับอาหารพื้นบ้าน -- ระบบอาหารตำบลเขาทอง -- อาหารกับสุขภาพ ความเชื่อที่แฝงอยู่บนเหตุผล -- อาหารกับความเชื่อ -- แนวทางการส่งเสริมและสืบทอดอาหารพื้นบ้านเขาทอง -- ตำรับอาหารพื้นบ้านเขาทอง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การศึกษาเปรียบเทียบ, การบริโภค, ผักพื้นบ้าน

อารยะ ภูสาคัส, (2541) "วิถีชีวิตของชุมชนจักสานไม้ไผ่: กระบวนการเรียนรู้ การปรับตัวและความสัมพันธ์แบบใหม่ในกระแสการเปลี่ยนแปลง" สถาบันวิจัยโยนก วิทยาลัยโยนก.

งานชิ้นนี้ศึกษากระบวนการเรียนรู้การปรับตัวและความสัมพันธ์แบบใหม่ของชุมชนจักสานไม้ไผ่ที่บ้านไผ่แพะ ตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ในกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อศึกษาศักยภาพและภูมิปัญญาของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น พบว่า ชุมชนได้รับผลกระทบจากการพัฒนาชนบทจากภาครัฐ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กระแสทุนนิยมตะวันตก และการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมที่เข้ามาแย่งชิงวัตถุดิบของชุมชน และปัจจัยภายในต่างๆ ได้แก่ การเพิ่มของประชากร ข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ สถานที่ตั้งและทรัพยากร ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และการปรับตัว มีภูมิปัญญาการอนุรักษ์ทรัพยากรและการปรับตัวในการทำผลิตภัณฑ์ออกมา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ลำปาง, วัฒนธรรมกับการพัฒนา, หัตถกรรม

กมลภรณ์ เสราตี, (2535) "วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับคุณค่าของพืชผักพื้นบ้านภาคเหนือ" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

งานชิ้นนี้ศึกษาหมู่บ้านพื้นราบแห่งหนึ่งในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผักพื้นบ้านในชุมชนที่ศึกษาที่ประชาชนนำมาใช้ในการดำรงชีพในด้านต่างๆ มีบทบาทและคุณค่าในการดำเนินชีวิตหลายด้าน ตั้งแต่คุณค่าทางด้านสุขภาพอนามัย นำมาเป็นอาหาร เครื่องปรุงรส และพืชผักที่ใช้เป็นยาสมุนไพร และคุณค่าทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ พืชผักที่นำมาใช้บูชาพระใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ใช้ในประเพณีท้องถิ่น และคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ คุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม คุณค่าทางด้านศิลปะความงาม และปัจจัยที่ส่งผลต่อการลดลงและหมดไปของพืชผักพื้นบ้าน พบว่าเกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีการผลิตทางการเกษตร การเพิ่มขึ้นของประชากร การสร้างถนนหนทาง การเข้ามาของไฟฟ้า การทำถนนสายหลักเข้าอำเภอ และการรับเอาวัฒนธรรมการรักษาแบบแผนใหม่จนละทิ้งสมุนไพร และปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของพืชผักพื้นบ้าน ได้แก่ การคงอยู่ของวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของท้องถิ่น การคงอยู่ของวัฒนธรรมบริโภค ลักษณะเด่นของพืชผักพื้นบ้าน และการมีผู้รู้ในด้านต่างๆ อยู่ในชุมชน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, วัฒนธรรมความเชื่อ, ประเพณีท้องถิ่น

ทิพาพร พิมพิสุทธิ, (2544) "การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านนา จังหวัดตาก" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

งานชิ้นนี้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน โบราณคดีชุมชน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำปิง ที่สืบทอดมาเป็นระยะเวลายาวนาน ตลอดจนการโยกย้ายของชุมชน หลังมีการสร้างเขื่อนภูมิพล พบว่า ภูมิปัญญาชุมชนบ้านนามีความหลากหลาย ทั้งในด้านการรักษาโรค สมุนไพร ยาแผนโบราณ และการรักษาโรคพื้นบ้าน ภูมิปัญญาด้านอาหาร การผลิตเครื่องนุ่งห่ม การเกษตร ภูมิปัญญาระบบเหมืองฝาย ภูมิปัญญาสุราพื้นบ้าน และภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ เช่น ประเพณีที่เกิดจากการประกอบอาชีพทำนา และนำไปสู่การลงแขกดำนา ลงแขกเกี่ยวข้าว การจ้อยข้าว การเล่นนางกวักและการเล่นยาดัง และส่วนที่เชื่อมโยงกับพิธีทางศาสนา เช่น ประเพณีขึ้นธาตุ เป็นต้น และยังคงค้นพบศักยภาพที่ต้องค้นคว้าศึกษาต่อไปในด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ตาก, วัฒนธรรมชุมชน, ประวัติศาสตร์ชุมชน

พัชรินทร์ สิริสุนทร, (2544) "ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาการจัดระบบองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน เขตภาคเหนือตอนล่าง" สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

งานชิ้นนี้ศึกษาหมอพื้นบ้านใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ พิจิตร โลก พิษณุโลก พิจิตร นครสวรรค์ สุโขทัย อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ ตาก และกำแพงเพชร ด้านองค์ความรู้ กระบวนการรักษาเยียวยาและการสืบทอดการแพทย์พื้นบ้าน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ภาวะสุขอนามัยและองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านมีที่มาจาก การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหมอพื้นบ้านกับเครือข่ายในชุมชน และกระบวนการปรับตัวเพื่ออยู่รอดทั้งในระดับวิชาชีพและระดับปัจเจก ซึ่งแสดงออกในรูปของการนำแนวคิดในเชิงตรรกและวัตถุวิสัยมาใช้ทำความเข้าใจกับระบบสุขภาพอนามัยของชุมชน การผสมผสานกระบวนการรักษาเยียวยาแบบพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แบบไสยศาสตร์ การเชื่อมโยงเครือข่ายหมอพื้นบ้านในท้องถิ่นเข้าด้วยกันเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทำให้เป็นการยกที่จะแบ่งระบบแพทย์พื้นบ้านออกจากการแพทย์ระบบอื่น ฐานคิดเรื่องสุขอนามัยของหมอพื้นบ้าน เพื่อการมีสุขอนามัยที่ดีมากกว่าการรักษาอาการเจ็บป่วยหรืออธิบายสาเหตุของการเกิดโรค การแพทย์พื้นบ้านในท้องถิ่นเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการพัฒนาสุขภาพอนามัยของสังคม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การแพทย์พื้นบ้าน, ทุนทางวัฒนธรรม, การพัฒนาที่ยั่งยืน

สมจิต พรหมเทพ, (2543) "การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของประชาชนชนบท" คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษารวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านที่ประชาชนชนบทมองเห็นคุณค่า และเลือกใช้ดำรงชีวิต รวมทั้งศึกษาการใช้บริการภูมิปัญญาชาวบ้านของประชาชนชนบท ผลการวิจัยพบว่าประชาชนในชนบทใช้บริการภูมิปัญญาชาวบ้าน 8 กลุ่มอาชีพตามลำดับคือ งานช่าง ใช้เครื่องเรือนจากไม้ และใช้ชัน (สลุง) งานหัตถกรรมพื้นบ้าน งานศิลปะ นาฏศิลป์ ดนตรีพื้นบ้าน เพลงคำเมืองและจ๊อยชอ งานสาธารณสุข อนามัย ใช้การเป่าคาถารักษาโรค และหมอพื้นบ้าน วรรณกรรม ความเชื่อ พิธีกรรม ใช้การทำเทียนสะเดาะเคราะห์และการทำขันผูกข้อมือและบายศรี ในด้านอาหาร น้ำพริกตาแดงและขนมเส้น ในด้านการเกษตร ใช้ปุ๋ยหมักและเพาะเห็ด อาชีพอื่นๆ การสอนฟ้อนเล็บและฟ้อนดาบ - ฟ้อนเจิง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, วิถีชีวิต, วัฒนธรรม, การแพทย์พื้นบ้าน

นุกูล บำรุงไทย, (2540) "ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองของจังหวัดตาก" มหาวิทยาลัยนเรศวร.

การศึกษานี้สนใจการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นอาชีพ ชาวบ้านในชุมชนยังอาศัยผลผลิตและผลพลอยได้จากป่าสำหรับการบริโภคและเป็นแหล่งรายได้ในชุมชน จากการศึกษากรณีตัวอย่างการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านจะถูกถ่ายทอดจำกัดอยู่ในกลุ่มสมาชิก สำหรับภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ยังคงเดิมเป็นส่วนใหญ่ วัตถุประสงค์เริ่มขาดแคลน จึงต้องการการพัฒนาเพื่อพัฒนารูปแบบและการใช้วัสดุทดแทน สำหรับภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการบริการยังต้องการพัฒนาความรู้ทักษะการให้บริการของสมาชิกให้ก้าวหน้ามากขึ้น และการทำงานประสานกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างมั่นคง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ตาก, เศรษฐกิจชุมชน, วาทกรรมการพัฒนา

ศุณยวิชัยและพัฒนากาการแพทย์พื้นบ้าน สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ราย , (2544) "โครงการสังคายนาคงศ์ความรู้ "หมอเมือง" เพื่อพัฒนาระบบและตำราอ้างอิงของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา" สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.

การศึกษานี้สนใจชาวล้านนามีวิถีการดูแลสุขภาพที่มีลักษณะมาแต่ดั้งเดิม ที่มีการบันทึกและสืบทอดจากคนรุ่นก่อน ซึ่งอธิบายถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยด้วยการวินิจฉัยโรค การรักษาโรค การเรียกชื่อโรค รวมทั้งตำรับยาและวิธีการรักษาที่เฉพาะ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่ามีกายและจิตประกอบด้วย ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศธาตุหรือธาตุพระเจ้า ส่วนจิต เป็นผู้กำหนดการกระทำทั้งหมด ทั้งที่ติดพันมาจากจิตเดิมที่ปรุงแต่งขึ้นใหม่ และเชื่อมโยงกับธาตุโดยผ่านขวัญ ซึ่งมี 32 ขวัญ เพื่อทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของกายแต่ละส่วน จากปฏิสัมพันธ์ของธาตุ ขวัญ บุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ ทำให้เกิดกรรม เหล่านี้เป็นสาเหตุหลักของการไม่สบายหรือเกิดโรคต่างๆ โดยมีวิธีการวินิจฉัยโรคที่เชื่อมโยงเหตุปัจจัยต่างๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยมุ่งเน้นการรักษาแบบองค์รวม คือ รักษาทั้งทางกาย จิตใจ ครอบครัวยุทธ ชุมชน สภาพแวดล้อมและอื่นๆ ถือว่าเป็นลักษณะเด่นของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การแพทย์พื้นบ้าน, นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

ชูสิทธิ์ ชูชาติ, (2538) "การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย" สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

งานชิ้นนี้ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของ กะเหรี่ยง ลัวะ และคนไทย ในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า ภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า แนวคิดของชาวบ้านระบบนิเวศป่าประกอบด้วยสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิต สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านมีระบบการผลิตและการดำรงชีวิตแบบพึ่งพิงป่า โดยยึดหลักการอนุรักษ์ ระบบนิเวศป่าในการผลิตและยังชีพจึงดำรงอยู่ได้ แต่ได้เริ่มมีการสูญเสียเมื่อมีการพัฒนาพื้นฐานปัจจัยการผลิต และระบบการผลิตเพื่อขายเข้าสู่ในเขตหมู่บ้านภาคเหนือ เมื่อประมาณ 4 ทศวรรษล่วงมาแล้ว ท่ามกลางการขยายตัวของความเจริญในรูปแบบใหม่ ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็ยังคงรักษาระบบนิเวศป่าไว้ได้โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องการใช้แนวความคิด คำสอนเชิงวรรณกรรมมุขปาฐะ ความเชื่อ พิธีกรรม และการสร้างกฎ กติกา ในการรักษาระบบนิเวศป่า โดยยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างพืช สัตว์และมนุษย์ในระบบนิเวศเดียวกัน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การอนุรักษ์ป่า, ป่าชุมชน, ระบบความเชื่อ

ทรงจิต พูลลาภ, (2544) "การศึกษาวิจัยศักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทยเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน" สถาบันราชภัฏพระนคร.

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ศักยภาพ และสถานภาพของภูมิปัญญาไทย ในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและให้ผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผลการศึกษาพบว่า ทุกชุมชนท้องถิ่นมีภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในการผลิตปัจจัยการดำรงชีพอย่างพอเพียงและมีหลายผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาไทย สามารถพัฒนากระบวนการผลิตจนมีคุณภาพเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าระดับชาติและนานาชาติ นอกจากนี้จะเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำเนินวิถีชีวิตในชุมชนท้องถิ่น แล้วยังสามารถผลิตเป็นสินค้าเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพ คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนให้สูงขึ้น สามารถผลิตและพัฒนาเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงระดับสากล ความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนในสังคมไทย ซึ่งมีระบบครอบครัว เครือญาติที่เหนียวแน่น อยู่รวมกันเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองและมีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน ทำมาหากินเป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค โดยมีบูรณาการที่พอเพียงพอดีอย่างสมบูรณ์สมดุลดำรงอยู่และสืบสานกันมาด้วย ความเป็นวิถีไทย ที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาไทย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, สถานภาพภูมิปัญญาไทย, ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, วิถีชีวิต, เศรษฐกิจชุมชน

อุไรวรรณ แสงศร และ ศิริวรรณ สุทธิจิตต์, (2538) "การสำรวจการใช้สมุนไพรของชาวอีโก้ในจังหวัดเชียงราย" รายงานการวิจัยของคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้นำเสนอการรวบรวมข้อมูลการใช้สมุนไพรในการรักษาตนเองของชาวเขาในเขตภาคเหนือ เก็บตัวอย่างสมุนไพรแห้งและนำมาตรวจสอบเอกลักษณ์ทางพฤกษอนุกรมวิธาน เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน จากการสำรวจในชาวเขา 4 เผ่า คือ อีโก้ ม้ง กะเหรี่ยงและเย้า ได้ตัวอย่างสมุนไพรที่ชาวเขานำมาใช้รักษาแผลต่างๆ อาการผิดปกติของระบบสืบพันธุ์ และอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ส่วนของสมุนไพรที่มีการนำมาใช้มากที่สุด คือ ราก รองลงมาคือ ใบ วิธีการนำมาใช้ที่นิยมมากที่สุด คือนำมาต้มน้ำดื่ม. ส่วนที่สอง การสำรวจภาวะความเจ็บป่วย การดูแลรักษาตนเอง และการใช้สมุนไพรของชาวอีโก้ที่อยู่อาศัยในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เนื่องจากชาวอีโก้ไม่รู้ภาษาเขียน การถ่ายทอดความรู้ จะใช้วิธีบอกเล่าตามสายสกุลเป็นส่วนใหญ่ แต่หากมีผู้สนใจก็สมัครเป็นลูกศิษย์ได้เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการใช้สมุนไพรดังกล่าว ในตำราสมุนไพรไทย พบว่า พืชอีก 28 ชนิด ยังไม่พบข้อมูลว่ามีการนำมาใช้ในตำราสมุนไพรไทย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ชาติพันธุ์, สมุนไพร, การแพทย์ชาติพันธุ์

วรารณ ปั่นฉวี, (2539) 'การใช้สมุนไพรของชาวเขา' จากเอกสารประกอบการประชุมเสนอผลงานวิชาการแพทย์แผนไทย ครั้งที่ 1 ณ โรงแรมแม่ปิง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 4-6 มิถุนายน พ.ศ. 2539 โดยสถาบันการแพทย์แผนไทย.

งานชิ้นนี้ศึกษาข้อมูลการใช้สมุนไพรในการรักษาตนเองของชาวเขาเผ่าต่างๆในเขตภาคเหนือ โดยการสำรวจในชาวเขา 4 เผ่า คือ อีเก้อ ม้ง กะเหรี่ยง และเย้า พบว่าส่วนใหญ่เป็นพืชที่ขึ้นเองในบริเวณรอบๆหมู่บ้าน ชาวเขานำมารักษาแผลต่างๆ อาการผิดปกติของระบบสืบพันธุ์และอาการเจ็บป่วยเล็กๆน้อยๆ ส่วนของสมุนไพรที่นำมาใช้มากที่สุดคือ ราก รองลงมาคือ ใบ วิธีการที่นิยมมากที่สุดคือ นำมาต้มดื่ม ซึ่งพบว่าภูมิปัญญาเรื่องสมุนไพรจะอยู่กับผู้สูงอายุซึ่งเมื่อผู้สูงอายุตายความรู้ก็จะสูญหายไปด้วยเนื่องจากการรักษาความรู้โดยการบอกต่อ คนรุ่นใหม่มักไม่สนใจจึงไม่มีการสืบทอด ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ชชาติพันธุ์, ภาคเหนือ, สมุนไพร, การถ่ายทอดความรู้, ความหลากหลายทางชีวภาพ

วรวิทย์ พูนสวัสดิ์กิติติกุล, (2535) "งานวิจัยศักยภาพหมอพื้นบ้านกับการสาธารณสุขมูลฐาน: กรณีศึกษาจังหวัดพิจิตร" สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน กรุงเทพฯ.

งานชิ้นนี้ศึกษาหมอพื้นบ้านในพื้นที่ 14 หมู่บ้าน 4 อำเภอ ของจังหวัดพิจิตร พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 55 ปี ส่วนใหญ่มีฐานะพอมีพอกิน และประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ส่วนใหญ่เรียนรู้จากการสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือญาติที่เป็นหมอ อาการของโรคที่รักษามากที่สุดคือ กระตุกหัก ปวดเมื่อย ตูเลหลังคลอด และอัมพาต โดยใช้สมุนไพร เป้าพัน น้ำมัน น้ำมัน บิบนวด และเข้าเผือก ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่มีการสืบทอดความรู้และเก็บรักษาด้วยความทรงจำ ไม่มีตำราทำให้การสืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องการแพทย์แผนไทยเป็นไปอย่างไม่มีระบบ และไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน หากไม่มีผู้สืบทอดก็อาจจะสูญหายไปได้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิจิตร, ชชาติพันธุ์, แพทย์พื้นบ้าน, สมุนไพร

ธารา อ่อนชมจันทร์, (2535) "งานวิจัยศักยภาพหมอพื้นบ้านกับการสาธารณสุขมูลฐาน: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย" สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน กรุงเทพฯ.

งานชิ้นนี้ศึกษาการประเมินประสิทธิภาพการรักษาของหมอพื้นบ้านไม่สามารถจะใช้กรอบความคิดแผนปัจจุบันที่เน้นผลทางกายเป็นหลักเท่านั้น ต้องมองถึงมิติด้านจิตใจและคุณค่าทางสังคมควบคู่ไปด้วย หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ ใช้วิธีการรักษาโรคหลายๆอย่างรวมกัน และสามารถรักษาโรคได้

หลายชนิด การจัดแบ่งประเภทตามความเข้าใจของบุคคลากรสาธารณสุขแผนปัจจุบันยังไม่สามารถ สืบบทบาทของหมอพื้นบ้านได้ตรงตามความเป็นจริง ซึ่งอาจทำให้ภาพของหมอพื้นบ้านถูกจำกัดลง ระบบแพทย์พื้นบ้านจะดำรงอยู่ได้ในชุมชนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีพื้นฐานทาง ความเชื่อและวัฒนธรรมเดียวกัน มีสิ่งแวดล้อมที่ดี แต่การรุกคืบของวัฒนธรรมใหม่ๆ ความเจริญทาง เศรษฐกิจ ก็มีผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของหมอพื้นบ้าน ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, การแพทย์พื้นบ้าน, สมุนไพร, ความ เชื่อ, วิถีชีวิต

ธารา อ่อนชมจันทร์ และ ยิ่งยง เทาประเสริฐ, (2537) "ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการดูแล รักษาสุขภาพ กรณีศึกษา: กระจุกหักของหมอเมืองและการดูแลครรภ์ของชาวอาข่า จังหวัดเชียงราย" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

งานชิ้นนี้ศึกษาศักยภาพของการดูแลสุขภาพของตนเองของชาวบ้าน และกระบวนการเรียนรู้ การดำรงอยู่ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญา กรณีการรักษากระจุกหักของหมอเมือง ที่อำเภอพญาเม็ง ราย และกรณีการดูแลสุขภาพช่วงตั้งครรภ์ของหญิงชาวอาข่า ดอยตุง กิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย เพื่อนำไปเป็นรากฐานและแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลรักษาสุขภาพตนเอง พบว่า ระบบการดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้านยังคงมีบทบาทสำคัญจนถึงปัจจุบันและภูมิปัญญาบางอย่าง ยังคงร่วมสมัย และเป็นทางเลือกหนึ่งของชุมชน นอกเหนือไปจากระบบการดูแลสุขภาพแผนใหม่

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การแพทย์พื้นบ้าน, การแพทย์ชาติพันธุ์, กระบวนการเรียนรู้

บุษยมาศ สินธุประมา, (2538) "การดำรงอยู่และการปรับตัวของแพทย์พื้นบ้านในเมืองเชียงใหม่" สถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข.

งานชิ้นนี้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของหมอพื้นบ้าน พบว่า จัดแบ่งประเภทของหมอพื้นบ้านได้ 3 ประเภท คือ หมอพื้นบ้านที่รักษาโดยเน้นการประกอบพิธีกรรม หมอที่เน้นการรักษาตามพื้นฐานความ เชื่อจากเหตุผลทางธรรมชาติ เรื่องธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ หยิน-หยาง และหมอที่ใช้กระบวนการรักษา หลายวิธีผสมกัน ศึกษาการดำรงอยู่และการปรับตัวของการแพทย์พื้นบ้านในเขตเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบัน เกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่การเป็นหมอพื้นบ้าน การถ่ายทอดความรู้ วิธีคิด แบบแผนการรักษา

ลักษณะของโรคที่รักษา ค่าใช้จ่าย ตลอดจนพฤติกรรมของผู้ป่วย พบว่าสถานภาพทางสังคมของหมอพื้นบ้านโดยรวม ลดลงเมื่อเทียบกับอดีต เนื่องจากปัจจัยเศรษฐกิจสังคม และการศึกษาแผนใหม่ที่เป็นตัวกำหนด การดำรงอยู่ของหมอพื้นบ้านในสังคมเมืองเชียงใหม่ที่ขึ้นอยู่กับ ความสามารถของหมอในการรักษาโรคบางชนิดที่ต้องการการรักษาทางด้านจิตใจซึ่งมีผลต่อความเจ็บป่วยทางกายและ วัฒนธรรมการสื่อสารระหว่างหมอกับคนไข้ด้วย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, การแพทย์พื้นบ้าน, การปรับตัว

รุจิราถ อรรถลิขัฐ, (2538) "การปรับตัวของการนวดพื้นบ้านในสังคมชนบท: กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในภาคเหนือตอนล่าง" สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ระบบการนวดพื้นบ้านในชุมชนซึ่งประกอบด้วยหมอพื้นบ้านและผู้ป่วย พบว่าปัจจุบันระบบการนวดพื้นบ้านมีบทบาทในการรักษาความเจ็บป่วยน้อยลง ชาวบ้านจะเลือกวิธีการนี้ในกรณีที่ทางเลือกอื่นไม่สามารถแก้ไขปัญหาสุขภาพได้ ในบริบททางสังคมพบว่า ปัจจัยทางสังคม คือ ประวัติศาสตร์ของชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคม แบบแผนการผลิต การย้ายถิ่น และความนิยมต่อการนวดพื้นบ้าน ส่งผลต่อการปรับตัวของการนวดพื้นบ้าน และได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมการแพทย์ของระบบนวดพื้นบ้านและการแพทย์สมัยใหม่ จึงเสนอว่าควรใช้การศึกษาเชิงระบบอย่างมีความเคลื่อนไหว ตลอดจนเชื่อมโยงกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาการนวดพื้นบ้าน ควรคำนึงถึงการผสมผสานระบบคุณค่าและองค์ความรู้ระหว่างการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์สมัยใหม่อย่างเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, แพทย์พื้นบ้าน, การผสมผสานทางวัฒนธรรม, สุขภาพ

กรรณิการ์ กันธะรักษา, (2536) "ความเชื่อแผนโบราณและพฤติกรรมการรักษาเยียวยาแบบพื้นบ้านของชาวบ้าน บ้านห้วยสะแพท อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่" คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

งานชิ้นนี้ศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเชื่อแผนโบราณ และพฤติกรรมการรักษาเยียวยาแบบพื้นบ้านของชาวบ้าน พบว่า กลุ่มที่ศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ มีรายได้ต่ำ นับถือผี ในกรณีการเจ็บป่วยชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อเกิดสิ่งผิดปกติจะต้องทำพิธีเลี้ยงผี เพื่อช่วยให้เคราะห์ร้ายต่างๆลดลง และช่วยให้ผลผลิตทางการเกษตรดีขึ้น ทำให้เกิดความสุขสบายแก่สมาชิกในครอบครัว ในขณะที่ตั้งครุภ

ระยะคลอดบุตร หลังคลอด และทารกในระยะแรกเกิด จะมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย พฤติกรรมการรักษาเยี่ยวยาแบบพื้นบ้านจะมีเครือข่ายทางสังคมทั้งในระดับครอบครัว เครือญาติ และชุมชน ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการรักษา ในการเจ็บป่วยจะใช้วิธีการรักษาไม่แตกต่างกันคือ การเลี้ยงผี การรักษาแบบแผนปัจจุบันคือการซื้อยารักษาเองและการใช้บริการจากโรงพยาบาล

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การแพทย์พื้นบ้าน, ความเชื่อ, เครือข่ายทางสังคม, ชุมชนปฏิบัติ

อวยชัย วัชสุวรรณ, (2543) "การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการลดต้นทุนการผลิตทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์" โปรแกรมวิชาพื้นฐานการศึกษา สถาบันราชภัฏนครสวรรค์.

รายงานฉบับนี้ศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชาวบ้านทางด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพโดยเฉพาะศาสตร์ทางด้านการลดต้นทุนการผลิตในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยเน้นเรื่องการถ่ายทอดและเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ในด้านการพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบเกษตรพอเพียง โดยมีเนื้อหาที่กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ความหมาย ประเภท ลักษณะและขอบข่ายของภูมิปัญญาไทย และตัวอย่างของภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น แนวคิดพุทธเกษตรกรรมของลุงฉลวย แก้วคง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, นครสวรรค์, การปรับตัว, เศรษฐกิจชุมชน

สวามินี มนต์สา, (2542) "ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร: กรณีศึกษาวัดหนองหญ้าาง ตำบลหนองไผ่แบน อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี" วิชาสัมมนาสังคมศึกษา(2504903) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร.

งานชิ้นนี้ศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรบำบัดโรคของวัดหนองหญ้าาง พบว่าภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเป็นกรรมวิธีการปรุงยาแบบการแพทย์แผนไทย คือการนำความรู้และวิธีการปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพและการบำบัดรักษาโรค ความเจ็บป่วยของคนไข้แบบดั้งเดิม คือการบำบัด

ประกอบไปด้วย การใช้สมุนไพร ด้วยกรรมวิธีต่างๆ ได้แก่ ยาต้มหรือยาหม้อ ยาลูกกลอน ยาน้ำมันมนต์ ยาลูกกลอน ยาน้ำมันมนต์ ยาประคบ ยาอบไอน้ำสมุนไพรซึ่งการดูแลบำบัดรักษาแบบดั้งเดิมได้ จากจากการสั่งสมความรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์อย่างเป็นระบบโดยการบอกเล่า การสังเกต การบันทึก ซึ่งได้มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง และนอกจากจะบำบัดรักษาโรคที่เจ็บป่วยทางกายแล้วยังมีการรักษาทางจิตด้วย กล่าวคือ มีพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนาเข้าผสมผสานด้วย เชื่อว่าเป็นสิริมงคล และขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา และเป็นทางเลือกหนึ่งในการรับการรักษาของชาวบ้านอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, อุทัยธานี, การแพทย์แผนไทย, สมุนไพร

เครือข่ายงานวิถีไทย, (2544) **วิถีไทยภูมิปัญญาสู่ชุมชนบูรณาการ** เชียงใหม่: เครือข่ายงานวิถีไทย.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติแวดล้อมในวิถีชีวิตของชุมชนในภาคเหนือ ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน การเพาะปลูก การจัดการน้ำในระบบเหมืองฝาย ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาของล้านนามาประยุกต์ใช้กับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น การสืบชะตาน้ำ ป่า ขุนเขา การฟื้นฟูระบบเหมืองฝาย การอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างคนกับป่าเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนเมือง ซึ่งส่วนหนึ่งยังคงมีการสืบทอดปฏิบัติต่อกันมา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, การตั้งถิ่นฐาน, การจัดการน้ำ, ระบบเหมืองฝาย, สมุนไพร

อรัญญา มโนสร้อย และ จีระเดช มโนสร้อย, (2537) **เภสัชกรรมล้านนา: ตำรับยาสมุนไพรล้านนา** กรุงเทพฯ: สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ข้อมูลทางเภสัชกรรมล้านนาที่ครอบคลุมถึงความเป็นมา การจัดประเภทของยา รูปแบบของการเตรียมยา กรรมวิธี หรือกระบวนการผลิตหรือปรุง ขนาดและวิธีการที่ใช้ในการรักษาโรคต่างๆ พิธีกรรมและความเชื่อในการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน ตำรับยา สมุนไพรล้านนา และระบบมาตราซึ่งดวงวัดทางเภสัชกรรมล้านนา ซึ่งเป็นการถอดความ ประมวล จากคำอ่านภาษา

ล้านนาให้เป็นภาษากลางที่สามารถเข้าใจได้ นำมาจัดระบบเรียบเรียงใหม่และเพิ่มเติมข้อมูลวิชาการทางด้านเภสัชกรรมแผนปัจจุบันที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, สมุนไพร, เภสัชกรรมล้านนา, การแพทย์พื้นบ้าน

กัญญา ดิวีเศษ, (2542) **ผักพื้นบ้าน ภาคเหนือ** กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาตำรา สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.

หนังสือเล่มนี้เกี่ยวกับ ผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ เรียงตามลำดับตัวอักษร โดยบอกลักษณะทางพฤกษศาสตร์ การขยายพันธุ์ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต และการใช้ประโยชน์ฤดูกาลที่ใช้ประโยชน์ ส่วนที่นำไปรับประทาน การรับประทานกับอาหารชนิดต่างๆ และสรรพคุณทางยา เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบริโภคผักพื้นบ้าน เป็นการรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมการบริโภคผักพื้นบ้าน เพื่อเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพโดยการบริโภคผักพื้นบ้านที่เป็นทั้งอาหารและยาด้วยในตัวเอง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ผักพื้นบ้าน, วัฒนธรรมการบริโภค, การดูแลสุขภาพ

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์, (25467) **คุณค่าศิลปกรรมกับเส้นทางชุมชน** กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ: ภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของหมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัย คุณค่าทางศิลปะที่ชุมชนพัฒนาขึ้นมาจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์ความรู้ท้องถิ่นกับความรู้และเทคโนโลยีจากภายนอก การยอมรับการพัฒนาที่นำเอาการเปลี่ยนแปลงเข้ามาสู่ชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนและการดำรงรักษาภูมิปัญญาไปพร้อมกันกับการดำรงอยู่ของชุมชน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, สุโขทัย, ศิลปวัฒนธรรม, ศิลปะกับสังคม, เครื่องปั้นดินเผา

มนตรี จันทวงศ์ และ ปรีศนา พรหมมา, (2541) **ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ** กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาลุ่มน้ำภาคเหนือโดยองค์การชุมชน.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ : ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านแม่คองซ้าย ต.เมืองคอง อ.เชียงดาว บ้านแม่ชะปุย ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตป่า ที่มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยอาศัยประเพณี ความเชื่อและอยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ชั้น 1A เป็นงานศึกษาเพื่อยืนยันว่าชุมชนสามารถใช้ภูมิปัญญาที่ผ่านการสั่งสมมายาวนานในการจัดการทรัพยากรและสามารถดำรงความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้อย่างยั่งยืน และการปรับตัวของชุมชนในการสร้างรูปแบบองค์กรชุมชนในการจัดการป่าที่ชัดเจนซึ่งเป็นที่ยอมรับจากภายนอก

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, กะเหรี่ยง (ปกากะญอ), ชชาติพันธุ์, การจัดการทรัพยากร

เบญญา ศิลารักษ์ และ กรรณิการ์ พรหมเสาร์, (2542) **ปาเจ็ดชั้น: ปัญญาปราชญ์** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเรือนปัญญา.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องราวชีวิตของชนเผ่าปกากะญอ ภูมิปัญญาวัฒนธรรม ระบบคุณค่าและโลกทัศน์ของชนเผ่าปกากะญอ การจัดการทรัพยากรโดยผ่านระบบความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชนเผ่าในการรักษา ดิน น้ำป่า ซึ่งยังคงดำรงรักษาผ่านรุ่นสู่รุ่น ผ่านคำบอกเล่าของพ่อหลวงจอนิ โอดิเซา ปราชญ์ชาวบ้านแห่งลุ่มน้ำแม่วาง ที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าอย่างยั่งยืน และการปรับตัวของคนปกากะญอท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อดำรงวิถีของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ชชาติพันธุ์, กะเหรี่ยง (ปกากะญอ), การจัดการทรัพยากร, ระบบคุณค่า

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, (2539) **ภูมิปัญญาานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร** กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ระบบคิดและความเชื่อต่อการดำรงอยู่ของผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยคุ้มครองปกป้อง ดิน น้ำ ป่าซึ่งก่อให้เกิดเป็นจารีตประเพณีของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมทั้งความรู้ทางนิเวศวิทยาและระบบการผลิตเพื่อยัง

ชีพของชุมชนกะเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ที่บ้านเกริงบอในหุบเขาแม่จัน ในเงื่อนไขของการพัฒนาและกระแสการอนุรักษ์แบบตะวันตกที่เข้ามารุกรานชุมชน การปรับตัวของชุมชนในช่วงที่มีการเปลี่ยนผ่านทางความรู้และวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ชชาติพันธุ์, ภาคเหนือ, กะเหรี่ยง (ปกากะญอ), ภูมิปัญญาชาวบ้าน, นิเวศวิทยา, ระบบการผลิต

อารี ถาวรเศรษฐ์, (2546) **คติชนวิทยา (Folklore)** กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคติชนวิทยา หน้าที่และบทบาทของคติชนวิทยา คุณค่าของคติชนวิทยา คติชนวิทยาต่างๆ เช่น นิทานชาวบ้าน เพลงชาวบ้าน ความเชื่อต่างๆ และคุณค่าของความเชื่อกับวิถีชีวิต ปรัชญาคำทาย สุภาษิตสำนวน ภาษาถิ่น คติชนวิทยาประเภท ศิลปหัตถกรรมชาวบ้าน สถาปัตยกรรมชาวบ้าน ละครชาวบ้าน ประเพณี งานศึกษาและแหล่งศึกษา ข้อมูลทางคติชนวิทยา แนวคิดในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคติชนวิทยา และตัวอย่างต่างๆที่เป็นเรื่องของคติชนวิทยา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, คติชนวิทยา, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความเชื่อ

สุภา ไยเมือง และ วลัยพร อุดอมพานิช, (2539) **ตลาดทางเลือก หุ่นส่วนเพื่อสังคมใหม่** กรุงเทพฯ: เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและความหมายของตลาดทางเลือก พัฒนาการและสถานภาพของตลาดทางเลือก และแง่มุมการทำตลาดทางเลือกในประเทศไทยจากประสบการณ์ของกรณีศึกษาตัวอย่าง 5 กลุ่มคือ กลุ่มผู้ผลิตผักปลอดสารพิษแม่ทา กิ่งอ.แม่ฮอน จ.เชียงใหม่ บริษัทมหาชนพืชผลธรรมชาติ กลุ่มธุรกิจชุมชน โครงการพัฒนาอาชีพตลาดนัด ตลาดข้าวปลอดสารเคมีเพื่อผู้บริโภค ชมรมเพื่อนธรรมชาติ ชุมชนศิระชะโศก

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, ระบบการผลิต, การบริโภค

ตรียดา ตริ่มรรคา และ วิฑูรย์ ปัญญากุล, (2539) **บนผืนดินและชีวิตเดียวกัน** กรุงเทพฯ: เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกและกรีนเนท.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับแง่มุมทางประวัติศาสตร์ของการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงชาย จนมาถึงสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมและสังคมเกษตรกรรมแบบสมัยใหม่เชิงพาณิชย์ที่เป็นปัญหา จนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรเคมีไปสู่รูปแบบการทำเกษตรกรรมทางเลือก โดยศึกษาบทบาทชายหญิงจากชาวบ้านในระดับแกนนำของชุมชนที่หันมาทำเกษตรกรรมทางเลือกได้ประสบความสำเร็จ ที่บ้านแม่ทา กิ่งอ.แม่ออน จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 5 ครัวเรือน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, เพศสภาพ, ระบบการผลิต, การบริโภค

เอกวิทย์ ณ ถลาง, (2541) **วิถีชีวิตและการเรียนรู้-แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย** กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ พัฒนาการของการปรับตัว ปรับวิถีชีวิตของคนไทยโยนก (ไทยวน) และชนชาติอื่นๆที่เกี่ยวข้องกันให้เข้ากับธรรมชาติแวดล้อม แล้วสร้างสรรค์ สิ่งสม และสืบสาน ประสพการณ์เป็นเวลาหลายศตวรรษผ่านธรรมชาติที่แวดล้อมและพัฒนาการทางสังคม จนมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว แบ่งเป็นเรื่องของลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามระบบนิเวศน์ เหมือนฝาย : การจัดการน้ำ และการจัดระเบียบทางสังคมล้านนา สมุนไพรพื้นบ้านล้านนา ภูมิปัญญาล้านนากับการปรับตัวในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นการสืบชะตาขุนน้ำและการบวชต้นไม้ บวชป่า การฟื้นฟูระบบเหมืองฝาย การพิสูจน์โดยชาวบ้านว่าคนอยู่กับป่าโดยไม่ทำอันตรายป่า การประสานประโยชน์การแพทย์พื้นบ้านกับการแพทย์สมัยใหม่

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ไทยโยนก (ไทยวน), การตั้งถิ่นฐาน, การจัดการน้ำ, การแพทย์พื้นบ้าน

ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น, (2541) **เทคนิควิทยาพื้นบ้านล้านนา** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานการวิจัยด้านล้านนาคดี ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจและภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนาเกี่ยวกับธรรมชาติ ที่สามารถดัดแปลงธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรง

ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ในยุคปัจจุบันที่ภูมิปัญญาเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป ซึ่งกล่าวถึง เทคนิควิทยาแบบพื้นบ้าน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่คิดประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ และคิดค้นเครื่อง ทุนแรงต่างๆ ตั้งแต่ เทคนิควิทยาการเพาะปลูก เทคนิควิทยาการจับสัตว์ เลี้ยงสัตว์ เทคโนโลยีการดี เหล็ก ทำมิดและขวาน การทำครกหิน และพัฒนาการของอุตสาหกรรมเซรามิคและกระบวนการผลิต ด้วยตราไก่ของจังหวัดลำปาง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ล้านนาคดี, นิเวศวิทยาสังคม, เทคโนโลยี พื้นบ้าน

หทัยชนก อินทรกำแหง, (2547) **เหล่าพื้นบ้าน ภูมิปัญญาการพึ่งพาตนเองของชุมชน** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาเรื่องเหล่าพื้นบ้านของชาวบ้านแต่ละภาคในพื้นที่ ตั้งแต่ที่มาของภูมิปัญญาในการทำเหล่าจากวัตถุดิบทางการเกษตรของชุมชน ชนิดของเหล่า ความ หลากหลายของเหล่าในแต่ละท้องถิ่นที่เกิดจากการนำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ ความ หลากหลายของผลผลิตทางการเกษตร การใช้สมุนไพรแต่ละชนิดที่มีสรรพคุณทางยาในการทำลูกแป้ง เหล่า ไปจนถึงแนวคิดเรื่องการต้มเหล่าเพื่อการพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายของชุมชน ซึ่งเป็นการเพิ่ม มูลค่าให้กับผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่น และรักษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเหล่าในท้องถิ่นเอาไว้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เหล่าพื้นบ้าน, สมุนไพร, ระบบการผลิต

วิพุธ วิวรรณวรรณ, (2545) **จักสานบ้านเนินน้ำเย็นและงานภูมิปัญญาชาวปากน้ำโพ** กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์เมืองนครสวรรค์ตั้งแต่สมัย โบราณ สุขุทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบันมีการกล่าวถึง วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น งาน หัตถกรรมพื้น ภูมิปัญญาการทำเครื่องจักสานบ้านเนินน้ำเย็น ภูมิปัญญาการทำวุ้นฟ้าที่ทำตะโก ภูมิ ปัญญาการประดิษฐ์มีดเหน็บจากผ่านไถ ภูมิปัญญาการทำปลาย่างของชาวบ้านรอบบึงบอระเพ็ด ผ้า ทอบ้านเขาติงงานหัตถกรรมพื้นบ้านย่านตาคาลี การทำตุ๊กตาที่บ้านวังช่อย่านไพศาลภูมิปัญญาการ ทำมิดและกรรไกรตัดกิ่งไม้บ้านหนองอีเต็ง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาอันเกิดจากการสั่งสมการเรียนรู้ท่ามกลาง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรรอบๆ ตัวในท้องถิ่น และมีการสั่งสมถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลาน จนพัฒนามาเป็น อาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, นครสวรรค์, ศิลปวัฒนธรรม, การศึกษาประวัติศาสตร์, นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

วิพุธ วิวรรณวรรณ, (2545) **ผ้าทอลายโบราณ ภูมิปัญญาพื้นบ้านอุทัยธานี** กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ งานฝีมือของชาวบ้านจังหวัดอุทัยธานี ภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองผ้าฝ้ายทอมือของอำเภอบ้านไร่ และผ้าไหมของบ้านโคกหม้อซึ่งทอด้วยลวดลายโบราณ ประเพณีตักบาตรเทโว ที่วัดสังกัสรัตนคีรี ภูมิปัญญาเรื่องประมงน้ำจืด การเลี้ยงปลาแรดในกระชัง ภูมิปัญญาการจักสาน ที่บ้านปากดง ภูมิปัญญาด้านการเกษตร โรงสีข้าวกล้อง ที่ตำบลประดู่ยืน ภูมิปัญญาการค้าแบบดั้งเดิม ตลาดนัดควายที่ทัพทัน ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ได้พัฒนามาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจชุมชน จากทรัพยากรในท้องถิ่น

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, อุทัยธานี, ศิลปวัฒนธรรม, ผ้าทอ, เศรษฐกิจชุมชน

วิพุธ วิวรรณวรรณ, (2545) **พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านและผลงานภูมิปัญญาไทย** กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ เรื่องราวของเมืองพิษณุโลกในอดีต ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยขอมเรืองอำนาจ มาจนถึงสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน และกล่าวถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ และแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาต่างๆของจังหวัดพิษณุโลก ชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดพิษณุโลก เช่น พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี ภูมิปัญญาชาวบ้านแหล่งต่างๆ ชาวซ่อมมือบ้านปากโทก เครื่องจักสานบ้านวังกร่าง วิถีชีวิต วัฒนธรรม และงานเย็บปักของชาวมังที่บ้านร่องกล้า ภูมิปัญญาการทำกล้วยตากที่บางกระทุ่ม การทำชาเขียวใบหม่อนที่บ้านท่าตาล

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, กลุ่มชาติพันธุ์, วิถีชีวิต, พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น, การศึกษาประวัติศาสตร์

เอกวิทย์ ณ ถลาง, (2544) **ภูมิปัญญาล้านนา** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามระบบนิเวศของชุมชนล้านนา การเลือกทำเลเพาะปลูกและที่ตั้งชุมชน ลักษณะชุมชนระดับเมือง การยังชีพที่สอดคล้องกับระบบนิเวศของชาวล้านนา ลักษณะชุมชนระดับหมู่บ้านชนบทล้านนา ระบบนิเวศที่มนุษย์ปรุงแต่งในพื้นที่ภูมิล้านนาเหมืองฝาย การจัดการน้ำและการจัดระเบียบทางสังคมล้านนา องค์ความรู้เรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน ระบบคุณค่าหรืออุดมการณ์ที่ปรากฏในความเชื่อและพิธีกรรมของชาวล้านนา ความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์และชนชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของความอุดมสมบูรณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ความเชื่อในยุคอุดมคติและการปลดปล่อย สุภาชิตและคำคมล้านนา ภูมิปัญญาล้านนาและการปรับตัวในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในภาคเหนือ การฟื้นฟูระบบเหมืองฝาย การพิสูจน์โดยชาวบ้านว่าคนอยู่กับป่าได้โดยไม่ทำอันตรายป่า และการประสานประโยชน์ การแพทย์พื้นบ้านกับการแพทย์สมัยใหม่

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การตั้งถิ่นฐาน, ระบบนิเวศ, การจัดการน้ำ, ความเชื่อ, การแพทย์พื้นบ้าน, ระบบเหมืองฝาย

เอกวิทย์ ณ ถลาง, (2546) **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

งานชิ้นนี้นำเสนอการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น วาทกรรมความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้ เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดการเพิ่มพูน และเกิดการยกระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และบุคคล เป็นทุนทางปัญญา การจัดการความรู้ "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" โดยการศึกษาจากของจริงที่ชาวบ้านยังคงทำอยู่หรือมีการอนุรักษ์กันไว้ โดยมองอย่างเชื่อมโยงกันกับระบบนิเวศน์และสังคม แนวคิดและทิศทางในการพัฒนาเครือข่ายในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบฐานข้อมูลและการจัดการความรู้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, อัตลักษณ์ท้องถิ่น, การจัดการความรู้

ณรงค์ คงมาก, (2539) **20 ประสพการณ์ เกษตรผสมผสานภาคเหนือ** กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถานแสงอรุณ.

งานชิ้นนี้ศึกษาประสพการณ์ของเกษตรกร 20 ครอบครัว ที่ทำเกษตรแบบผสมผสานในพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำงานขององค์การพัฒนาเอกชนในภาคเหนือ โดยเสนอรูปแบบการทำเกษตรผสมผสานที่มีความหลากหลายไปตามภูมินิเวศน์ของเกษตรกรแต่ละราย ซึ่งเป็นการปรับตัวให้เข้ากับ

ธรรมชาติอย่างยั่งยืนของเกษตรกร การทำเกษตรกรรมยั่งยืนในเขตพื้นที่ราบ-น้ำฝน เขตพื้นที่ราบ-น้ำชลประทาน เขตที่ดอน-น้ำฝน เขตที่ดอน-ชลประทานครอบครัวและ เขตภูเขา กรณีศึกษาสวนผักพื้นเมือง เกษตรผสมผสาน สวนไม้ผลผสมผสานแบบพื้นบ้าน ป่าชุมชนที่เป็นสวนครัวของหมู่บ้าน ระบบไร่นาป่าผสม และรูปแบบการทำเกษตรแบบต่างๆที่ใช้ภูมิปัญญาของเกษตรกรในการปรับตัวและพัฒนาจนเป็นรูปแบบองค์ความรู้ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การผลิตทางการเกษตร, ภูมินิเวศน์, ป่าชุมชน

พัชรา ก้อยชูสกุล และ ยิงยง เทาประเสริฐ, (2543) **องค์ความรู้วิถีการดูแลสุขภาพพื้นบ้านล้านนา** เชียงราย: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการแพทย์พื้นบ้าน สถาบันราชภัฏเชียงราย.

หนังสือเสนอการสังคายนาองค์ความรู้หมอเมืองเพื่อการพัฒนากระบวนการแพทย์พื้นบ้านล้านนา ปรัชญาและแนวคิดเกี่ยวกับวิถีการดูแลสุขภาพของชาวล้านนา ความเชื่อและวิธีอธิบายการเจ็บป่วย(สมุฏฐานของโรค) ของการแพทย์พื้นบ้านล้านนา วิธีการวินิจฉัยปัญหาสุขภาพและโรคที่หมอเมืองรู้จัก กระบวนการป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมของชาวล้านนา รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีสังคายนาองค์ความรู้หมอเมือง รายชื่อหมอเมืองที่เข้าร่วมเวทีสังคายนาองค์ความรู้หมอเมือง ชุดโครงการวิจัยองค์ความรู้หมอเมือง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, หมอเมือง, การแพทย์พื้นบ้าน, สุขภาพองค์รวม

นิตยา กิจไพศาล, (2539) 'การศึกษาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านรักษากระดูก: กรณีศึกษาหมอคนหนึ่งในตลาดเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์' ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

งานชิ้นนี้เสนอปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอันได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน การคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณสุข ลักษณะทางเศรษฐกิจ การศึกษา ระบบความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือญาติ ความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และการปฏิบัติตนที่ดีของหมอ ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการคงอยู่ ของการรักษาโรคกระดูกแบบพื้นบ้าน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หมอพร้อมสั่งสมความรู้และประสบการณ์ในการรักษาโรคกระดูกมาเป็นเวลานาน แสดงให้เห็นถึงการยอมรับของชาวบ้านที่มีต่อการรักษาโรคกระดูกแบบพื้นบ้านของหมอพร้อม เห็นได้ว่า หมอพื้นบ้านและองค์ความรู้ในการรักษาโรคกระดูกยังคงมีประโยชน์และบทบาทในการรักษา แก้ไขปัญหาความเจ็บป่วยของโรคกระดูกได้ระดับหนึ่ง อันเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของประชาชน และสามารถแบ่งเบาภาระหน้าที่ของแพทย์แผนปัจจุบันได้ส่วนหนึ่ง

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, อุตรดิตถ์, หมอพื้นบ้าน, วาทกรรมความรู้

ประดิษฐ์ จิระเดชประไพ, (2540) 'การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนของระบบการแพทย์พื้นบ้าน: ศึกษากรณีการใช้สมุนไพร ในจังหวัดพิษณุโลก' การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

งานชิ้นนี้ศึกษากลุ่มหมอพื้นบ้านที่รักษาโรคโดยใช้สมุนไพรและคริวเรือนที่มีการใช้สมุนไพรที่อยู่ในตำบลวังซ้อง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก พบว่าความรู้เรื่องของการใช้สมุนไพรรักษาโรคมีเหลืออยู่เพียงคนบางกลุ่ม มักเป็นผู้สูงอายุที่เคยมีประสบการณ์พบเห็นหรือเคยใช้รักษามาด้วยตนเอง ยังมีอีกจำนวนน้อยมากที่ยังคงใช้อยู่มาจนถึงปัจจุบัน การลดลงของการใช้สมุนไพรเกิดขึ้นจากปัจจัยหลักคือ การเข้ามาแทนที่หรือไล่ออกของระบบการรักษาแผนใหม่ โดยเฉพาะสถานบริการของรัฐและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การกระจายโอกาสทางการศึกษา ทำให้เกิดการยอมรับระบบการรักษาแผนใหม่ให้เข้ามาแทนที่ ความรู้ในเรื่องสมุนไพรเป็นไปตามการรับรู้ของหมอยา ในขณะที่สมุนไพรเริ่มหายากขึ้น ราคาสมุนไพรสูงขึ้น ทำให้การรักษาด้วยสมุนไพรเป็นเรื่องของธุรกิจมากขึ้น แต่การรักษาในรูปแบบหมอพื้นบ้านก็ยังดำรงอยู่ด้วยความเชื่อและศรัทธาของชาวบ้าน และการตอบสนองต่อการรักษาโรคหรืออาการเจ็บป่วยบางประเภทที่การรักษาแผนใหม่ไม่สามารถทำได้ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ป่วยได้มีทางเลือกในการรักษา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, หมอพื้นบ้าน, สมุนไพร

ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร, (2537) 'กว่าชา: การรักษาด้วยวิธีพื้นบ้านของชาวจีนอพยพ หมูบ้านเวียงหมอก ตำบลห้วยซ้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย' ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

งานชิ้นนี้ศึกษาวิธีการรักษาพื้นบ้านของหมู่บ้านชาวจีนอพยพที่เรียกว่า "กว่าชา" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบแพทย์พื้นบ้านและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งชาวบ้านมีวิธีการและมีโลกทัศน์ในการอธิบายปัญหาความเจ็บป่วยเป็นของตนเอง และสามารถเข้าใจกันได้ชุมชน ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาความเจ็บป่วยในขั้นต้นได้ เป็นทางเลือกในการพึ่งตนเองของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านไม่ได้ปฏิเสธระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน แต่กลับพยายามปรับใช้การบริการทั้งหลายร่วมกัน อย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรมทางสุขภาพภายในชุมชนของตน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงราย, ชาวจีน, ชชาติพันธุ์, การแพทย์พื้นบ้าน

พรพรรณ แสงหิ้ม, (2544) 'ภูมิปัญญาพื้นบ้านปกากะญอเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำ กรณีศึกษาบ้านแม่แฮใต้ หมู่ 9 ตำบลปางหินฝนอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่' วิทยาสตรมหาบัณฑิต วนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

งานชิ้นนี้ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านปกากะญอเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำ เพื่อรวบรวมภูมิปัญญา วิเคราะห์แนวคิดและวิธีปฏิบัติออกมาในเชิงวิทยาศาสตร์ โดยพบว่าภูมิปัญญาที่มีการแสดงออกเป็นพฤติกรรมในการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่แสดงถึงความมั่นคงของทรัพยากรและขณะเดียวกันพื้นที่ก็สามารถให้ความยั่งยืนตอบสนองปัจจัยสี่ ทั้งจากการเพาะปลูกและจากธรรมชาติ ผลการใช้ประโยชน์ที่ดินแสดงถึงการฟื้นตัวของทรัพยากร ป่าไม้และที่ดินและส่งผลกระทบต่อลักษณะอุทกวิทยา ภายใต้มนทัศน์ของการจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของพื้นที่ การจัดการความเสมอภาคในชุมชน และความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, กะเหรี่ยง (ปกากะญอ), ชชาติพันธุ์, การจัดการลุ่มน้ำ

ธิติมา ทิพย์สังวาลย์, (2544) 'กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ตำบลทุ่งหลวง อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุโขทัย' การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิต และความเป็นมาของแหล่งอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ตำบลทุ่งหลวง อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุโขทัย ประมาณได้ว่าการผลิตเครื่องปั้นดินเผาไม่น้อยกว่า 120 ปีแล้ว และอาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผาซึ่งแต่เดิมเป็นอาชีพเสริมจากการทำนา ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นอาชีพหลัก มีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายมากขึ้นและพัฒนากระบวนการผลิตมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าประยุกต์ใช้ร่วมกับวิธีการผลิตแบบเดิม ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์คุณภาพขึ้น การถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นการถ่ายทอดโดยอาศัยสายสัมพันธ์ภายในครอบครัว และความสัมพันธ์ในชุมชน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, สุโขทัย, การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม, การผลิต, เศรษฐกิจแบบตลาด

กฤษฎา บุญชัย, (2539) 'พลวัตชุมชนล้านนาในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ' มหาบัณฑิต สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (สังคมวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

งานชิ้นนี้ศึกษามิติความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเน้นที่จังหวัดน่าน พบว่า ชุมชนน้ำจ้ำเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการขึ้นมาจากฐานทรัพยากรชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ภายใต้เงื่อนไขด้านต่างๆ ทำให้ชุมชนน้ำจ้ำในอดีตมีศักยภาพเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรชีวภาพหลายด้าน แต่เมื่อการพัฒนาเข้ามาในชุมชนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมากมาย เงื่อนไขที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากรชีวภาพแบบดั้งเดิมเริ่มเสื่อมลง แรงกดดันต่อการใช้ทรัพยากรจากภายนอกมีมากขึ้น เศรษฐกิจการค้าและเงินตราเข้ามาแทนที่การผลิตเพื่อพึ่งตนเอง เกษตรแผนใหม่รุกเข้ามาแทนที่เกษตรพื้นบ้าน พร้อมกับนโยบายของรัฐในการจัดการป่าที่ละเมิดสิทธิชุมชน ทรัพยากรชีวภาพเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านต้องพึ่งพาทรัพยากรความรู้จากภายนอก ทำให้ขาดกระบวนการริเริ่มสร้างสรรค์ในการฟื้นฟู และสืบสานภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร แต่ก็ยังมีชาวบ้านบางส่วนเริ่มแสวงหาแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชีวภาพ เป็นการประยุกต์ภูมิปัญญาและการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่เดิมผสมผสานกับแนวคิดใหม่

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, น่าน, วัฒนธรรมและการพัฒนา, ความหลากหลายทางชีวภาพ, การจัดการทรัพยากร, ทูทางสังคม

สุกัญญา จันทะสุน, (2538) 'ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด: การศึกษา "พิธีเสนเรือน" ของชาวลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก' มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ (การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง) มหาวิทยาลัยนเรศวร.

งานชิ้นนี้ศึกษา "พิธีเสนเรือน" เป็นพิธีกรรมการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว เป็นพิธีกรรมของครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่จะต้องจัดเป็นประจำทุกปี เชื่อว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และมีผลกระทบต่อทุกคนในครอบครัวมีความสุข เกิดความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือน จากพิธีกรรมแสดงให้เห็นถึงกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำคัญทางด้านองค์ประกอบทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ประการ คือ องค์วัตถุ องค์การ องค์พิธีการ และองค์คติ มีลักษณะการถ่ายทอดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ จากบรรพบุรุษ บิดามารดา ญาติพี่น้อง เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างวัย เป็นการเรียนรู้ผ่านสื่อพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตสภาพสังคมตลอดเวลา พิธีกรรมจะมีเนื้อหาสาระ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการจัดองค์ครอบครัว และเครือญาติ ระบบความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ประโยชน์ของพิธีเสนเรือนคือการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่สมาชิกในสังคมลาวโซ่ง และภูมิปัญญาทางด้านวัตถุที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคม

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, พิษณุโลก, คนลาว, ระบบความเชื่อ, พิธีกรรม, ทฤษฎีหน้าที่นิยม

ศิริพงษ์ นวลแก้ว, (2540) 'การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน' มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์(หลักสูตรและนิเทศ) มหาวิทยาลัยศิลปากร.

งานชิ้นนี้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรมากที่สุดคือ กลุ่มศิลปะวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี รองลงมาคือ กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ โดยนำเนื้อหาเรื่อง คติ คำคม สุภาษิต และคำพังเพย เนื้อหาเรื่อง การจักสานไม้ไผ่ การปลูกพืชเศรษฐกิจให้โตเร็ว พบว่าภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น ความรู้เรื่องสมุนไพร การจักสาน การเกษตรแบบผสมผสาน ส่วนปราชญ์ชาวบ้านเห็นว่า ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ควรนำภูมิปัญญาเกี่ยวกับการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ควรสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อจากศาสนาและวัฒนธรรมหรือประเพณีดั้งเดิมในชุมชนมาสอนในโรงเรียน

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, แม่ฮ่องสอน, การศึกษาชุมชน, วาทกรรมความรู้

อรุณมาศ ธาระวานิช, (2540) 'บทบาทสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ลำปาง กับการส่งเสริมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนา' มหาบัณฑิต นิเทศศาสตร์ (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การศึกษานี้นำเสนอ รายการ 3 รายการที่มีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยดำเนินตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้รายการนี้ได้มุ่งเน้นเรื่องวิถีชีวิตและภูมิปัญญาแต่อย่างใด เนื่องจากมีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานคือ ปัจจัยภายในด้านการจัดการและการบริหารองค์กรที่ต้องขึ้นอยู่กับกรมประชาสัมพันธ์ ทำให้ขาดอิสระในการทำงาน เทคโนโลยีที่ล้าหลัง และความเป็นมืออาชีพที่ขาดแคลนบุคลากรที่ตรงกับสายงาน รวมทั้งปัจจัยภายนอกด้านแหล่งข้อมูลข่าวสารทางภูมิปัญญาชาวบ้านที่ไม่มีการรวบรวมเป็นหลักฐานอ้างอิง และการเป็นสถานีของรัฐที่ไม่มีการแข่งขันทำให้ไม่ได้รับความสนใจจากภาคเอกชน จึงเป็นปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการผลิตรายการเพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนา มีเพียงปัจจัยภายนอกด้านงบประมาณที่ได้รับจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) และการควบคุมด้านกฎระเบียบของกรม

ประชาสัมพันธ์ที่ระบุให้เสนอรายการที่ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นเท่านั้น ที่ถือเป็นปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ต่อการผลิตรายการส่งเสริมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนา

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น, สื่อ (โทรทัศน์), ภูมิปัญญาชาวบ้าน

งามเนตร จริงสูงเนิน, (2538) 'องค์กรชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ: กรณีศึกษาองค์กรชุมชนเครือข่าย ลุ่มน้ำแม่ราก-แม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่' มหาวิทยาลัย พัฒนาสังคม (การจัดการการพัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

งานชิ้นนี้เสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากร คือ การมีปัญหาและผลกระทบร่วมกัน คือ ปัญหาความแห้งแล้ง ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากการทำลายป่า การมีผู้นำและคณะกรรมการในองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น(สภาตำบล) ที่เป็นผู้มีสำนึก รับผิดชอบสูงต่อการแก้ปัญหาของชุมชน การกระตุ้นให้เกิดการตั้งองค์กร โดยเจ้าหน้าที่ภายนอก ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่จากโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยการพัฒนาจิตสำนึกด้วยการให้สมาชิกเข้ามาร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาในรูปแบบของการกำหนดกฎ กติกา ข้อบังคับของชุมชนร่วมกัน ร่วมวางแผนกิจกรรม กำหนดสิทธิประโยชน์ ควบคุมรักษา กฎ กติกา และร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ และปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศักยภาพขององค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง คือ การพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนขึ้นมาเป็นพลังปัญญา โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นองค์ความรู้ด้านสำนึกรับผิดชอบและองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการบนพื้นฐานของความรู้สึกลำน้ำรับผิดชอบที่ดั้งเดิม การฝึกกำลังของชุมชนที่มีผู้นำองค์กรซึ่งมีความรู้ ความสามารถในการสร้างความเชื่อถือขึ้นมาเป็นพลังชุมชน ที่ผสมผสานเข้ากับพลังปัญญา พลังของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้

คำสำคัญ: ระบบความคิดและภูมิปัญญา, ภาคเหนือ, เชียงใหม่, วัฒนธรรมกับการพัฒนา, การจัดการทรัพยากร, องค์กรชุมชน

ตาราง
สรุปข้อมูลงานวิจัยวัฒนธรรม

(1)	รายการ		วารสาร	หนังสือ (บทความ)	สัมมนา	วิทยานิพนธ์	บรรณานุกรม หนังสือ(เล่ม)	งานวิจัย	รวม
	ภาษาอังกฤษ	ภาษาไทย							
	1.1 ศิลปวัฒนธรรม	3	3	3	5	2	2	-	15
	1.2 วัฒนธรรมกับการพัฒนา	67	27	66	13	13	13	2	188
	1.3 ขาดิพนธ์	36	17	44	2	2	12	4	115
	1.4 พลังความคิดและภูมิปัญญา	21	10	7	7	7	6	-	51
	รวมงานภาษาอังกฤษ	127	57	122	24	33	6	6	369
(2)	ภาษาไทย								
	2.1 ศิลปวัฒนธรรม	6	8	12	26	16	16	18	86
	2.2 วัฒนธรรมกับการพัฒนา	2	34	36	60	51	51	34	217
	2.3 ขาดิพนธ์	13	16	16	41	27	27	20	133
	2.4 พลังความคิดและภูมิปัญญา	3	25	22	41	34	34	33	158
	รวมงานภาษาไทย	24	83	86	168	128	105	105	594
	รวมงานภาษาอังกฤษและไทย	151	140	208	192	161	161	111	963
(3)	อื่นๆ								
	ภาษาไทย	-	-	-	4	2	2	-	6
	ภาษาอังกฤษ	11	4	14	1	8	8	3	41
	รวมอื่นๆ	11	4	14	5	10	10	3	47
	รวมงานทั้งหมด	162	144	222	197	171	171	114	1,010